

Ikuisesta elämästä yltäkylläiseen elämään

Uskonnollisuuden muutos evankelioinnissa

Ilkka Kujala
Ohjaaja: Maija Penttilä
Kirkkososiologian pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllinen teologia
Tekijä – Författare Ilkka Kujala		
Työn nimi – Arbetets titel Ikuisesta elämästä yltäkylläiseen elämään : Uskonnollisuuden muutos evankelioinnissa		
Oppiaine – Läroämne Kirkkososiologia		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu	Aika – Datum 5.1.2020	Sivumäärä – Sidoantal 66
Tiivistelmä – Referat		
<p>Suomalaisten uskonnollisuus on muutoksessa. Samalla kun Suomen evankelis-luterilainen kirkko menettää tasaisesti jäseniään, on Suomessa esimerkiksi ateismi ja uushenkisyys kasvussa. Tämä etnografinen tutkimus selvittää miten uskonnollisuuden muutos ja uskonto–sekulaari -kilpailu näkyy ystävyys-evankeliointiin keskittyvässä XEE-kurssissa. Tutkimukseni antaa myös tietoa siitä, miten suomalaiset suhtautuvat kristinuskoon.</p> <p>Tein osallistuvaa havainnointia Evankeliointi Elämäntapana ry:n järjestämällä XEE-ystävyysevankelointikurssilla, johon itekin osallistuin syksyllä 2018. Kurssi järjestettiin erään helsinkiläisen evankelis-luterilaisen seurakunnan tiloissa. 12 viikon kurssin puitteissa havainnoin 13 henkilöä evankelointitilanteissa ja kurssille osallistuneita neljää muuta henkilöä, joista yksi oli kurssin vetäjä, koulutustilanteissa. Tein temaattisen analyysin lukemalla ristiin erilaisia etnografiselle tutkimukselle tyypillisiä monipuolisia aineistoja, sekä kontekstoimalla niitä tiheästi.</p> <p>Tutkimuksessani selvisi, että XEE-ystävyysevankelioinnissa painopiste on siirtynyt uskonnon funktiosta kohti uskonnon performatiivisuutta. Tätä kuvaa muutos ikuisesta elämästä yltäkylläiseen elämään, joka on nykypäivän Suomessa helpommin lähestyttävä tapa keskustella kristinuskosta ei-uskonnollisten ihmisten kanssa. Funktio–performanssi jaottelu on kuitenkin tämän tutkimuksen valossa ongelmallista, sillä XEE:n metodeissa funktio ja performanssi kietoutuvat yhteen.</p> <p>Sekularisaatio ja luterilaisuuden merkitys näkyy XEE-ystävyysevankelointikurssilla suomalaista uskonnollisuuden maisemaa määrittävänä kehyksenä. Tämän tutkimuksen perusteella spirituaalisuus on uskonnollisesti aktiiveja ja ei-aktiiveja yhdistävä rajapinta, jonka kautta uskonnollisia keskusteluja voidaan käydä maanläheisesti ja rakentavasti.</p> <p>Tässä tutkimuksessa sovellettiin uskonnollisuuden muutosta selittäviä teorioita kuten Beyerin näkemyksiä uskonnon funktiosta ja performatiivisuudesta (2000) ja Ammermanin spirituaalisuuden nelijaottelua (2013). Tutkimukseni osoittaa, että XEE:n kaltainen yksilöihin panostava evankelointimalli hyötyy sekularisaatiosta, jossa syntyy tilaa erilaisille uskonnollisille- ja ei-uskonnollisille toimijoille, yksilön merkitys korostuu ja spirituaalinen uskonnollisuus yleistyy.</p>		
Avainsanat – Nyckelord evankelioiminen, maallistuminen, pelastus, kääntymys, spirituaalisuus, henkisyys		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muuta tietoa		

Sisällysluettelo

<i>1. Johdanto</i>	1
<i>2. Tutkimuksen tausta</i>	2
2.1 Näkökulmia uskonnollisuuden muutokseen	2
2.2 Teoria uskonnon ja sekulaarin kilpailusta	9
2.3 Aiempi tutkimus	12
<i>3. Tutkimustehtävä ja metodit</i>	14
3.1 Tutkimustehtävä	14
3.2 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruun kuvaus	14
3.3 Etnografia metodina	15
3.4 Aineistojen ristiinluenta ja temaattinen analyysi	17
3.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	19
<i>4. Uskonnollisuuden muutos evankelioinnissa</i>	21
4.1 Ikuisesta elämästä yltäkylläiseen elämään	21
4.2 Todellisesta hädästä vertauskuvalliseen hätään	30
4.3 Uskonnollisuudesta spirituaalisuuteen	35
<i>5. XEE evankelointikilpailussa</i>	41
5.1 Evankelointia luterilais-sekulaareille suomalaisille	41
5.2 XEE:n resurssit ja evankelointistrategia	48
5.3 Kolmitasoinen kilpailu ja vaikutukset	53
<i>6. Johtopäätökset ja pohdinta</i>	59
<i>Lähde- ja kirjallisuusluettelo</i>	62
Lähteet ja apuneuvot	62
Kirjallisuus	63

1. Johdanto

Tuomas Enbuske haastoi kirkkoa syksyn 2018 seurakuntavaalien aikaan värikkäästi.

”Kirkko ottaa kantaa maallisiin asioihin, pakolaisiin, homoihin, heteroihin ja Flow-festivaaleihin. Ei se ihmisiä kiinnosta! Kirkon pitäisi saarnata taivaasta ja helvetistä. Ja siitä, että Kristus kuoli ristillä meidän syntiemme tähden. Jopa Kristusta vituttaa kun täällä kiistellään jostain piispan Coca-cola-ostoksista.”¹

Enbuske ”toivoi”, että kirkko ei niinkään puuttuisi maallisiin asioihin, vaan keskittyisi ydinviestiinsä. Kirkon tehtävä on levittää kristillistä sanomaa², mutta miten se tulisi muuttuvassa maailmassa tehdä?

Tässä gradussa tutkin Evankeliointi Elämäntapana ry:n järjestämää XEE-ystävyysevankelointikurssia, joka ”on seurakuntia palveleva yhdistys, jonka näkönsä on varustaa kaikki uskovat kertomaan evankeliumia niin, että kaikki saisivat sen kuulla.”³ Ensisijaisesti kurssilaisia kannustetaan tavoittamaan sukulaisia, ystäviä ja naapureita, mutta myös kohtaamisia tuntemattomien kanssa tehdä.⁴ Yhdistys ei ole sitoutunut mihinkään tiettyyn kirkkokuntaan, vaan toimii yli kirkkokuntarajojen. Työ (englanniksi Evangelism Explosion) on saanut alkunsa Yhdysvalloissa Coral Ridge presbyteerikirkossa ja on levinnyt ympäri maailman.⁵

Vaikka Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä on ollut laskussa koko 2000-luvun⁶, niin silti enemmistö suomalaisista edelleen kuuluu siihen. Kuitenkin vain 23 prosenttia suomalaisista uskoo Jeesuksen sovittaneen heidän syntinsä ja nousseen kuolleista.⁷ Kirkon tutkimuskeskuksen tutkimuskoordinaattori Jussi Sohlbergin mukaan ”Suomi on evankelis-luterilainen Suomi, sekulaari Suomi ja moniuskontoinen Suomi. Jokainen väittämä sisältää osatotuuden.”⁸ Yksi selittävä tekijä suomalaisten uskonnollisuuden muutokselle on sekularisaatio, mutta myös muita uskonnollisuuden muutosta selittäviä tekijöitä löytyy.

Tämä tutkimus auttaa ymmärtämään, miten evankeliumi kerrotaan suomalaisille 2010-luvun Suomessa. Tutkimukseni havainnollistaa sen, miten uskonnollisuuden muutos on vaikuttanut evankeliointiin ja sen, kuinka uskonnon ja sekulaarin välinen kilpailu vaikuttaa XEE:n kaltaisissa evankelointikursseissa. Tutkimukseni antaa myös tietoa siitä, miten suomalaiset suhtautuvat kristinuskoon.

¹ Enbuske, 2018.

² Kirkkolaki 1054/1993, 2 §, 1993.

³ XEE kotisivut 2018.

⁴ XEE kotisivut 2018.

⁵ Evangelism Explosion 2019.

⁶ Ketola et al. 2016, 32–33.

⁷ Ketola et al. 2016, 65.

⁸ Sohlberg 2016.

2. Tutkimuksen tausta

2.1 Näkökulmia uskonnollisuuden muutokseen

Mielenkiintoni evankelioinnin tutkimukseen nousee ennen kaikkea yhteiskunnan – ja sen myötä myös uskonnollisuuden – muutoksen näkökulmasta länsimaisessa kontekstissa. Tässä luvussa esittelen oman tutkimukseni kannalta keskeisiä ja erilaisia uskontososiologian teorioita, joita hyödynnän omassa tutkimuksessani. Uskontososiologit eivät ole yksimielisiä siitä, miten ja mihin suuntaan uskonnollisuus muuttuu ja katsantokannasta ja kontekstista riippuen näkökulmat ovat hyvinkin vastakkaisia. Suhtaudun esittelemiini teorioihin avoimesti, mutta myös kriittisesti. Erilaisten uskonnollisuuden muutoksen teorialat antavat pohjan ja erilaisia näkökulmia tutkimukseeni ja tutkittavan ilmiön, eli evankelioinnin, ymmärtämiseen. Fursethin ja Repstadin mukaan uskontososiologian erityinen mielenkiinto on se, mikä on uskonnon vaikutus yhteiskuntaan ja toisinpäin.⁹ Uskonnot sisältävät yliluonnollisen ulottuvuuden, jota ei voida havaita tai tutkia, mutta uskontojen vaikutukset taas ovat nähtävissä ja niitä voidaan tutkia ja juuri tästä itsekin olen kiinnostunut.

Pollackin mukaan uskonnollisuuden muutoksen teorialat voidaan jakaa nykyisin pääpiirteittäin kolmeen eri pääluokkaan: sekularisaatio-, markkina- ja individualisaatioteorioihin.¹⁰ Sekularisaatiolla, eli maallistumisella tarkoitetaan muutosprosessia, jossa uskonto, ja siihen keskeisesti liittyvät arvot ja instituutiot menettävät merkitystä ja näiden tilalle nousee ei-uskonnollisia arvoja ja -instituutioita.¹¹ Casanovan mukaan sekularisaatio saa erilaisia merkityksiä asiayhteydestä riippuen ja ne on tärkeää osata erotella. Hänen mukaansa sekularisaatiolla voidaan tarkoittaa myös uskonnon yksityistymistä ”yleisenä modernin historian trendinä” tai sekulaarien alojen (kuten valtio, talous ja tiede) eriytymisenä.¹² Bryan Wilsonin mukaan sekularisaation liittyy myös se, että ihmiset käyttävät vähemmän aikaa ja energiaa yliluonnollisten asioiden miettimiseen ja niiden parissa toimimiseen.¹³ Sekularisaatio-paradigma on kiistelty teoria, joka olettaa, että jos yhä harvempi ihminen osallistuu jumalanpalveluksiin ja kirkon merkitys heikkenee, se johtuu ihmisten uskon tai kiinnostuksen puutteesta.¹⁴

⁹ Furseth 2006, 1; 5.

¹⁰ Pollack 2008, 1–2.

¹¹ Norris & Inglehart 2011, 1–2.

¹² Casanova 2006, 7.

¹³ Wilson 1982, 149.

¹⁴ Bruce 2011, 2–3.

Steve Brucen mukaan modernisaation ja sekularisaation välillä on nähtävillä selkeä yhteys.¹⁵ Bergerin mukaan modernisaatio ”*koostuu sellaisten instituutioiden kasvusta ja erilaisuudesta, jotka perustuvat talouden muuttumiseen teknologian avulla*”¹⁶ Bruce kuvaa sekularisaatioparadigmaa tapahtumaketjuna, jossa läntisessä Euroopassa tapahtunut protestanttinen reformaatio käynnisti useita prosesseja samanaikaisesti, kuten teollistumisen.¹⁷ Jo Max Weber uskoi, että reformaatiosta käynnistyi tahaton muutos eurooppalaisten asenteissa työtä ja vaurastumista kohtaan.¹⁸ 1500-luvulla käynnistyi tapahtumaketju, joka johti lopulta teollistumiseen, taloudelliseen kasvuun ja vaurastumiseen ja myös heikensi uskonnollista sitoutumista.¹⁹

Brucen mukaan sekularisaation ja modernisaation ilmentymiä ovat myös individualismin, egalitarismin, eli tasa-arvon, liberaalin demokratian, tieteen ja teknologian nousu.²⁰ Ne myös korostavat yksilön tärkeyttä ja vapautta kohtalosta.²¹ Brucen mukaan yksi modernisaation ja sekularisaation seurauksista on uusien uskontojen ja spirituaalisuuden nousu länsimaissa. Alkuun uudet uskonnot olivat muunnelmia kristinuskosta, mutta 1900-luvulta myös itämaiset uskonnot ovat rantautuneet länteen.²² Spirituaalisuuden eroina uskontoihin on Brucen mukaan kolme asiaa. Ensiksikin, tavallisesti sen ideologinen ydin on usko yliluonnolliseen voimaan, joka ei liity mihinkään tiettyyn uskontoon ja jolla ei ole tiettyä paikkaa itsensä ulkopuolella. Toiseksi spirituaalisuus muuttaa tapaa nähdä ja kokea maailma. Kolmanneksi spirituaalisuuden tulisi tehdä ihmisistä parempia ihmisiä.²³

Muun muassa Ammerman on haastanut Brucen kaltaisen jaottelun uskonnon ja spirituaalisuuden välillä. Bostonissa ja Atlantassa – uskonnolliselta kulttuurilta varsin erilaisissa kaupungeissa Yhdysvalloissa – Ammerman valikoi 95 ihmistä tutkimukseen, jotka edustivat varsin erilaisia uskonnollisia ja ei-uskonnollisia näkemyksiä.²⁴ Aineiston hankinnassa käytettiin niin havainnointia, haastattelua kuin hieman luovampiakin metodeja. Vaikka otannallisesti aineisto kerättiin verrattain pienestä joukosta ihmisiä (N=95), niin Ammerman kuvaa aineistosta kertynyttä dataa syväksi. Koottu aineisto, kaikkiaan 330 tekstiä purettiin ja

¹⁵ Bruce 2011, 23.

¹⁶ Berger et al. 1974, 15.

¹⁷ Bruce 2011, 27.

¹⁸ Weber & Kalberg 2002.

¹⁹ Bruce 2011, 27, 29.

²⁰ Bruce 2011, 32, 35, 43–44.

²¹ Bruce 2011, 45.

²² Bruce 2011, 100–101.

²³ Bruce 2011, 103.

²⁴ Ammerman 2013, 260.

analysoitiin kvalitatiivisesti. Analyysissä keskityttiin erityisesti spirituaalisuuden diskursseihin, siihen, mitä ihmiset spirituaalisuudella tarkoittavat.²⁵

Ammermanin mukaan raja uskonnollisen ja spirituaalisen välillä ei ole selkeä. Tutkimuksessa paljastui neljä erilaista pääluokkaa, ”kulttuurisia paketteja” joihin ihmisten spirituaalisuus voidaan jakaa. *Teistisessä paketissa* Jumala määrittää spirituaalisuuden ja liittyy useimmiten protestanttisiin kristinuskon suuntauksiin. Sosiologisessa mielessä tällöin uskonto tarjoaa selityksen selittämättömälle. *Ekstrateistisessä* paketissa korostui tuonpuoleisuus ja yhteys Jumalaan arjessa. Ammermanin mukaan ekstrateistisessä spirituaalisuudessa oli nähtävissä yhteys Taylorin (2007) tuloksiin, jossa tämä kuvasi tavallisen elämän ja tuonpuoleisen (*immanent frame*) yhteyttä tilana, jota kuvaa sana täysinäisyys (*fullness*). Tällaista spirituaalisuutta koettiin niin kristinuskon kuin esimerkiksi uus-pakannallisten uskontojen piirissä ja osallistuminen uskonnollisiin tilaisuuksiin oli vähäisempää kuin *teistiseen spirituaalisuuteen* kuuluvilla. Ammermanin mukaan *eettisessä spirituaalisuudessa* kuvattiin sitä, mihin haluttiin kuulua ja mistä haluttiin erottautua. Neljäntenä pakettina oli *usko ja spirituaalinen kuuluminen*, jota Ammerman kuvaa myös ristiriitaiseksi paketiksi. Ristiriitainen, koska jotkut ryhmään kuuluneista kokivat tämän kaltaisen spirituaalisuuden myös negatiivisena. Ryhmään kuuluvien joukossa oli niin aktiivisesti uskovia henkilöitä, jotka eivät halunneet kuulua uskonnolliseen yhteisöön, kuin myös maallistuneita uskovia, jolle kyse oli perinteestä. *Usko ja spirituaalinen kuuluminen* oli Ammermanin mukaan myös eniten sitä, miksi uskonnollisuus useimmiten määritellään: uskoa ja kuulumista. Yksi Ammermanin löydöksistä oli, että suurin osa tutkimukseen osallistujista oli samalla sekä spirituaalisia että uskonnollisia. Ammermanin mukaan se, mikä uskonnon sosiologisen tutkimuksen piirissä ymmärretään uskonnoksi, tulisi jatkossa sisältää selkeämmin myös spirituaalisen ulottuvuuden.²⁶

Ammermanin löydökset ja päätelmät ovat raikkaita ja sisältävät aiheellisen kritiikin Brucen esittämiä näkemyksiä kohtaan. Ammerman osoittaa, että uskonnollisuus ja spirituaalisuus ovat toisiinsa kytkeytyneitä ja että Brucen esittämä jakolinja uskonnon ja spirituaalisuuden välillä ei ole selvä. Sekularisaatio haastaa perinteistä paradigmaa siitä, mitä on uskonto tai uskonnollisuus, sillä instituutioiden ja erilaisten järjestelmien merkitys vähenee, tai ne vähintäänkin muuttavat muotoa. Spirituaalisuuden nousu länsimaissa haastaa juurtuneita käsityksiä siitä mitä on uskonto ja uskonnollisuus.

²⁵ Ammerman 2013, 261–262.

²⁶ Ammerman 2013, 266–276.

Uskonnollisuuden muutoksen yhteiskunnan eri kerroksissa on perehtynyt Karel Dobbelaere. Hänen mukaansa sekularisaatio on kolmetasoista ja sitä tapahtuu yhteiskunnallisella-, institutionaalisella-, sekä yksilötasolla.²⁷ Tämä eri tasoilla tapahtuva maallistuminen on itsenäistä, mutta toisiinsa linkittyntä. Tämän seurauksena – Dobbelaeren mukaan – uskonnon asema ja merkitys yhteiskunnallisesti heikkenee ja samalla muille uskonnollisille ja ei-uskonnollisille merkitysjärjestelmille syntyy tilaa.²⁸ Tässä mielessä Dobbelaerea voi pitää perinteisen sekularisaatioparadigman kannattajana. Peter Beyerin mielestä uskonnon yhteiskunnallinen merkitys on tullut haastetuksi, koska uskonnon välttämättömyyttä on nykymaailmassa entistä vaikeampi perustella. Toimiakseen, uskonnolla tulisi Beyerin mukaan olla samanlainen tarve kuin vaikka lääkäreillä tai poliittisilla johtajilla. Uskonto myös tarvitsee jotain ulkoista uhkaa toimiakseen. Yhteiskunnan kehittyessä ulkoiset ”pahat” vähenevät ja näin uskonnoilla on vaikeampaa menestyä.²⁹

Uskonnon funktiolla viitataan Bergerin mukaan siihen, mitä uskonto tekee ja miten se toimii sille kuuluvassa sosiaalisessa ja psykologisessa järjestelmässä.³⁰ Beyerin mukaan uskonnon funktiota edustaa esimerkiksi ”puhdas” uskonnollinen kommunikaatio, kuten ylistys tai syvä antautuminen. Funktio voi liittyä sielujen parantumiseen tai valaistumiseen ja siinä etsitään pelastumista. Uskonnollista performanssia taas esiintyy esimerkiksi, kun uskontoa sovelletaan ja sen avulla pyritään ratkaisemaan muiden järjestelmien luomia ongelmia, kuten köyhyys tai poliittinen sorto.³¹ Liberaaliteologiaan liitettävä vapautuksen teologia on Beyerin mielestä esimerkki kristinuskon piirissä olevasta, performanssiin painottuvasta uskonnollisuudesta.³² Vaikka funktiolla ja performanssilla on omat erityispiirteensä, ovat ne Beyerin mukaan myös erottamattomia ja toisiaan vahvistavia.³³ Liberaalin ja konservatiivisen uskonnollisuuden erot eivät Beyerin mukaan ensisijaisesti ole funktiossa ja performanssissa, vaan siinä, että liberaali uskonnollisuus on tasa-arvoista ja inklusiivista, sekä mukautuvaa, kun taas konservatiivinen normatiivista ja eksklusiivista ja saa kehyksensä menneisyydestä.³⁴ McGrathin mukaan kristinuskon piirissä olevaa liberaaliprotestantismia on kritisoitu muun muassa siitä, että se antaa liikaa painoarvoa hetkellisille kulttuurivirtauksille ja että liberalismissa muokataan kristinuskon kannalta keskeisiä oppeja tullakseen sen hetkessä

²⁷ Dobbelaere 2004, 29–43.

²⁸ Dobbelaere 2004, 189–190.

²⁹ Beyer 2000, 71–72.

³⁰ Berger 1974, 125.

³¹ Beyer 2000, 80.

³² Beyer 2000, 157.

³³ Beyer 2000, 80.

³⁴ Beyer 2000, 144.

kulttuurissa hyväksytyksi.³⁵ Näin ollen tullaan siihen, että liberaalien ja konservatiivien ero on nimenomaan siinä, miten – tässä yhteydessä kristinuskon piirissä – uskonnon oppeja tulkitaan: pysytäänkö perinteessä, vai korostetaanko aikaa ja paikkaa, missä ollaan.

Uskonnon markkinateorian kannattajan Rodney Starkin mukaan sekularisatioteoria voidaan julistaa kuolleeksi.³⁶ Stark ja Roger Finke ovat esittäneet näkemyksen uskonnoista talousmarkkinoina, joissa markkinat pysyvät, vaikka tekijät vaihtuvatkin. Kyseessä on näin ollen kysynnän ja tarjonnan laki.³⁷ Heidän mukaansa sekularisaatio ja yhteiskunnan modernisaatio eivät ole saaneet aikaan ihmisten epäilystä uskontoa kohtaan, vaan syyt kuten henkilökohtaiset tragediat, sydänsurut, pahuus ja tekopyhyys. Nämä ovat syinä uskonnolliselle epäilykselle, eikä esimerkiksi tiede.³⁸ Bruce on esittänyt, että uskonnon markkinateoria toimii ainoastaan laajasti sekulaareissa yhteiskunnissa. Hänen mukaansa markkinateorian ydinajatus ihmisen tarpeesta maksimoida hyöty ei toimi uskonnollisuuden piirissä. Brucen mielestä uskonnon tarjoamat puitteet eivät toimi rationaaliselle ajattelulle ja toiminnalle.³⁹

Norriksen ja Inglehartin mukaan sekularisaatioteoria tarvitsee päivitystä ja he ovat esittäneet sekularisaatiolle selityksenä eksistentiaalisen turvallisuuden ja sekularisaation teorian, joka heidän mukaansa selittää ilmiötä lähes kaikkien uskontojen piirissä, eri puolilla maailmaa.⁴⁰ Teoria nojaa kahteen aksioomaan, joiden mukaan yhteiskunnat eroavat ihmisten turvallisuuden tunteesta ja uskonnollisissa kulttuureissa. Turvallisuuden tunne koostuu heidän mukaansa inhimillisestä kehityksestä, taloudellisesta tasa-arvosta, koulutuksesta ja lukutaidosta, varallisuudesta ja tulotasosta, terveydenhuollosta ja sosiaalihuollosta.⁴¹ Norris ja Inglehart eivät teoriassaan nojaa weberiläiseen koulukuntaan, missä rationaalisuus on uskonnollisuutta selittävä tekijä, eivätkä myöskään durkheimilaiseen, missä uskontoa selitetään toiminnallisuuden näkökulmasta.⁴² Norris ja Inglehart painottavat, että heidän teoriansa ei ole deterministinen tai teleologinen.⁴³

Monikansallisessa tutkimuksessaan Norris ja Inglehart esittävät, että jos heidän esittämänsä kaksi aksioomaa hyväksytään, niin näistä lähtökohdista voidaan sekularisaatiota mitata.⁴⁴ Ydinhypoteesit liittyvät viiteen pääkokonaisuuteen: demografisiin eroihin esimerkiksi

³⁵ McGrath 2012, 126.

³⁶ Stark 1999.

³⁷ Stark & Finke 2000, 171.

³⁸ Stark & Finke 2000, 71.

³⁹ Bruce 2011, 142.

⁴⁰ Norris & Inglehart 2011, 13.

⁴¹ Norris & Inglehart 2011, 25.

⁴² Norris & Inglehart 2011, 217.

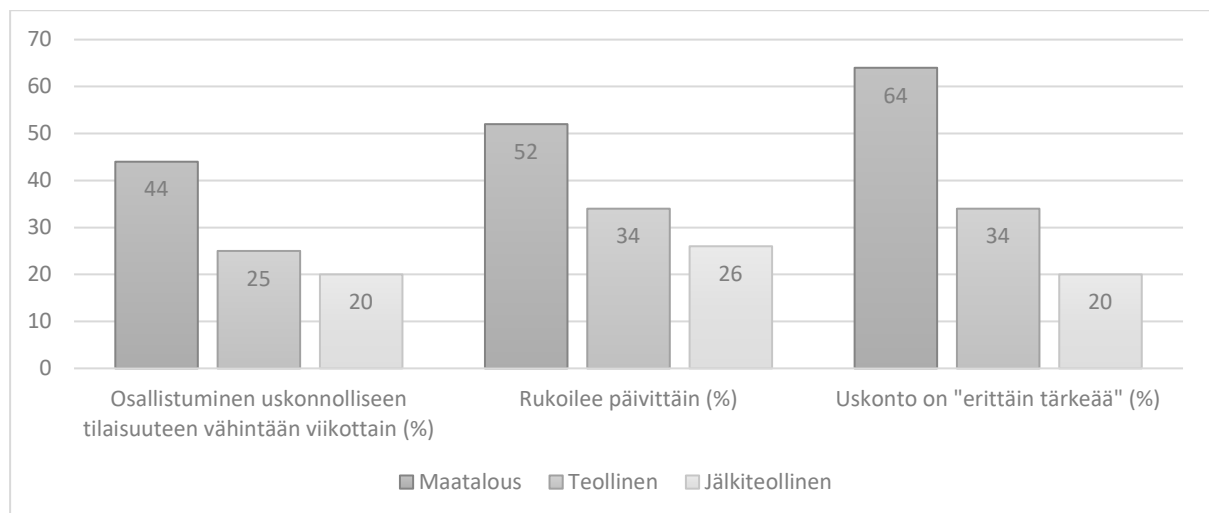
⁴³ Norris & Inglehart 2011, 54.

⁴⁴ Norris & Inglehart 2011, 18.

syntyvyyden osalta, uskonnollisiin arvoihin ja niiden tärkeyteen, uskonnollisiin uskomuksiin, uskonnolliseen osallistumiseen ja uskonnollispoliittiseen aktivismiin.⁴⁵ Aineistonaan Norris ja Inglehart käyttivät pääasiallisesti *World Value Survey* -ja *European Values Survey* -tutkimusten dataa.⁴⁶

Suomi luokitellaan Norriksen ja Inglehartin tutkimuksessa jälkiteollisiin maihin yhdessä esimerkiksi Tanskan ja Islannin kanssa.⁴⁷ Tutkimuksessaan Norris ja Inglehart väittävät, että jälkiteollisissa maissa uskonnon merkitys on vähäisempää kuin teollisissa ja maatalouteen perustuvissa maissa.⁴⁸ Esimerkiksi uskonnollisissa tilaisuuksissa käyminen on suomalaisilla muita jälkiteollisia maita vähäisempää, mutta kuitenkin hienoisessa nousussa. Kuukausittain suomalaisista vuonna 2015 kävi jumalanpalveluksissa 10 prosenttia suomalaisista, kun vastaavasti 2009 osuus oli 6 prosenttia.⁴⁹ Vaikka suomalaisten osallistuminen uskonnollisiin tilaisuuksiin on vähäistä, ei syvälliset pohdinnat sitä vastoin ole. Vuonna 2001 suomalaisista elämän merkitystä usein mietti 40 prosenttia, vuonna 1981 taas 32 prosenttia suomalaisista.⁵⁰ Oishin & Dienerin tutkimus osoittaa, että varakkuus vaikuttaa vähentävästi merkityksellisyyden kokemiseen, vaikka lisää tyytyväisyyttä.⁵¹ Voidaan siis väittää, että suomalaiset miettivät keskimäärin melko paljon elämän merkitystä, mutta toisaalta myös usein kokevat elämänsä vähemmän merkitykselliseksi.

Kuva 1. Uskonnollisuus yhteiskuntatyyppien mukaan.⁵²

⁴⁵ Norris & Inglehart 2011, 15.

⁴⁶ Norris & Inglehart 2011, 29.

⁴⁷ Norris & Inglehart 2011, 60.

⁴⁸ Norris & Inglehart 2011, 58.

⁴⁹ Ketola et al. 2016, 74–75.

⁵⁰ Norris & Inglehart 2011, 75.

⁵¹ Oishi & Diener 2013, 424.

⁵² Norris & Inglehart 2011, 58.

Norris ja Inglehartin mukaan on selkeää näyttöä, että yhteiskunnat, jotka ovat siirtyneet maataloudesta teolliseen ja edelleen jälkiteolliseen aikaan, ovat taipuvaisia vähäisempään uskonnollisuuteen. Niissä maissa, joissa ihmisten kokema turvallisuus on korkeampaa, on uskonnollisuus vähäisempää. Hyvinvointi myös lisää skeptisyyttä yliluonnollisia uskomuksia kohtaan ja vähentää halukkuutta olla mukana uskonnollisissa instituutioissa.⁵³ Norris ja Inglehartin tutkimuksen vahvuus on siinä, että se toimii yleisesti selittävänä tekijänä sekularisaatiolle maapallon joka nurkalla, yli uskonto- ja kulttuurirajojen. Ainakin Bruce on esittänyt ymmärrystä Norriksen ja Inglehartin teorialle.⁵⁴ Teorian heikkoutena voi pitää sen yleistävyyttä ja suurpiirteisyyttä. Teoria ei ota huomioon esimerkiksi maantieteelliseen sijaintiin tai kansojen historiaan liittyviä tekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen merkittävästikin.

Tutkiessani evankeliointia Suomessa, on suomalaisten uskonnollisuuden ymmärtäminen 2000-luvun Suomessa oleellista. Vuoden 2019 alussa suomalaisista 69,7 prosenttia kuului Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon, mikä tekee siitä suurimman kirkkokunnan Suomessa.⁵⁵ Yleisimmin kirkon jäsenyyteen liitytään lapsikasteessa.⁵⁶ Suomalaisille yksi merkittävimmistä syistä kuulua evankelis-luterilaiseen kirkkoon on sen tekemä diakoniatyö vähempiosaiten hyväksi.⁵⁷ Kun kirkkoon kuulumisen vaikuttavana tekijänä diakoniatyö on merkittävä syy 85 prosentille kirkon jäsenistä, niin vastaavasti 40 prosentille se, että kirkko vahvistaa uskoa Jumalaan on tärkeää.⁵⁸ Suomalaisista 26 prosenttia uskoo siihen, että Jeesus on Jumalan poika ja historiallinen henkilö ja 23 prosenttia siihen, että Jeesus sovitti ihmisten synnit kuolemallaan ja nousi kuolleista.⁵⁹

Suomessa erityisesti homoseksuaalisuuteen liittyvät kohut ovat laajasti vaikuttaneet kirkosta eroamisiin 2010-luvulla. Vuonna 2010 Ylen järjestämä homoilta synnytti eroaallon kirkosta⁶⁰ ja vuonna 2014 – silloisen arkkipiispan – Kari Mäkisen homomyönteiset kommentit.⁶¹ Kirkosta eroamista ovat kiihdyttäneet vuoroin niin liberaalit kuin konservatiivit. Näyttäisi siltä, että seksuaalieettiset kysymykset ovat erittäin herkkä aihe julkisessa keskustelussa ja että kirkon edustajien kannanotot suuntaan tai toiseen ovat omiaan keikuttamaan venettä.

⁵³ Norris & Inglehart 2011, 79.

⁵⁴ Bruce 2011, 199.

⁵⁵ Kirkon jäsenyys 2019.

⁵⁶ Kaste 2019.

⁵⁷ Ketola et al. 2016, 148.

⁵⁸ Kirkon tiedotuskeskus 2016.

⁵⁹ Ketola et al. 2016, 65.

⁶⁰ Keskisuomalainen 2010.

⁶¹ Repo 2014.

Itsensä ateistiksi luokittelevien ihmisten määrä on Suomessa kasvanut lyhyessä ajassa. Vuonna 2007 ateistien osuus oli 5 prosenttia (N=4004) ja neljä vuotta myöhemmin, 2011, jo 13 prosenttia. Vuonna 2015 ateistiksi itsensä määritteli 16 prosenttia suomalaisista.^{62 63} Jumalaan uskomattomien määrä näyttää kuitenkin olevan suurempi kuin itsensä ateistiksi määrittlevien suomalaisten osuus, sillä samana vuonna 23 prosenttia suomalaisista kertoi, että ei usko Jumalan olemassa oloon.⁶⁴ Suomessa suhtaudutaan ateisteihin suopeasti. Monista muista maista poiketen Suomessa ateisteihin ei kohdistu moraalisia ennakkoluuloja, vaan näitä pidetään yhtä luotettavina kuin uskonnollisiakin ihmisiä.⁶⁵

Suomessa uskonnollisuus on pirstaloitunut ja esimerkiksi uushenkisyys näyttää olevan kasvussa.⁶⁶ Myös uusia uskonnollisia yhteisöjä, eritoten helluntalaisia- ja karismaattisia yhteisöjä, syntyy tasaisesti.⁶⁷ Suomalaisten uskonnollisuus muuttuu ja sitä selittäviä teorioita ja tekijöitä on paljon, joista edellä olen esitellyt oman tutkimukseni kannalta keskeisimpiä. Teorioiden kautta olen pyrkinyt ymmärtämään etenkin läntisessä maailmassa olevia uskonnollisuuden muutoksen trendejä ja viimeaikaista keskustelua. Tutkimani ilmiö, kurssimuotoinen ystävyys-evankeliointi on myös otollinen tarkasteltavaksi uskonnon ja sekulaarin välisenä kilpailun teorian valossa, jonka valitsin toiseksi teoreettiseksi päälinjaksi tutkimuksessani.

2.2 Teoria uskonnon ja sekulaarin kilpailusta

Tutkimukseni edetessä teoria uskonnon ja sekulaarin välisestä kilpailusta osoittautui hyödylliseksi viitekehyyksi tutkimukselleni. Aineisto alkoi puhumaan sen puolesta, että Stolzin näkökulma (2016) on omiaan selittämään tutkimaani kurssimuotoista ystävyys-evankeliointia ilmiönä nimenomaan kilpailun näkökulmasta. Teoria auttoi myös ymmärtämään suomalaista kontekstia evankelioinnin näkökulmasta. Tutkimani XEE-kurssi on Suomen uskonnollisessa kentässä melko uusi ja joutuu kamppailemaan tilasta uskonnollisten yhteisöjen piirissä, mutta toisaalta kilpailemaan myös sekulaareja toimijoita ja virtauksia vastaan.

Kirjassa *(Un)believing in Modern Society* Jörg Stolzin johtama tutkimusryhmä avaa luomaansa teoriaa, joka syntyi Sveitsissä tehdyn tutkimuksen myötä (N=1302⁶⁸). Teoria pyrkii

⁶² Ketola 2012, 41.

⁶³ Ketola et al. 2016, 84.

⁶⁴ Ketola et al. 2016, 63.

⁶⁵ Gervais et al. 2017.

⁶⁶ Ketola et al. 2016, 17.

⁶⁷ Ketola et al. 2016, 24–28.

⁶⁸ Stolz 2016, 6.

paikkaamaan muiden uskonnollisuuden muutosta yleistävien teorioiden heikkouksia ja yhdistelemään niiden vahvuuksia.⁶⁹ Stolzin ja Könemannin mukaan yksilö ei ole koskaan aiemmin ollut tilanteessa, jossa hän voi tehdä päätöksiä ja valintoja itsenäisesti, olipa kyse esimerkiksi opiskelusta, politiikasta, taloudesta, seksuaalisuudesta tai uskonnosta. Heidän mukaansa elämme minä-yhteiskunnassa.⁷⁰ Tutkimuksessaan Stolzin johtama tutkimusryhmä oli erityisesti kiinnostunut uskonnollisista ja sosiaalisista tyyppiluokista, palveluntarjoajista, sekä näiden välisistä suhteista, kuin myös siitä, miten uskonnollisuuden muutosta näiden kautta voidaan selittää.⁷¹

Tutkimusryhmän luoman teorian keskiössä on kilpailu, jota uskonnot käyvät niin toisia uskontoja, kuin ”sekulaaria” vastaan. Ensimmäinen kilpailu on vallasta (*power*, myös voima tai teho) yhteiskunnassa kokonaisuudessaan, joka on sekoitus esimerkiksi poliittista-, taloudellista-, eettistä- ja statukseen liittyvää valtaa. Kysymys on yksinkertaisuudessaan siitä kuka luo järjestystä, kellä on valta toimia ”tulkkina” ja oikeus ratkaista ongelmia.⁷² Seuraavan tason kilpailu vaikutusvallasta käydään organisaatioiden, miljöön ja ryhmien parissa. Tähän luetaan esimerkiksi ikäluokat, eri sukupuolet ja erilaiset etniset ryhmät. Kolmas kilpailukenttä on kamppailu yksilöistä. Kenen tuotteita yksilöt hankkivat, mihin käyttävät aikaansa ja mille antavat taloudellisen tukensa. Kilpailu syntyy siitä, että niin sekulaarit kuin uskonnolliset toimijat pyrkivät usein täyttämään samoja tarpeita. Esimerkiksi masennuksesta kärsivä voi valita pastoraalisen sielunhoidon ja psykoterapian välillä.⁷³

Stolzin ja Könemannin mukaan niin uskonnollisilla-, kuin sekulaareilla palveluntuottajilla ja kokoavilla toimijoilla on käytössään erilaisia resursseja, kuten taloudellista pääomaa, mainetta, legimitettä kuin vaikkapa teknistä tietotaitoa. Myös valtajärjestelmä (*regime*) itsessään on tärkeä resurssi. Resurssien kautta valta jakautuu kilpailutilanteessa eri suhteessa riippuen kohderyhmästä ja olemassa olevista resursseista.⁷⁴ Toimijoiden strategiat, eli toimintasuunnitelmat ja -mallit, voivat liittyä esimerkiksi uusien jäsenien keräämiseen tai olemassa olevien jäsenten mobilisointiin.⁷⁵

⁶⁹ Stolz 2016, 19–20, 23.

⁷⁰ Stolz 2016, 1.

⁷¹ Stolz 2016, 1–2.

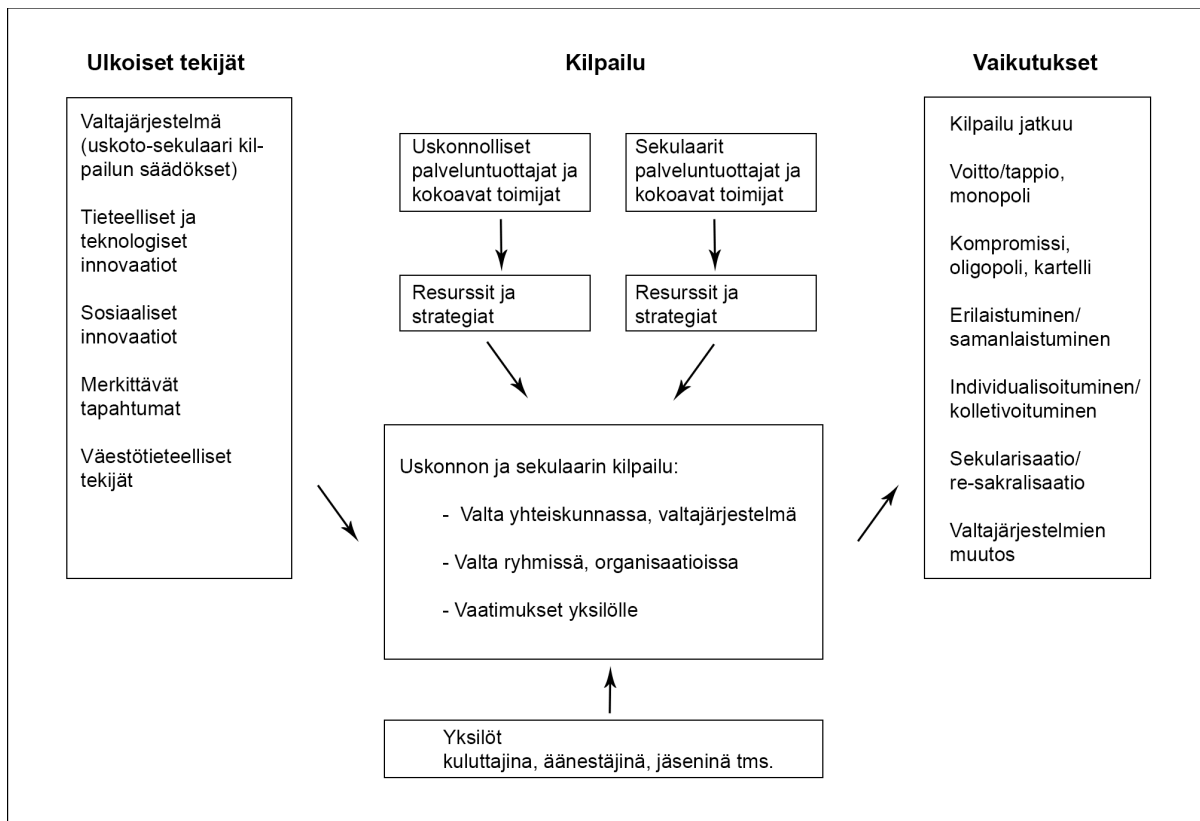
⁷² Stolz 2016, 25.

⁷³ Stolz 2016, 26.

⁷⁴ Stolz 2016, 27.

⁷⁵ Stolz 2016, 28.

Kuva 2. Teoria uskonnon ja sekulaarin kilpailusta.⁷⁶

Yksilöt reagoivat ja kilpailuun tilanteesta riippuen mukautumalla. Yksilöillä on käytössään rajallinen tieto, jonka puitteissa he valitsevat uskonnollisia, tai sekulaareja palveluita ja tuotteita. Yksilöiden pyrkimyksenä on saavuttaa itselleen mahdollisimman suuri hyöty ja useimmiten se tarkoittaa jonkinlaista sekulaarin ja uskonnollisen yhdistelmää, asiayhteydestä riippuen.⁷⁷

Kilpailuun vaikuttaa myös ulkoiset tekijät. Ensimmäinen tekijä tässä on olemassa olevat valtajärjestelmät, jotka voivat vaikuttaa sekä kysyntään että tarjontaan. Toinen tekijä on tieteelliset ja teknologiset innovaatiot, jotka tarjoavat uusia mahdollisuuksia ja resursseja monille kilpailijoille. Sosiaaliset innovaatiot, kuten universaalit ihmisoikeudet, jotka luotiin 1948, asettivat jokaisen ihmisen tasa-arvoiseen asemaan. Erilaisten innovaatioiden myötä syntyneet uudet työmahdollisuudet ja uudet ammattilaisten, kuten toimittajat, lääkärit, psykoterapeutit, ovat nousseet uskonnollisten johtajien kilpailijoiksi ja ovat osaltaan vaikuttamassa uskonto–sekulaari -kilpailuun. Merkittävät tapahtumat, kuten sodat ja muut laajoja joukkoja koskevat tapahtumat ovat myös merkittävä ulkoinen tekijä uskonto–

⁷⁶ Stolz 2016, 25.

⁷⁷ Stolz 2016, 28.

sekulaarissa kilpailussa. Viides ulkoinen tekijä on väestötieteelliset tekijät ja muutokset, joita ovat esimerkiksi syntyvyys, tai ihmisten koulutus-, työllisyys- ja varallisuustaso.⁷⁸

Kilpailun vaikutukset voidaan Stolzin ja Könemannin mukaan jakaa seitsemään pääkohtaan. 1. Tilanne ei ratkea ja kilpailu jatkuu 2. Joku voittaa – toinen häviää, josta seuraa monopoli tai osittainen monopoli 3. Syntyy kompromissi, josta seuraa kartelli tai kartelleja. 4. Kilpailu synnyttää samanlaistumista, esimerkiksi uskonnollinen musiikki alkaa muistuttamaan sekulaaria musiikkia, tai erilaistumista, jossa pyritään erottautumaan uskonnollisesta tai sekulaarista. 5. Kilpailu voi synnyttää individualisoitumista tai kollektivoitumista, mikä riippuu siitä, mitä ihmisille tarjotaan. Molemmat vaihtoehdot antavat myös mahdollisuuden erottautua muista ihmisistä. Uskonnollisten toimijoiden on huomattu pyrkivän lisäämään juuri yhteisöllisyyttä toiminnassaan. 6. Vaikutuksena saattaa olla myös kokonaisten yhteiskuntien sekularisoituminen tai re-sakralisoituminen, mistä esimerkkinä 1980-luvun Puolassa tapahtunut uskonnon nousu kommunismin jälkeen. 7. Viimeisenä vaikutuksena on Stolzin ja Könemannin mukaan valtajärjestelmien muutos. Vaikka uskontojen ja sekulaarin välinen kilpailu on jatkuvaa, niin tästä huolimatta valtakaudet voivat olla pitkiäkin.⁷⁹

2.3 Aiempi tutkimus

Etenkin kristinuskoon kääntymistä on tutkittu Suomessa melko paljon. Sarastus Hietanen on pro gradussaan tutkinut kääntymystä uushenkisyydestä kristinuskoon 2000-luvun Suomessa. Tutkimuksessa Hietanen haastatteli 13 henkilöä, jotka kertoivat kokemuksiaan, jotka johtivat kristinuskoon kääntymiseen ja kääntymyksen seurauksia. Tutkimuksessa korostuu tutkittavien spirituaalisuus ja uskonnolliset kokemukset. Tutkimus osoittaa, että kääntymisestä seurasi lukuisia muutoksia tutkittavien elämässä, jotka he kokivat positiivisina. Motiivit kääntymykseen vaikuttivat pitkälti ”tämän puoleisilta”, monet tutkittavista halusivat esimerkiksi löytää sisäistä rauhaa elämäänsä.⁸⁰

Markus Pekkala on tutkinut pro gradussaan ”*Siinä hetkessä tajusin, että Jumala on olemassa*” –*Kääntymiskokemukset ja uskonnolliset attribuutit Mahdollisuus Muutokseen -kampanjan muutostarinoissa* (2013) suomalaisia kääntymystarinoita. Pekkalan tutkimuksessa selvisi, että tarinat olivat jaettavissa kahteen pääluokkaan: prosessimaisiin kääntymyksiin ja äkillisiin ja ihmisen oman vaikutuskyvyn ulkopuolella oleviin tapahtumiin.⁸¹

⁷⁸ Stolz 2016, 28.

⁷⁹ Stolz 2016, 31–33.

⁸⁰ Hietanen 2016.

⁸¹ Pekkala 2013.

Mari Moilanen pro gradussaan *"Usko on vielä opettelua": Tutkimus Alfa-kurssin koetusta vaikuttavuudesta osallistujan uskonnollisuuteen* (2008) selvitti, miten kristinuskon perusteet läpikäyvä Alfa-kurssi vaikutti ihmisten (N=174) uskonnollisuuteen. Moilasen mukaan vastaajat kokivat kurssin sisällöt mielekkäinä ja arvostivat käytännönläheisyyttä, maallikkojen osallistumista kurssin järjestämiseen, sekä narratiivisuutta. Kurssin myötä osallistujien oma uskonnonharjoittaminen aktivoitui monin tavoin. Eniten vaikutusta oli Raamatun lukemiseen ja kristillisen kirjallisuuden lukemiseen. 93 prosenttia osallistujista toivoi kirkolta vastaavaankaltaista kurssitoimintaa enemmän.⁸²

Elmer Thiessen on tutkinut evankelioinnin eettisyyttä. Kirjassaan *The Ethics of Evangelism* (2011) esittää 15 eettisen evankelionnin periaatetta, joita ovat muun muassa kunniallisuus, välittäminen, vapaus, manipuloinnin välttäminen, houkuttimien välttäminen, sosiaalisen pakottamisen välttäminen, rationaalisuus, totuudellisuus, nöyryys, toleranssi ja kulttuurinen sensitiivisyys.⁸³ Thiessenin mukaan uskonnollista dialogia pidetään usein käännetystyötä eettisempänä vaihtoehtona, mutta hänen mukaansa se on usein kuin Troijan hevonen: Todelliset tarkoitusperät, jotka liittyvät totuudeksi koetun sanoman välittämiseen ja toiveeseen siitä, että vastakkainen osapuoli omaksuisi sanoman, oikeastaan vaan puetaan dialogin asuun, joka tekeekin siitä eettisesti kyseenalaisen. Thiessenin mukaan käännetystyö on validi kommunikoinnin muoto ja sitä on mahdollista tehdä eettisesti kestävästä lähtökohdista käsin.⁸⁴

Kansainvälistä Evangelism Explosion -evankelointikurssia ja sen perustajan James Kennedyn teologiaa on tutkittu teologisissa seminaareissa Yhdysvalloissa. Dybdahl toteaa väitöskirjassaan, että Kennedyn ja Billy Grahamin 1960-luvulla kehittämät evankelointimenetelmät eivät ota huomioon kommunikaatioteorioiden oivalluksia ja näin ollen eivät tavoita amerikkalaisia tehokkaimmalla mahdollisella tavalla.⁸⁵ Suomessa Evangelism Explosion -järjestön (Evankelointi Elämäntapana ry) toimintaa ei ole vielä tutkittu. Näin ollen tutkimukselleni on selkeä aukkopaiikka. Oma mielenkiintoni ei niinkään ole uskonnollisessa kääntymisessä, vaan siinä, miten uskonnollisuuden muutos ja uskonto–sekulaari -kilpailu vaikuttavat evankeliumin viestittämiseen.

⁸² Moilanen 2008.

⁸³ Thiessen 2011, 239–241.

⁸⁴ Thiessen 2011, 220.

⁸⁵ Dybdahl 2004.

3. Tutkimustehtävä ja metodit

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuskysymykseni ovat: 1. Miten uskonnollisuuden muutos näkyy Evankelointi Elämäntapana ry:n järjestämällä XEE-evankelointikurssilla? 2. Miten uskonnon ja sekulaarin kilpailu näkyy XEE-evankelointityössä? Tutkimukseni antaa myös mahdollisuuden arvioida suomalaisten suhdetta kristinuskoon. Analysoin XEE-kurssilla tekemiäni havaintoja ja kurssimateriaaleja uskonnollisuuden muutoksen teorioiden näkökulmasta.

3.2 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruun kuvaus

Tutkin Evankelointi Elämäntapana ry:n järjestämää XEE-evankelointikurssia, joka järjestettiin Helsingissä toimivan Suomen evankelis-luterilaisen seurakunnan tiloissa syksyllä 2018. Kyseinen kurssi oli erityisesti suunnattu seurakuntien ja kristillisten järjestöjen johtajille ja pastoreille ja oli nimeltään XEE+-kurssi. Osallistuin itse kyseiselle kurssille yhdessä kolmen muun kurssilaisen ja yhden vetäjän kanssa. Kurssilla mukana olleista henkilöistä kolme oli laajemmin mukana Evankelointi Elämäntapana ry:n toiminnassa ja yksi oli erään helsinkiläisen evankelis-luterilaisen seurakunnan pastori. Kurssi piti sisällään 13 tapaamista, jotka pidettiin perättäisinä tiistaina 11.9.–4.12.2018 välisenä aikana. Tapaamiset koostuivat noin kahden tunnin teoriaosuudesta seurakunnan tiloissa, sekä käytännönharjoitteluista, jotka tehtiin ryhmissä – pääsääntöisesti seurakunnan ulkopuolella – ennestään tuttujen ja tuntemattomien ihmisten kanssa. Kurssitapaamisten ulkopuolella tein lisäksi kurssiin kuuluvaa omatoimista työskentelyä. Kurssille osallistujilta edellytettiin viikoittainen keskustelu- ja rukoushetki kahden niin sanotun rukousystävän kanssa, keskustelu mentorin kanssa, sekä joitain omatoimisia tehtäviä. Tiistaisin pidettyjen tapaamisten lisäksi tein kaksi käytännönharjoittelua muulla ajalla, joista toisen kurssivetäjän kanssa tavaten hänen sukulaisiaan (pariskunta) ja toisen kurssista kiinnostuneen henkilön kanssa tavaten yhteistä tuttavaamme.

XEE-kurssi valikoitui tutkimuskohteeksi sen takia, että se sopi rakenteeltaan ja toimintatavoiltaan mielekkääksi kokonaisuudeksi tutkia evankelointia Suomessa. Kurssilla oli selkeä alku ja loppu, siihen yhdistyi koulutusta, kurssimateriaaleja, kuten videoita ja kurssikirja, käytännönharjoitteita, sekä omatoimista työskentelyä ja näin ollen kokonaisuutta oli mahdollista tarkastella monesta eri näkökulmasta. Kurssin vetäjä, sekä osallistujat, joita oli tällä kurssilla melko pieni joukko (4), suhtautuivat positiivisesti tutkimukseen ja näkivät sen myös mahdollisuutena kehittää XEE-kurssia. Kurssin vetäjä ja kaksi osallistujaa olivat mukana työryhmässä, joka oli kurssin jälkeen aikeissa valmistaa uusia XEE-koulutusmateriaaleja.

Tämän myötä työskentely kurssilla oli aika-ajoin myös analyttistä, mikä sopi myös itselleni ja oli hyödyksi tutkimukselleni.

Käytännönharjoitteleista koostuva aineisto koostuu kohtaamisista ennestään tuttujen ihmisten kanssa ja tuntemattomien ihmisten kanssa. Ennestään tuttuja henkilöitä tavattiin kutakin kaksi kertaa ja tapaamiset olivat kestoaltaan 1-2 tuntia. Tuntemattomien ihmisten kohtaamiset tapahtuivat julkisilla paikoilla ja olivat kestoaltaan 1-30 minuuttia. Kohdattujen henkilöiden kanssa pyrittiin tekemään kurssiin kuuluva onnellisuuskysely, joka tehtiin 13 henkilön kanssa ja nämä kyselyt ovat osana aineistoa. Tavallisesti käytännönharjoittelut pyritään kurssilla toteuttamaan siten, että ryhmässä on kolme henkilöä ja vähintään yksi mies ja nainen. Tällä kurssilla oli vain 4 osallistujaa kurssivetäjän lisäksi ja kaikki olivat miehiä, joka vaikutti myös tutkimukseni aineistoon. Omassa ryhmässäni oli lisäksi vain kurssin vetäjä, joka on mies. Kohtaamistamme ennestään tuttuista henkilöistä viisi oli miehiä ja yksi nainen. Yhteensä tapasimme kuusi ennestään tuttua henkilöä, joista neljä oli minun tuttaviani ja kaksi kurssivetäjän tuttuja. Tapasimme jokaista henkilöä kaksi kertaa ja tapaamisista seitsemän oli ihmisten kodeissa, kaksi ravintolassa ja yksi kahvilassa. Kurssivetäjän järjestämässä kahdessa tapaamisessa tapasimme pariskuntaa, muut tapaamiset olivat yksittäisten henkilöiden kanssa. Ennestään tuntemattomat henkilöt tapasimme kahdessa eri kauppakeskuksessa, juna-asemalla ja yhdessä pubissa. Aineistossani en ota huomioon toisen ryhmän järjestämiä tapaamisia, sillä en ole ollut niitä havainnoimassa.

3.3 Etnografia metodina

Etnografia on tieteellinen lähestymistapa, jonka tarkoituksena on tutkia ja kerätä tietoa erilaisista sosiaalisista ympäristöistä.⁸⁶ Etnografian merkittävä hyöty on siinä, että se mahdollistaa yksilöiden, ilmiöiden ja yhteisöjen tutkimisen sisältäpäin.⁸⁷ Etnografia on metodina joustava, mutta Hämeenaho ja Koskinen-Koiviston mukaan yhteistä kaikelle etnografiselle tutkimukselle on kolme asiaa: Tutkimusaineiston keruu tapahtuu kentällä, tutkimus perustuu vuorovaikutukselle ja/tai kontekstoinnille ja tutkimus on vaikuttavaa toimintaa.⁸⁸ Tässä tutkimuksessa sekä vuorovaikutuksella, että tiheällä kontekstoinnilla on suuri merkitys. Aineistoa kerätessäni tavoitteeni oli saada mahdollisimman laaja ja kattava kuva tutkittavasta ilmiöstä.

Etnografiassa tutkija voi määritellä oman tutkijapositionsa suhteessa tutkittavaan kohteeseen. Hän voi esimerkiksi toimia tarkkailijana etäältä, tai osallistua toimintaan

⁸⁶ Schensul et al. 1999, 95.

⁸⁷ Kokkonen 2016, 95–96.

⁸⁸ Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 9–10.

sisäryhmäläisenä. Tutkijan positio vaihtelee tutkimuksen aikana.⁸⁹ Tässä tutkimuksessa oma positioni oli pääasiassa osallistuvaa tarkkailua ja osallistuvaa toimintaa, mutta suhteeni tutkittavaan ilmiöön muuttui ehkä tyypillistä etnografista tutkimusta syvemmäksi. Koin kurssin aikana kasvua sisäpiiriläiseksi ja alussa kokemani kriittisyys kurssia kohtaan muuttui matkan varrella ymmärtäväisemmäksi. Aineistonkeruuvaiheessa sisäpiiriläisyydestä oli hyötyä ja sen kautta aineistosta oli mahdollista saada rikkaampi ja syvempi.

Etnografiassa kentällä tehdyt havainnot saatetaan kirjalliseen muotoon mahdollisimman tarkasti. Tässä hyödyllisiä apuvälineitä ovat esimerkiksi muistivihko ja sanelin, joiden avulla havainnot voidaan kirjata ylös lyhyesti kentällä tai heti havainnoinnin päätteeksi. Lopulliset muistiinpanot tulisi kirjoittaa yksityiskohtaisesti ja kuvailevasti pian havainnoinnin jälkeen.⁹⁰

Tässä tutkimuksessa olen tehnyt muistiinpanoja kentällä pieneen muistivihkoon, sekä kurssivihkoon, jonka avulla olemme kurssia suorittaneet. Kahdeksannesta tapaamisesta asti tein tämän lisäksi nauhoituksia, joista valtaosa keskusteluja kurssivetäjän kanssa, puhelimen sanelimelle heti käytännönharjoitteluiden jälkeen. Näiden äänitysten pituudet vaihtelivat 5 minuutista 16 minuuttiin. Kirjoitin havainnot puhtaaksi kotona havaintokertaa seuraavien päivien aikana, yleensä jo seuraavana päivänä. Puhtaaksikirjoitetut muistiinpanot olivat pituudeltaan 1-3 sivuisia ja yhteensä havaintopäiväkirjaan kertyi 31 sivua (A4). Lisäksi minulla oli käytössä monipuoliset kurssin koulutusmateriaalit, sekä järjestön nettisivut, jotka toimivat myös tutkimukseni aineistona.

Fingerroosin ja Jouhkin mukaan riittävän aineiston perusteena pidetään yleisesti sitä hetkeä, niin sanottua saturaatiopistettä, kun aineisto alkaa toistaa itseään, eikä tutkimuskysymyksen kannalta uusia merkittäviä havaintoja synny.⁹¹ Tässä tutkimuksessa riittävän aineiston takasi 13 tapaamista, jotka sisälsivät yhteensä noin 26 tuntia opetusta ja kurssiin liittyvää teoreettista työskentelyä ja noin 20 tuntia käytännönharjoittelua. Kurssilla oli paljon itseään toistavia tilanteita, mikä antoi myös mahdollisuuden tarkentaa huomiota tiettyihin yksityiskohtiin.

Etnografina tiedostan olevani sisäpiiriläinen suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Se antoi minulle mahdollisuuden kerätä ainutlaatuista aineiston, jota kovin moni muu – jos kukaan – ei olisi voinut kerätä. Koin saavuttaneeni aidon luottamuksen kurssilaisten kanssa ja tämän myötä mahdollistui myös tiedon tuottaminen vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Kuten Rastas

⁸⁹ Kokkonen 2016, 95–97.

⁹⁰ Schensul et al. 1999, 116–117.

⁹¹ Fingerroos & Jouhki 2014, 103.

toteaa, niin tällainen osallistava tutkimus antaa myös mahdollisuuden hyödyntää informantteja myös analysoijina, tulkitsoijina ja uusien kuvausten tuottajina.⁹²

3.4 Aineistojen ristiinluenta ja temaattinen analyysi

Tutkimukseni aineisto koostuu monista eri lähteistä ja analyysitavaksi olen tämän vuoksi valinnut temaattisen analyysin, jonka teen lukemalla ristiin erilaisia etnografiselle tutkimukselle tyypillisiä monipuolisia aineistoja, sekä kontekstoimalla niitä tiheästi. Tällä pyrin tutkittavan ilmiön *”monipuoliseen ja sävykkääseen tarkasteluun”*, kuten Huttunen kuvaa.⁹³ Tarkastelen kurssin opetusmateriaaleja, havainnointipäiväkirjoja ja litteroituja haastatteluja rinnakkain ja ristiin ja pyrin tätä kautta erilaisella aineistolla täydentämään ja myös kyseenalaistamaan toisia lähteitä, kuten Huttunen ehdottaa. Huttusen mukaan aineistojen luennan lähtökohtana tulee olla tutkimuskysymys. Hänen mukaansa etnografinen aineiston analysointi edellyttää tarkkaa kontekstoimista, eli sitomista muuhun aineistoon⁹⁴, johon analyysissäni pyrin. Teen tämän siten, että analyysini pohjana toimii erityisesti kirjalliset kurssimateriaalit, joita vasten tarkastelen kenttäpäiväkirjojani, jotka sisältävät myös litteroituja haastatteluja.

Tulkinnassa tärkeää on pyrkiä avaamaan tulkinnan kulku, jotta muut voivat sitä arvioida.⁹⁵ Aineistoni monipuolisuus aiheuttaa myös haasteita. Rastaaan mukaan etnografisen aineiston analyysin vaiheita ei aina ole mahdollista kirjoittaa täysin auki erilaisten aineistojen ja monipuolisen analysoinnin vuoksi. Muuten itse tutkimustulosten tarkastelulle ei jäisi tilaa. Tarvittaessa tutkijan kuitenkin tulee pystyä selvittämään mitä aineistot sisältävät ja miten valittuja metodeja on tutkimuksessa sovellettu.⁹⁶

Aineistoa kerätessäni ajatuksiani ohjasi sen hetkinen ymmärrykseni uskonnollisuuden muutokseen liittyvistä teorioista ja jo tästä syystä tutkimustani voi kutsua teoriaohjaavaksi. Näkökulmat ja teoreettiset viitekehykset ovat tarkentuneet ja hioutuneet aineiston ja teorian välisen vuoropuhelun aikana jo aineistonkeruuvaiheessa. Rastaaan mukaan *”teoria on vahvasti läsnä analyysissä ennen kaikkea tutkijan omaksumina näkemyksinä tutkimuksen kohteena olevista ilmiöistä”*.⁹⁷ Ollessani tutkittavan ilmiön suhteen sisäpiiriläinen, on analyysivaiheessa itselleni tärkeää pyrkiä tarkkailemaan ilmiötä nimenomaan uskontososioologisista teorioista käsin, eikä esimerkiksi henkilökohtaisten uskonnollisten näkemysten valossa. Sisäpiiriläisenä

⁹² Rastas 2010, 73.

⁹³ Huttunen 2010, 43.

⁹⁴ Huttunen 2010, 43.

⁹⁵ Mäkelä 1990, 59.

⁹⁶ Rastas 2010, 74.

⁹⁷ Rastas 2010, 79.

olen kuitenkin pyrkinyt aineistoa hankkiessani ja myös analyysiä tehdessäni kuitenkin hyödyntämään sitä sisäpiiriläisen tietoa, jota minulla tutkittavasta ilmiöstä on tieteellisten viitekehysten ulkopuolella.

Maguire ja Delahunt kuvaavat temaattista analyysiä prosessiksi, jossa pyritään laadullisesta aineistosta tunnistamaan erilaisia malleja ja teemoja. Heidän mukaansa hyvä temaattinen analyysi tulkitsee kerättyä aineistoa tavalla, jonka myös ulkopuolinen ymmärtää. Temaattinen analyysini soveltaa Maguiren ja Delahuntin ehdottamaa kuusiosaista prosessia. Siinä ensimmäisissä vaiheissa tutustutaan aineistoon ja muodostetaan yleiskuva. Sitten etsitään teemoja ja arvioidaan niitä. Lopulta määritellään aineistossa esiintyvät teemat ja mallit ja kirjoitetaan löydöt auki.⁹⁸

Tutkimustani ohjaavat teorit tarkentuivat aineistonkeruun jälkeen sekularisaatioteorioiden isoista päälinjoista tarkemmin kohti uskonnon funktiota ja performanssia, eksistentiaalisen turvallisuutta ja sekularisaatiota, sekä spirituaalisuutta koskeviksi. Toiseksi teoreettiseksi päälinjaksi tutkimuksessani nousi temaattisen analyysin alkuvaiheissa teoria uskonnon ja sekulaarin kilpailusta, joka täydensi uskonnollisuuden muutokseen liittyvää tutkimukseni teoreettista pohjaa.

Maguiren ja Delahuntin mallia soveltaen pyrin ensimmäisissä analyysini vaiheissa hahmottamaan kurssimateriaalien avulla aineistosta sellaisia kokonaisuuksia, jotka liittyivät uskonnollisuuden muutoksen ympärillä käytyyn teoreettiseen keskusteluun. Tein luokittelua ja kävin vuoropuhelua teorian kanssa, kunnes riittävä yleiskuva tutkittavasta ilmiöstä oli saavutettu. Tämän jälkeen luin havaintopäiväkirjaa läpi useaan otteeseen ja tein tulosteeseen muistiinpanoja. Alleviivasin tekstistä värikynillä uskonnollisuuden muutosta kuvaavia -ja uskonto-sekulaari -kilpailuun viittaavia asioita. Tältä pohjalta jatkoin luokittelun syventämistä pyrkien tiivistämään ja syventämään ymmärrystäni tutkimastani ilmiöstä. Analyysissäni kiinnitin erityisesti huomiota toistuviin teemoihin ja malleihin, kuitenkin niin, että suhteutin ne tutkimuskenttään ja tutkimuskysymykseeni.

Huttusen mukaan etnografisessa tutkimuksessa on tärkeää pystyä kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä ja kulttuuria. Kulttuurinkuvaus tarvitsee kuitenkin rinnalleen myös analysointia ja käsitelyä.⁹⁹ Tutkimuskysymysteni avulla loin lopulta temaattisia karttoja ja listoja aiempaa tutkimusta hyödyntäen ja soveltaen. Karttojen ja listojen avulla muodostin pääteemat ja myöhemmin tuloslukujen 4. ja 5. alaluvut. Pääteemojen ympärille keräsin havaintopäiväkirjastani ja muista tutkimusaineistoistani teemoihin liittyviä lainauksia ja

⁹⁸ Maguire & Delahunt 2017.

⁹⁹ Huttunen 2010, 45–46.

avainsanoja. Kirjoittaessani tuloslukuja auki, olen joihinkin alalukuihin liittyen luonut kuvioita, taulukoita ja käsitteistöä selittämään löydöksiäni.

3.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tuloslukujeni analyysit nousevat XEE:n aineistoista, sekä havaintopäiväkirjastani, mitkä ovat tutkimuksen läpinäkyvyyden, eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta keskeisiä tekijöitä. Analyysissäni vaikuttavat myös tutkimusaineiston ulkopuoliset muistikuvat, jotka eivät suoraan ole jäljitettävissä tutkittavasta aineistosta. Etnografian luonteeseen liittyy tulkinnallisuus, jonka vuoksi tutkijan suhde suhteessa tutkittavaan ilmiöön on keskeinen tieto tutkimuksessa. Tutkimukseni liittyy uskonnonharjoittamiseen ja uskonnollisen sanoman levittämiseen, tässä tapauksessa kristinuskon, ja näin ollen tutkimukseni lukijaa saattaa kiinnostaa oma suhteeni tähän uskontoon. Koen myös itse tärkeäksi avata omaa positiotani tässä tutkimuksessa, koska se on tutkimukseni suurimpia vahvuuksia, mutta samalla myös haaste.

Olen uskoni tunnustava ja uskoani aktiivisesti harjoittava kristitty. Kuulun Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja toimin sen piirissä aktiivisesti, myös luottamustehtävissä, mutta lapsuuteni ja nuoruuteni olen kasvanut Suomen Vapaakirkon piirissä ja osallistunut sen paikallisseurakuntien toimintaan Etelä-Pohjanmaalla, Pirkanmaalla ja pääkaupunkiseudulla. Olen saanut kristillisen kasvatuksen ja kokenut noin 11-vuotiaana merkittävän uskonnollisen kokemuksen, joka on ollut tärkeä tapahtuma uskonelämäni kannalta.

Minuun sopii kuvaus evankelikaalista, joka McGrathin mukaan korostaa Raamatun asemaa, pelastuksen ainutlaatuisuutta Kristuksen ristinkuoleman kautta, henkilökohtaista kääntymystä ja evankeliumin levittämisen tärkeyttä. McGrathin mukaan evankelikaalisuus haluaa tehdä selvän eron fundamentalismiin ja pyrkii painottamaan älyä ja kulttuurista aktiivisuutta. Evankelikaaleille kirkkokunta- ja tunnustuskuntakysymykset ovat toissijaisia.¹⁰⁰

Annamaria Marttilan mukaan etnografian haasteena on saada syvällistä tietoa suhteellisen pienestä joukosta ihmisiä. Hänen mukaansa etnografinen tutkimusprosessi vaatii tutkijalta heittäytymistä ja aineistonhankintataitoja.¹⁰¹ Mircea Eliaden mielestä uskonnon ydintä ei voi tutkimuksessa tavoittaa, ellei ole itse uskonnollinen.¹⁰² Oma hengellinen taustani helpotti tutkimukseeni heittäytymistä ja ytimen tavoittamista, sillä lähtökohtaisesti suhtauduin XEE-kurssin sisältöihin ja tavoitteisiin melko positiivisesti – vaikkakin alussa myös hieman varauksella – ja olin halukas osallistumaan kurssille kokonaisvaltaisesti. Tehdessäni tutkimusta evankelioinnista, jossa itse olen myös mukana ”evangelistan” ominaisuudessa, en voi välttää

¹⁰⁰ McGrath 2012, 121.

¹⁰¹ Marttila 2014, 364.

¹⁰² Eliade 1959.

jännitettä sosiologian, teologian ja uskon välillä. Metodologisesti lähestymistapani on hermeneuttinen, joka korostaa tulkintaa tiedosta.¹⁰³ Tässä tutkimuksessa se näkyy erityisesti siten, että itselleni kurssilla esitetyt uskonnolliset totuusväittämät ovat tosia, mutta huomioni on erityisesti siinä, miten tuo ”totuus” on paketoitu välitettävään muotoon. Keskeistä tutkimuksessani ei kuitenkaan ole uskonnon totuusväittämät, tai se miten niihin suhtaudun, vaan se, miten kurssin strategiat, metodit ja kentällä tapahtuvat kohtaamiset heijastavat uskonnollisuuden muutosta. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja jos joku muu keräisi aineiston, niin se näyttäisi erilaiselta. Subjektiivisuus on tutkimukseni vahvuus ja osa etnografista metodologiaa.

Omaan uskontomyönteisyyteni liittyy myös luotettavuuden kannalta haasteita, sillä se vaikuttaa ennakkoasenteisiin ja siihen, miten tulkiten tekemiäni havaintoja. Haaste on myös siinä, että osallistuessani kurssin toimintaan, olen myös vaikuttamassa tutkimukseeni. Tutkija saattaa heijastaa tutkimukseensa omia asenteitaan, tiedostaen tai tiedostamatta.¹⁰⁴ Etnografin tärkeä tehtävä on ymmärtää tutkimaansa ilmiötä ja siihen liittyvää teoreettista keskustelua, sekä omia ennakkoasenteita ja vaikuttimia minimoidakseen jälkimmäisten vaikutuksen tutkimukseensa.¹⁰⁵ Tutkimukseni luotettavuutta lisäävä tekijä on siinä, että analyysini selkärankana on järjestön itsensä tuottamat materiaalit, joiden rinnalla – ja ristiin tarkastelemalla – omia kenttäpäiväkirjojani ja haastatteluita temaattisesti analysoin. Sisäpiiriläisyyteni lisää tutkimukseni luotettavuutta, sillä tutkittava ilmiö on minulle verrattain tuttu. Tämä helpottaa kontekstoimista ja erilaisten teemojen ja mallien tunnistamista ja ymmärtämistä. Sen lisäksi, että olen sisäpiiriläinen, olen kuitenkin myös akateemisesti orientoitunut teologian opiskelija ja koulutukseni antaa minulle kykyä erotella ja analysoida evankeliointia myös tavallista sisäpiiriläistä objektiivisemmin.

Eettisyyden näkökulmasta suurin vastuuni on henkilöistä, jotka ovat osallistuneet tutkimukseen. Jokainen kohdattu henkilö, joita käytännönharjoitteluissa tapasimme ja joka suostui kanssamme keskustelemaan, oli myös myöntyväinen osallistumaan tutkimukseen. Jokaiselle kohdatulle henkilölle kerrottiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että missä vaiheessa tahansa ennen tutkimuksen julkaisua siitä voisi jättäytyä pois ilman seuraamuksia. On mahdollista, että joillekin tieto siitä, että keskustelu liittyi uskonnollisuuden tutkimukseen, saattoi olla luottamusta lisäävä tai vähentävä tekijä. Kurssin aikana en kuitenkaan kokenut sen vaikuttaneen ainakaan kielteisesti kohtaamisiin ja käytyihin

¹⁰³ Di Iorio 2015, 11–12.

¹⁰⁴ Menetelmäopinnot 2018.

¹⁰⁵ Schensul et al. 1999, 95.

keskusteluihin. Tutkimukseen osallistuneiden kurssilaisten ja kohdattujen nimet on muutettu tutkimuksessa ja muutenkin jokaisen tunnistettavuus on pyritty minimoimaan. Tutkimuksessani pyrin noudattamaan Helsingin yliopiston määrittelemiä hyviä tieteellisiä käytäntöjä.¹⁰⁶

4. Uskonnollisuuden muutos evankelioinnissa

4.1 Ikuisesta elämästä yltäkyläiseen elämään

Evankelointi Elämäntapana ry:n järjestämä XEE-työ on tarkoitettu ”2000-luvun seurakuntien varustamiseksi ystävyteen, evankelointiin, opetuslapseuteen ja terveeseen kasvuun”.¹⁰⁷ XEE on päivitetty versio EE-työstä ja se on tarkoitettu ”tämän päivän ihmisiä paremmin palvelevaksi kokonaisuudeksi”.¹⁰⁸ X-kirjaimen tarkoitusta ei kerrottu täysin auki missään, mutta se viitanee juuri moderneihin ihmisiin. Työ (Evangelism Explosion, EE) on saanut alkunsa Floridassa, Yhdysvalloissa, Coral Ridgen Presbyteerikirkossa pastori James Kennedyn toimesta 1962.¹⁰⁹ Kennedyn mukaan ystävyteen ja henkilökohtaiseen evankelointiin perustuva työ on tarkoitettu seurakuntalaisten kouluttamiseen Uuden testamentin periaatteiden pohjalta.¹¹⁰ Evangelism Explosion on levinnyt ympäri maailman ja vuonna 2019 kursseja järjestettiin yli 70:llä eri kielellä.¹¹¹

XEE-kurssi rakentui kolmen elementin varaan. Näitä olivat rukousystävärūkukset, käytännönharjoittelut ja tiiminvetäjät. Kurssilla osallistujat jaettiin tiimeihin ja jokaisen tiimin tuli tehdä käytännönharjoittelu joka viikko – näissä kurssin oppeja harjoiteltiin. Jokaisella kurssilaisella täytyi myös olla oma tiiminvetäjä, joka oli aiemmin suorittanut kurssin hyväksytysti.¹¹² XEE-kursseille osallistuminen edellytti sitoutumista kurssin toimintamalleihin. Seminaarikansiossa oli esitetty 11 kohtainen julkilausuma uskosta ja periaatteista, jonka hyväksymistä jokaiselta tiiminvetäjältä ja opettajalta edellytettiin. Julkilausumassa todettiin, että se on ”yleisluontoinen evankelikaalinen julistus” ja ettei sen tarkoituksena ole ”ohittaa kirkkokunnallisia erityispiirteitä”. Julkilausumassa korostettiin Raamatun arvovaltaa ja erehtymättömyyttä, Jeesuksen asemaa ihmisten syntien sovittajana, sekä kaikkien kristittyjen yhteyttä Jeesuksen Kristuksen kautta.¹¹³

¹⁰⁶ HY tutkimusetiikka 2019.

¹⁰⁷ XEE seminaarikansio, 2.

¹⁰⁸ XEE synty 2019.

¹⁰⁹ Evangelism Explosion 2019

¹¹⁰ Kennedy & Uusitalo 2001, 21.

¹¹¹ Evangelism Explosion 2019

¹¹² XEE seminaarikansio, 2.

¹¹³ XEE seminaarikansio, 5.

Evangeliointi Elämäntapana ry:n työn periaatteissa näkyy evankelikaalisuudelle tunnusomaiset piirteet: Raamatun merkitys, pelastuksen ainutlaatuisuus Kristuksen ristinkuoleman kautta, henkilökohtainen kääntymys ja evankeliumin levittämisen tärkeyden korostaminen.¹¹⁴ XEE täyttää Beyerin mainitsemat konservatiivisen kristillisyyden ehdot.¹¹⁵ Se on toimintaperiaatteiltaan normatiivista, eksklusiivista ja saa kehyksensä menneisyydestä. Normatiivisuus ilmenee vaatimuksena hyväksyä XEE julkilausuma ja periaatteet. Eksklusiivisuus on pelkistetyimminkin esillä siinä perusajatuksessa, että vain uskosta Jeesukseen voi pelastua.¹¹⁶ Tämä sisältää ajatuksen siitä, että ilman uskoa Jeesukseen joutuu kadotukseen, mitä tosin materiaaleissa ei korosteta. Koska kurssi keskittyy evankeliumin kertomiseen, on XEE myös perimiltään uskonnon funktioon keskittyvää kristillisyyttä, missä keskitytään esimerkiksi pelastumiseen.¹¹⁷ Osallistuessani kurssille havaitsin toiminnassa painopisteen muutosta uskonnon funktiosta performanssiin, sekä jännitettä liberaalin ja konservatiivisen kristillisyyden välillä erityisesti syntyneen liittyvissä kysymyksissä.¹¹⁸ Tässä luvussa esittelen tätä muutosta.

Kurssilaisten kohtaamille ihmisille esitettävän evankeliumin runkona toimi kuusiosainen jäsenitys, jonka osioita olivat XEE-kurssilla Elämä, Me, Jumala, Jeesus, Usko ja Ratkaisu. Jokainen jäsenityksen osa koostui kysymyksistä, tarinoista, opetuksesta ja niihin kytkeytyvistä raamatunkohdista.¹¹⁹ Kurssilla jäsenitystä harjoiteltiin pala palalta ja pyrittiin oppimaan lopulta kokonaan ulkoa.¹²⁰ Kennedyn mukaan jäsenitystä ei pyritä kursseilla oppimaan kaavamaisesti kokonaan ulkoa, vaan omaksumaan luontaisesti.¹²¹ Jokaisella oppitunnilla oli oma aiheensa ja harjoitusten, välikokeiden ja keskusteluiden kautta jäsenitystä opeteltiin ensin koulutettavien kesken ja teoriaosuuden jälkeen käytännönharjoittelussa, yhdessä oman tiimivetäjän kanssa.¹²² Kurssin lopussa oli loppukoe, jossa koko jäsenitys käytiin läpi. Kokeesta tuli saada vähintään 24/32 pistettä, jotta voi toimia jatkossa XEE-kurssin ryhmävetäjänä.¹²³

Jo ensimmäisellä luennolla kävi ilmi, että kurssilla käytettävä jäsenitys on muuttunut aikaisemmasta EE-kurssista. XEE-kurssilla käytettiin Elämä nyt -jäsenitystä, joka poikkesi kurssilla esitetystä toisesta, Ikuinen elämä -jäsenityksestä, jota oli käytetty aiemmin EE-

¹¹⁴ McGrath 2012, 121.

¹¹⁵ Beyer 2000, 144.

¹¹⁶ XEE opiskelijan opas, 41.

¹¹⁷ Beyer 2000, 80.

¹¹⁸ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

¹¹⁹ XEE opiskelijan opas 2008, 40–41.

¹²⁰ XEE kurssilaisen tehtävävihko, 45.

¹²¹ Kennedy & Uusitalo 2001, 21.

¹²² XEE opiskelijan opas 2008, 5–67.

¹²³ XEE seminaarikansio, 19.

kurseilla. Elämä nyt -jäsennyksessä huomio kiinnittyi Jeesuksen antamaan yltäkyläiseen elämään, joka ”alkaa nyt ja jatkuu ikuisesti”, kun taas Ikuinen elämä -jäsenitys lähestyi evankeliumia kuoleman jälkeisen elämän näkökulmasta. Molemmilla lähestymistavoilla oli omat erityispiirteensä, joita kurssimateriaaleissa kuvattiin seuraavanlaisesti:

”Karttaan on luotu kaksi vaihtoehtoista reittiä, jotka auttavat sinua valitsemaan oikean lähestymistavan ja ottamaan huomioon postmodernin kulttuurin vaikutukset yhteiskunnassa. – – – Monet nykypäivän ihmiset eivät halua ruveta uskoviksi, mutta useimmat kaipaavat tyydyttävämpää elämää. Elämä nyt -reitti osoittaa, yhteys Jeesukseen Kristukseen luo todellisen merkityksen elämään.”¹²⁴

Molempien lähestymistapojen päämäärä oli sama, mutta Elämä nyt -mallissa pyrittiin ottamaan yhteiskunnan muutokset huomioon. Vaikka kurssilla oli otettu huomioon yhteiskunnan muutokset, niin tarkemmin tätä muutosta ei kurssimateriaaleissa sanoitettu. Kurssin kehittämistä ohjasi vahvasti kokemukset ja havainnot aikaisemmilta kursseilta ja metodeja olikin muokattu sen mukaan, miten käytäntö oli niiden toimivuuden osoittanut.

Yksi muutos kurssilla koski raamatunpaikkojen käyttämistä. Aikaisemmin EE-kurssilla raamatunpaikka sanottiin jokaisen jäsennyksen osiossa alussa, mutta nykyisessä XEE-kurssissa raamatunkohdat jätettiin jäsennyksen osioiden loppuun. Vaikka raamatunpaikkoja ei oltu ensimmäisenä kertomassa kohdattaville ihmisille, niin siitä huolimatta koko kurssi rakentui erilaisten raamatunjakeiden varaan ja raamatunkohdat myös esitettiin evankelointitilanteessa, jos mahdollista, ulkomuistista. Jäsennyksen eri osien pohjana oli niin sanottu avainjake, jonka ympärille oli rakennettu avainkysymykset ja tarinat. Avainjakeen lisäksi materiaaleissa annettiin vaihtoehtoisia jakeita, joita sai halutessaan hyödyntää.

”Ennen raamatunpaikka sanottiin ensimmäisenä, ihmiset torjuivat sen. Nykyään Raamattu on viimeisenä, ihminen ei torju enää siinä kohtaa.” (Jussi)¹²⁵

Avainjakeet itsessään olivat ”raamatullinen argumentaatioketju” pääväittäjälle: ”*usko Herraan Jeesukseen, niin pelastut*” (Apostolien teot 16:31). Pääväittäjä ei ollut muuttunut Ikuinen elämä -ja Elämä nyt -jäsennyksen välillä. Avainjakeet keskittyivät syntiin, pelastukseen ja uskoon. Ainoastaan Elämä nyt -jäsennyksen ensimmäinen avainjake, Johanneksen evankeliumin 10:10 ”*Minä olen tullut antamaan elämän, yltäkyläisen elämän.*”, oli muista uskonnon funktioon painottuvista ja pelastusta koskevista jakeista poikkeava. Jakeessa on suomenkielisessä käännöksessä uskonnon performatiivisuuteen¹²⁶ viittaavia piirteitä. Siinä tarjotaan yltäkyläistä elämää, jonka voi tulkita ratkaisuna esimerkiksi merkityksettömältä tuntuvaan elämään.

¹²⁴ XEE opiskelijan opas 2008, 7.

¹²⁵ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

¹²⁶ Beyer 2000, 80.

Oletus kurssilla oli se, että ihmiset etsivät parempaa elämää. ”Jeesuksen tarjoama yltäkylläinen elämä” määritteli koko jäsenyyksen läpi kulkeneen narratiivin. Yltäkylläinen elämä -ilmaus esiintyi eri tavoilla neljässä jäsenyyksen osiossa kuudesta.¹²⁷ Termiä käytettiin esimerkiksi johdattelevana kysymyksenä Me-osiossa (”Mikä estää meitä elämästä yltäkylläistä elämää?”) ja Ratkaisu-osiossa (”Haluaisitko aloittaa tällaisen suhteen Jeesuksen kanssa ja saada yltäkylläisen elämän?”). Uskonnon performatiivinen ulottuvuus kulki mukana siis myös uskonnon funktioon liittyvissä jäsenyyksen osioissa, jotka käsittelivät syntiä, pelastusta ja uskoa.

Tämän takia Suomessa keskiössä on yltäkylläinen elämä. Sitä kaikki tavoittelevat.¹²⁸

Yltäkylläinen elämä -teemaan johdatteli kohdatuille tehty onnellisuuskysely, joka sekin oli itsessään uusi metodi verrattuna vanhaan EE-kurssiin. Siinä tiedusteltiin henkilöiden tyytyväisyyttä omaan elämään, tekijöitä, jotka voisivat tehdä siitä parempaa ja sitä, muuttuisiko arvosana, jos Jumala olisi siinä mukana. Onnellisuuskyselyssä ja yltäkylläinen elämä -narratiivissa on nähtävissä yhtymäkohtia elämäntaito-oppaisiin (self-help), joissa Dolbyn mukaan esitetään jokin tietty lukijaa koskettava ongelma ja tarjotaan siihen ratkaisua tarvittavine ohjeineen.¹²⁹ Itsensä kehittäminen on nykyajassa erittäin suosittua ympäri maailman¹³⁰ ja tähän kysyntään onnellisuuskysely ja ”Jeesuksen tarjoama yltäkylläinen elämä” näyttäisi olevan XEE:n väline ja vastaus. Starkin ja Finken mukaan uskonnot toimivat talousmarkkinan tavoin ja ratkaisevaa uskontojen menestymisen kannalta on se, miten uskonnot pystyvät vastaamaan kuluttajien kysyntään.¹³¹ XEE:n muuttuneiden metodien voidaan katsoa olevan reaktio muuttuneisiin uskonnon markkinoihin.

Onnellisuuskyselyssä vastaajilta kysyttiin, minkä arvosanan Jumala antaisi henkilöiden elämästä. Mielenkiintoista vastauksissa oli se, että keskimäärin tyytyväisyys omaan elämään oli kahdeksan ja se, mitä Jumalan ajateltiin antavan arvosanaksi, oli viisi.

Annan arvosanaksi 8. Elämässä suurin osa hyvin. Perhe, terveys yms. (Riikka)

Jumalan antama arvosana 3. Pohti kriittisesti omaa elämää ja luetteli kolme asiaa, joista saa Jumalta pisteen. (Sami)

Vaikka otanta kurssin kautta kohdattujen osalta oli tässä tutkimuksessa varsin pieni (N=13), niin ainakin tämän joukon osalta voisi väittää, että uskonnon näkökulmasta käsin vastaajat eivät kokeneet täyttävänsä Jumalan asettamia kriteerejä omassa elämässään. Tämä voisi selittää

¹²⁷ XEE opiskelijan opas 2008, 40–41.

¹²⁸ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

¹²⁹ Dolby 2015, 27.

¹³⁰ Salmenniemi 2016, 1.

¹³¹ Stark & Finke 2000, 171.

myös sitä, miksi ihmiset nykypäivän Suomessa saattavat torjua uskonnollisen sanoman, kun asiaa lähestytään esimerkiksi raamatunjakeet tai muu uskonnon funktioon liittyvä kulma edellä. Jos Jumala ja sen myötä myös häneen uskovat ihmiset koetaan tuomitsevana, niin luonnollinen reaktio on torjua tällaiset lähestymisyriitykset. XEE-kurssilla keskusteluyhteys lähes poikkeuksetta avautui niin tuttujen kuin tuntemattomienkin kanssa ja laskeutuminen uskonnollisiin teemoihin oli melko pehmoinen. Ennestään tuntemattomien ihmisten kanssa ilmapiiri muuttui kuitenkin joissain tilanteissa kiusaantuneemmaksi, mitä uskonnollisemmaksi keskustelu muuttui.¹³² Kiusaannuttavia tilanteita yhdisti ainakin se, että keskustelu suoritettiin kadulla tai ostoskeskuksessa ja eteni melko nopeasti uskonnollisiin teemoihin. Niiden ennestään tuntemattomien henkilöiden kanssa, joiden kanssa istuttiin rauhassa ja juteltiin myös niistä näitä, siirtymä hengellisiin kysymyksiin sujui melko itsestään ja ilman kiusaantunutta tunnelmaa.¹³³

Onnellisuuskyselyn lopussa esitettiin Jeesuksen sanat Johanneksen evankeliumin 10:10 mukaan: ”Minä olen tullut antamaan elämän, yltäkyläisen elämän”. Tämän jälkeen seurasi kysymys: ”mitä luulet Jeesuksen tarkoittaneen yltäkyläisellä elämällä?” Kurssin aikana tein onnellisuuskyselyn 13 henkilölle ja kuuden henkilön vastauksissa siitä, mitä Jeesus kysymyksellään tarkoitti, korostui henkinen puoli, kahden vastauksessa ihmisten fyysiset tarpeet. Neljä henkilöä ei osannut vastata kysymykseen ollenkaan ja yhdessä vastauksessa korostettiin vain Jeesuksen tarkoittaneen sitä, että ilman Jeesusta ei voi löytää yltäkyläistä elämää. Kukaan ei puhunut yltäkyläisestä elämästä siinä mielessä, että Jeesus olisi viitannut iankaikkiseen elämään kuoleman jälkeen. Syvempää dialogia aiheesta ei vastaajien kanssa käyty, mutta mielenkiintoista on se, että suurin osa koki yltäkyläisyyden viittaavan nimenomaan elämän henkisiin asioihin, kuten tunteeseen siitä, että on hyvä olla, kokee toivoa ja on epäitsekäs. Vastaukset, kuten kysymys itsessäänkin, viittasivat performatiiviseen uskonnollisuuteen.

”Puhuu siitä, että Jeesus antaa sisäisen tunteen siitä, että on hyvä olla.”¹³⁴

Pienen keskustelun jälkeen kurssia suorittava ”evankelistaoppilas” – tässä tapauksessa minä – tai ryhmän vetäjä tarjoutui kertomaan oman tarinan siitä, mitä yltäkyläinen elämä Jeesuksen kanssa hänelle tarkoittaa. Oman tarinan tarkoituksena oli kuvata positiivista muutosta, jota usko Jeesukseen oli omaan elämään tuonut konkreettisesti. Lyhyen, kahden

¹³² Havaintopäiväkirja 11.9.2018, 6.10.2018.

¹³³ Havaintopäiväkirja 18.9.2018, 20.11.2018.

¹³⁴ Onnellisuuskysymysten vastaukset 2018.

minuutin oman tarinan tavoitteena oli herättää tunnetta kuulijassa, jotta se jäisi mieleen.¹³⁵ Aikaisemmin elämästä kertoneen tarinan paikalla oli ollut EE-kurssia varten kehitetty ilmainen lahja -tarina. Tämän tarinan avulla kuulijaa pyydettiin miettimään sitä, miltä tuntuisi, jos hän antaisi kallisarvoisen lahjan jollekin ihmiselle ja toinen tarjoaisi vastineeksi muutamaa kolikkoa.¹³⁶ Jumalan lahjoittamaa pelastusta verrattiin ilmainen lahja -tarinassa kallisarvoiseen lahjaan ja ihmisen hyviä tekoja muutamaaan kolikkoon. Tarinan opetus oli, että Jumalan lahja tulisi vaan ottaa vastaan, ei tarjota mitään vastineeksi. Tarinan huomio oli pelastuksessa, kun taas uudessa mallissa, missä kerrottiin omasta yltäkylläisestä elämästä Jeesuksen kanssa, oli huomio kertojasta riippuen siinä, mikä hänelle henkilökohtaisesti uskossa oli tärkeää.

Oman tarinan kertomista harjoiteltiin XEE-kurssilla ensin kurssilaisten kesken ja myöhemmin oma tarina kerrottiin kaikissa kurssin puitteissa tehdyissä kohtaamisissa. Hyvän oman tarinan piirteitä oli kurssin vetäjän mukaan se, että se oli konkreettinen esimerkki siitä, mitä Jeesus on omassa elämässä tehnyt. Huono oma tarina oli epämääräinen, pitkä ja sen paino oli siinä, mitä ennen uskoontuloa oli tapahtunut. Omaa tarinaa kehitettiin ensin yksin ja sitten hiottiin yhdessä kurssilaisten kesken. Kurssilla annettiin ymmärtää, että aiemmin Jeesus ja kääntymiseen liittyvä terminologia on ollut suomalaisille tutumpaa kuin nykyisin. Sen takia kielenkäyttöön kiinnitettiin omassa tarinassa paljon huomiota. Oma tarina liittyi lähtökohtaisesti kääntymykseen, mutta niiden henkilöiden kohdalla, joilla kääntymystä ei ollut tapahtunut, vaan uskoon oli kasvettu, oma tarinaa oli sovelletumpi. Kurssilla olleen Timon kohdalla oman tarinan painopiste oli siinä, kun tämä alkoi kertomaan uskostaan muille.¹³⁷ Jokaisen oma tarina kuitenkin tähtäsi siihen, että siinä korostui elämän merkitystä koskevat kysymykset ja elämän taitekohdat. XEE-kurssilla kohdatuille esitetty oma tarina sopii myös kuvaukseen elämäntapaoppaista ja niille tyypillisestä tavasta esittää ongelma-ratkaisu -esimerkkejä oikeasta elämästä.¹³⁸

Oma tarinan opetus on se, että Jeesus tarjoaa yltäkylläistä elämää. Tämä elämä alkaa nyt ja jatkuu ikuisesti.¹³⁹

Oletettavasti elämän merkityksellisyyteen liittynyt henkilökohtainen jakaminen resonoi myös kuulijoissa, sillä ainakin Norris & Inglehartin mukaan elämän merkitystä suomalaisista 2000-luvun alussa mietti usein kaksi viidestä.¹⁴⁰ Kurssilla toteuttamani kohtaamiset muuttuivat

¹³⁵ Havaintopäiväkirja 16.10.2018.

¹³⁶ XEE opiskelijan opas 45.

¹³⁷ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

¹³⁸ Dolby 2015, 27.

¹³⁹ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

¹⁴⁰ Norris & Inglehart 2011, 75.

merkityksellisiksi ja henkilökohtaisiksi jaettuani oman uskoni käännekohdista. Esimerkiksi Sami, joka oli ollut ystäväni alakoulun ensimmäisestä luokasta lähtien, ei tiennyt, miten oman uskonratkaisuni olin tehnyt¹⁴¹, mikä on konkreettinen esimerkki uskonnon yksityistymisestä: tällaisista asioista ei välttämättä edes ystävien kesken normaalisti puhuta. Vaikka uskosta ei ystävien kanssa ollut aiemmin näin syväluotaavasti puhuttu, niin keskustelut koettiin mielekkäänä puolin ja toisin¹⁴², mikä ilmeni myös Moilasan tutkimuksessa Alfa-kurssin kävijöiden kokemuksista.¹⁴³

Väitän, että jos uskonnollisia keskusteluja olisi lähestytty funktiokulma edellä, niin samankaltaista vastaanottoa ja uskonnollisen kiinnostumisen heräämistä ei olisi tapahtunut. Uskonnollisten aihealueiden lähestyminen onnellisuuskyselyn kautta loi luonnollisemman väylän myös uskontoon liittyviin teemoihin, koska ne kytkeytyivät asioihin, jotka olivat keskustelukumppaneille tuttuja. Henkilökohtaisten asioiden jakaminen liittyen ”Jeesuksen tarjoamaan yltäkylläiseen elämään” lisäsi varmasti myös lähestyttävyyttä, koska uskonto tuli todeksi jo valmiiksi tutun ihmisen elämäntarinan kautta. Myös tuntemattomien ihmisten kanssa metodi näytti toimivalta, vaikkakin tarinan tietynlainen teho oli varmasti suurempi niiden kohdalla, joiden kanssa elämää oli jaettu muutenkin. XEE opiskelijan oppaassa painotettiin, että molemmat reitit, Elämä nyt, sekä Ikuinen elämä, pitävät sisällään saman evankeliumin, mutta ero on siinä, kuinka sanoma tuodaan esille.¹⁴⁴

Jäsennyksen toisessa osiossa, joka oli otsikoitu uudessa Elämä nyt -versiossa sanalla ”Me” ja vanhassa Ikuinen elämä -mallissa ”Ihminen”, oli muutos hienovaraisempaa, mutta kuitenkin selkeä. Raamatunjakeet eivät olleet vaihtuneet, mutta lähestymistapa oli muutettu inklusiivisemmaksi aikaisemmasta lähestymistavasta. Uudessa mallissa esimerkkitarinassa kerrottiin välinpitämättömästä naapurista, joka on kiinnostunut ainoastaan naapurinsa hienosta autosta, mutta ei naapurista itsestään, kun taas vanhassa mallissa tarina kertoi munakkaasta, jonka pilasi yksikin pilaantunut muna. Munakas-tarinalla haluttiin kuvata sitä, miten yksikin synti tekee ihmisestä syntisen Jumalan edessä. Vanhan jäsenyyksen tarina piti sisällään vivahteita normatiivisesta ja eksklusiivisesta uskonnollisuudesta, kun taas uusi malli oli tästä pehmennetty versio. Uudessa tarinassa opetuksena oli, että jokainen ihminen on torjunut Jumalan asenteillaan ja teoillaan ja se on perimiltään syntiä. Uudessa mallissa abstraktiotaso suhteessa syntiin oli korkea, joka on mahdollista tulkita muutoksena liberaalimpaan suuntaan.

¹⁴¹ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

¹⁴² Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

¹⁴³ Moilanen 2008.

¹⁴⁴ XEE opiskelijan opas 2008, 7.

McGrathin mukaan liberaalin kristillisyyden katsotaan antavan merkittävän painoarvon ajalle ja paikalle ja liberalismia on kritisoitu siitä, että siinä muokataan kristinuskon kannalta keskeisiä oppeja, jotta kristinusko tulisi sen hetkisessä kulttuurissa hyväksytyksi.¹⁴⁵ XEE:n tavassa lähestyä syntiä Elämä nyt -mallin Me-osiossa on viitteitä liberalismista, tai ainakin eksklusiivisen kielen välttämistä: Synniksi nimettiin Jumalan torjuminen väärin tai pahojen tekojen sijaan. Kokonaisuudessaan XEE-kurssi ei kuitenkaan täytä liberaalin kristillisyyden piirteitä. Kysymys on ennemmin siitä, miten ja mihin kurssin metodeilla pyritään ja siitä, että uskonnollisia kysymyksiä pohtiessa halutaan olla hienotunteisia. Pohjimmiltaan kurssin takana vaikuttavat ajatusrakenteet ovat perinteisiä, mutta eivät jäykkiä. Se, että syntejä ei erikseen eritelty tai alleviivattu, oli kurssilla tietoinen valinta, jota ohjasi oletamus suomalaisen uskonnollisuuden muutoksesta.

Keskustelimme myös siitä, miten synti tulisi ymmärtää ja miten kommunikoida. Synnin käsite on suomalaisessa sekulaarissa maailmassa vieras. Jos aletaan puhumaan synnistä ihmisen kanssa, joka on vieras kristinuskon käsitteiden kanssa, niin hän ottaa taka-askeleita. Jäsennyksessä ajatuksena ei ole alleviivata joitain tiettyjä syntejä ja viitata moraaliin, vaan keskittää huomio siihen, että me kaikki olemme torjuneet Jumalan ja se on synti.¹⁴⁶

Se, että Me-osio oli synnin suhteen seikkaperäinen ja ympäröivä saattoi johtua myös siitä, että länsimainen keskustelukulttuuri esimerkiksi moraaliin koskevista kysymyksistä on jännittynyt ja räjähdysherkkä. Tästä kertoo esimerkiksi Suomessa tapahtuneet julkiset homokeskustelut ja niistä seuranneet kirkosta eroamisista ja laajat uutisoinnit.¹⁴⁷ Kurssilla pyrittiin uskonnolliseen ja poliittiseen korrektuuteen ja kurssinvetäjä korosti sitä, että kurssilaisten ei tulisi vaivata päätään ihmisten syntielämällä, vaan luottaa siihen, että nämä itse tiedostaisivat omat väärät tekonsa Jumalan edessä ajan mittaan ja pyrkisivät muuttamaan tapojaan. Tällainen ajattelu korostaa yksilön vapautta, joka Brucen tavassa tulkita uskonnollisuuden muutosta kertoisi sekularisaatiosta.¹⁴⁸

Jussin mukaan kenenkään kohdalla ei voi tietää, että missä kohtaa tällainen synnintunto tulee. Jussin mukaan siihen ei tulisi edes kiinnittää kauheasti huomiota.¹⁴⁹

Jäsennyksen viimeisessä osiossa ”Ratkaisu” jännite synnin ja parannuksenteon välillä nousi korkeimmaksi. Yleisestikin ottaen Ratkaisu-osio herätti paljon kurssin aikana keskustelua. Tätä teemaa käsittelemme syvemmin 5.1 luvussa. XEE opiskelijan oppaassa mainittiin, että Ratkaisu-osion yhtenä pääasiana oli haastaa kohdattua seuraavanlaisesti:

¹⁴⁵ McGrath 2012, 126.

¹⁴⁶ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

¹⁴⁷ Keski-suomalainen 2010, Repo 2014.

¹⁴⁸ Bruce 2011, 45.

¹⁴⁹ Havaintopäiväkirja 13.11.2018.

”tunnusta, että olet tehnyt syntiä, tee parannus ja ota vastaan Hänen anteeksiantonsa.”¹⁵⁰

Edellä mainittuun lauseeseen pohdittiin jatkoa ajatellen myös ”tee parannus” -kohdan tilalle sanamuotoja ”kadu”, ”pyydä anteeksi”¹⁵¹, joilla on erilainen merkitys suhteessa kehotukseen ”tee parannus”. ”Tee parannus” voi nähdä kehotuksena lopettaa väärät teot, muuttaa toimintatapoja, kun taas ”kadu” ja ”pyydä anteeksi” eivät suoranaisesti velvoita muuttamaan omaa toimintaa tulevaisuudessa, vaan keskittyvät menneeseen. ”Tee parannus” on myös kielellisesti vanhahtava, eikä merkityssisällöltään välttämättä avaudu nykyihmiselle Suomessa. Vaikutti siltä, että se miten synti ja parannuksenteko tulisi XEE-kurssimateriaaleissa muotoilla, ei ollut täysin selvä.

XEE-kurssin painopiste on siirtynyt funktiosta (ikuinen elämä) performanssiin (yltäkyläinen elämä). Kurssin sisällölliset tavoitteet eivät ole uskonnon funktiosta muuttuneet, vaan tapa lähestyä ihmisiä ja tapa muotoilla sisältöjä on performatiivinen. Performatiivinen ja funktionaalinen uskonnollisuus ovat siis kietoutuneet toisiinsa. Tätä väitettä tukee se, että kurssin jäsennyksessä vain kaksi ensimmäistä kohtaa on uudessa mallissa muutettu ja jälkimmäiset neljä olivat melko samankaltaisia vanhan mallin kanssa. Funktiota jäsennyksessä edustaa juuri nämä jäsennyksen viimeiset neljä vaihetta otsikoiltaan Jumala, Jeesus, Usko ja Ratkaisu. Uuden mallin kaksi ensimmäistä osiota olivat Elämä ja Me, kun taas vanhassa mallissa Armo ja Ihminen. Länsimaisten ihmisten ollessa oletettavasti enemmän kiinnostuneita paremmasta elämästä, on kurssilla päädytty siihen, että yltäkyläinen elämä Jeesuksen kanssa on vastaus tähän tarpeeseen. Ihmisen ongelmat, esimerkiksi tyytymättömyys omaan elämään, ihmissuhdeongelmat tai merkityksettömyyden kokemus kuuluvat siihen ongelmien piiriin, joita Beyerin mukaan uskonnollisella performanssilla pyritään ratkaisemaan.¹⁵² XEE-kurssilla alkuun esitettävät kysymykset, kuten ”miten tyytyväinen olet elämääsi?”, herättävät mielenkiinnon ja saattelevat keskustelua hiljalleen uskonnollisuuden funktiota koskeviin kysymyksiin.

Kurssilla hyödynnetty performatiivinen uskonnollisuus sopii yhteen niin sanottuun self-help -kulttuuriin, jota hyödynnettiin onnellisuuskyselyn tekemisen ja oman tarinan muodossa. XEE:n käyttämä metodi sopii myös tarkasteltavaksi uskontomarkkinoiden näkökulmasta. Ihmisten ollessa kiinnostuneita itsensä kehittämisestä, merkityksellisyyden kokemisesta ja yleisesti ottaen paremmasta elämästä, on ”Jeesuksen tarjoama yltäkyläinen elämä” XEE:n vastaus kysyntään.

¹⁵⁰ XEE opiskelijan opas 2008, 41.

¹⁵¹ Havaintopäiväkirja 20.11.2018.

¹⁵² Beyer 2000, 80.

XEE-kurssilla dialoginen ja uskonnon performatiivisuuteen keskittyvä alkuosio synnyttää kohdatuissa ymmärrystä, luottamusta ja vastaanottavaisuutta jäsenyyksen funktioon keskittyvää loppuosiota ajatellen. Beyerin mukaan uskonnon performanssi ja funktio vahvistavat toisiaan ja ovat luonteeltaan myös erottamattomia¹⁵³ ja sitä tämän tutkimuksen tulokset myös tukevat. Beyer kuitenkin yhdistää kristinuskon kohdalla performatiivisuuden liberaaliin kristillisyyteen¹⁵⁴, minkä pohjalta voisi ajatella, että XEE olisi liberalisoitunut. XEE:ssä performanssi on kuitenkin enemmän kontekstiin sopiva muoto ja viestimisen väline funktionaalisille pyrkimyksille, eikä kyse näyttäisi olevan liberalisoinnista.

Kurssin pyrkimyksessä inklusiivisuuteen oli nähtävissä samankaltaista liberaalilta vaikuttavan lähestymistavan hyödyntämistä evankelikaalisille pyrkimyksille. Vaikka opillisesti XEE täyttää konservatiivisen ja evankelikaalisen kristillisyyden muodon, niin kohtaamiset itsessään olivat hyvin inklusiivisia ja helposti lähestyttäviä. Pyrkimyksessä inklusiivisuuteen oli kurssin sisällöissä kuitenkin havaittavissa jännitettä liittyen syntiin ja synnistä pois kääntymiseen, mistä esimerkkinä oli Ratkaisu-osion ”tee parannus”. Tällä kurssilla ei kuitenkaan itselleni kuitenkaan tullut yhtään sellaista tilannetta vastaan, jossa joku olisi tehnyt uskonratkaisun. Näin ollen jäi epäselväksi, miten kristinuskoon kääntyneet olisivat reagoineet kehotukseen parannuksen tekemisestä.

4.2 Todellisesta hädästä vertauskuvalliseen hätään

Evankeliumi kerrottiin kurssilla kohdatuille ihmisille erilaisten tarinoiden ja vertauskuvien avulla. Niiden tarkoituksena oli tehdä ymmärrettäväksi kutakin jäsenyyksen kohtaa (Elämä, Me, Jumala, Jeesus, Usko, Ratkaisu) nykykulttuurista käsin. Tarinoissa esiintyi myös vertauskuvallista uhkaa, joka loi tarvetta evankeliumille. Kurssilla opetettiin niin sanotut perustarinat, joita oli jokaista jäsenyyksen kohtaa kohden yksi. Kurssilla selvisi, että tarinoita ja vertauskuvia oli perustarinoiden lisäksi kymmeniä ja niitä myös luotiin jatkuvasti lisää.¹⁵⁵ Syy evankeliumin tarinallistamiseen nousi Jeesuksen antamasta esimerkistä kertoa tarinoita, jotka puhuttelivat oman aikansa kuulijoita.¹⁵⁶

XEE-kurssin jäsenyyksen ensimmäisen osan toimiessa yhteyden rakentajana self-help -kulttuuria ja performatiivista uskonnollisuutta hyödyntäen, keskittyi jäsenyyksen viimeiset viisi osaa varsinaiseen evankeliumiin. Näissä viidessä kohdassa toteutui pitkälti sama kaava: ensimmäisenä oli niin sanottu johdatteleva kysymys, joka satoi edellisen jäsenyyksen osion

¹⁵³ Beyer 2000, 80.

¹⁵⁴ Beyer 2000, 157.

¹⁵⁵ Havaintopäiväkirja 6.11.2018.

¹⁵⁶ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

seuraavaan, kuten Usko-osion Ratkaisu-osioon. Johdattelevaa kysymystä seurasi tarinan kertominen dialogisuutta hyödyntäen ja viimeisenä kerrottiin tarinan opetus raamatunjakeeseen nojaten. Yksikään tarinoista ei ollut ”Jeesuksen oma tarina”, kuten vaikkapa tarina tuhlaajapojusta (Luukkaan evankeliumi 15:11–32), vaan jokainen tarina tuli Raamatun ulkopuolelta ja oli analoginen jäsennyksen eri osien avainjakeiden kanssa.

Tarinat olivat yksinkertaisia, yksilön merkitystä korostavia ja evankeliumia selittäviä. Ymmärtääkseen tarinoiden opetusta ei perustietämystä evankeliumista tarvittu ja tarinat tekivät raamatunkohtia ymmärrettävämmiksi ja evankeliumia kokonaisuudessa loogisemmaksi. Jäsennys eteni argumentaatioketjun tavoin ja sen avulla kohdatuille pyrittiin antamaan perustelut uskoa Jeesukseen. Evankeliumin runko nousi raamatusta, mutta sen esitystapa oli moderni ja kuulijoille järkeenkäypä.

Evankeliumin pääkohdat käytiin kokonaisuudessaan läpi ja Jyri totesi, että kyllä tuohon voisi uskoa. Hän sanoi useampaan kertaan, että ”Toi kuulostaa järkevältä” ”Tässä on järkeä” ja piti kertomaamme hyvin loogisena. Hän vaikutti ymmärtävän ydinevankeliumin. Jyri sanoi, että pitää alkaa tutkimaan tätä asiaa.¹⁵⁷

Kurssin sijoittuessa jälkiteolliseen Suomeen, missä uskonnollisuus on vähäisempää kuin maatalouteen -ja teollisuuteen perustuvissa yhteiskunnissa¹⁵⁸, saattoi tarinoiden käytön nähdä siltana uskonnollisiin teemoihin: sekulaarista ja modernista viitekehyksestä nousevat tarinat johdattivat kuulijaa kohti uskonnon funktiota, evankeliumia. Tarinoissa esiintyi vaurauteen ja modernisaatioon liitettäviä asioita, kuten Ferrari-auto, omakotitalo, älypuhelin ja huvivene. Kurssilla painotettiin sitä, että evankeliumin kertomiseen tarvitaan runko ja kuulijan pitää ymmärtää mitä hän kuulee. Uskonnollista kääntymistä toivottiin, mutta tärkeintä oli, että kuulija tietää miksi hänen tulisi uskoa.

Jussi sanoi, että ”suurimmalla osalla [evankeliumin kertovista] uskovista puuttuu runko. Meidän tulee olla vastuullisia ja heidän tulee ymmärtää mitä kuulevat. Tästä meille kertoo myös kylväjävertaus. ”Otti iloiten vastaan, mutta ei ymmärtänyt mitä kuuli.” (lintu vei siemenen). Meidän kannattaa johtaa ratkaisuun, mutta sitä pitää edeltää ymmärrys.”¹⁵⁹

Tarinoilla myös luotiin turvattomuuden tunnetta. Norris ja Inglehart väittävät, että niissä maissa, joissa on turvallista, on vähemmän uskonnollisuutta.¹⁶⁰ Turvallisuuden tunne koostuu heidän mukaansa inhimillisestä kehityksestä, taloudellisesta tasa-arvosta, koulutuksesta ja lukutaidosta, varallisuudesta ja tulotasosta, terveydenhuollosta ja sosiaalihuollosta.¹⁶¹ Norriksen ja Inglehartin eksistentiaalisen turvallisuuden ja sekularisaation teoria nojaa

¹⁵⁷ Havaintopäiväkirja 13.11.2018.

¹⁵⁸ Norris & Inglehart 2011, 58.

¹⁵⁹ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

¹⁶⁰ Norris & Inglehart 2011, 79.

¹⁶¹ Norris & Inglehart 2011, 25.

mitattavuuteen ja selittää sekularisaatiota yleisellä tasolla. Voitaneen kuitenkin väittää, että eksistentiaaliseen turvallisuuden tunteeseen voi myös vaikuttaa mielikuvien tasolla.

XEE-kurssin tarinoissa luotiin kuvitteellisia tilanteita, joissa tarinoissa esiintyneet henkilöt olivat esimerkiksi vaarassa saada ruoskintarangaistuksen, tai vaarassa hukkua. XEE-tarinat horjuttivat kohdattujen sisäistä turvallisuudentunnetta ja synnyttivät tarvetta evankeliumille. Beyerin mukaan uskontojen haaste on siinä, että kun yhteiskunta kehittyy, niin ulkoiset uhkat vähenevät ja uskontojen on vaikeampi menestyä.¹⁶² Vaikka XEE-kurssilla ei luotu ulkoista uhkaa, niin sisäistä, vertauskuvallista uhkaa luotiin tutuista viitekehyksistä nousevien tarinoiden kautta.

Tarinoiden kertomista harjoiteltiin XEE-kurssilla paljon ja vaikka kyse ei ollut siitä, että tarinat olisi pitänyt osata kaavamaisesti ulkoa, oli siitä melkoisesti hyötyä evankeliumia esittäessä. Tällöin pystyi keskittymään tarinoiden kontekstuaaliseen optimointiin ja soveltamiseen juuri kyseisessä sosiaalisessa tilanteessa.

Tein huomion, että käyttämäni kieli oli keveän lennokasta ja juuri sellaista, jota Jyrin kanssa käytän muutenkin vapaa-ajalla. Käyttämässämme ”jääkiekkokielessä” jääkiekko-vertauskuvat ja muutenkin urheiluun linkitetty kielikuvat ovat keskusteluissamme keskeisessä osassa. Oivalsin, että riippuen siitä, ketä tapaamme kurssilla, on kieleni ”optimoitu” kyseistä sosiaalista tilannetta varten, vaikka aihe ja menetit pysyvät samoina.¹⁶³

Sen lisäksi, että XEE-kurssilla kyse oli siitä, mitä evankeliuminkertomisen yhteydessä kuulijalle kerrottiin, oli tärkeää myös se, miten viesti välitettiin. Karismaattinen tarinankertaja osasi kurssilla soveltaa tarinoita, sitoa kuulijan osaksi kertomuksiaan ja soveltaa raamatunjakeita yksilöllisesti juuri kyseistä henkilöä ajatellen. Kohtaamiset ja niitä värittävät hetkessä syntyneet tarinat tai perustarinoiden sovellutukset saattoivat muuttua eriskummallisiksi ulkopuolisen silmin, mutta hetkessä mukana olleille ”sisäpiiriläisille” tilanteet olivat hauskoja¹⁶⁴ tai esimerkiksi tunteellisia.¹⁶⁵ Tarinoiden merkitys syveni ja vaikutus kasvoi mitä henkilökohtaisemmaksi ja tunteellisimmaksi kohtaamiset muuttuivat.

Jumala- (jäsennyksen kolmas osio) ja Jeesus-osioiden (jäsennyksen neljäs osio) tarinat olivat yksinkertaisia ymmärtää ja niissä näkyi päällekkäisiä elementtejä. Tarinoiden narratiiveissa yhteistä oli se, että henkilö X toimi väärin ja henkilö Y korjasi ongelman. Jumala-osion tarinassa ongelmanratkaisija oli sotapäällikkö, joka otti kärsiäkseen hänen äidilleen tarkoitetun rangaistuksen. Äiti oli varastanut luvatta ruokaa ja sotapäällikkö määräsi asiasta asiankuuluvan ja tuntuvan ruoskintarangaistuksen, jonka kuitenkin dramaattisesti juuri ennen

¹⁶² Beyer 2000, 71–72.

¹⁶³ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

¹⁶⁴ Havaintopäiväkirja 2.10.2018.

¹⁶⁵ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

tuomion täytäntöönpanoa otti itse kärsiäkseen. Jeesus-osion tarinassa, joka oli enemmän esimerkin ja vertauskuvan kaltainen, samanlainen asetelma toistui, mutta siinä kertomus oli nykyajan ihmisestä ja havainnollistavana esimerkkinä käytettiin puhelinta. Kohdattavaa henkilöä pyydettiin ajattelemaan, että puhelimella olisi kuvattuna kaikki kertojan elämässään tehdyt pahat teot (kurssilla alleviivattiin, ettei tarinassa saisi käyttää kuulijaa esimerkkinä). Käsi, jossa puhelinta pidettiin, edusti kertojaa, sen puhelin elettyä elämää ja myös siihen sisältyneitä vääriä tekoja. Vertauskuvan esittämisen jälkeen esitettiin Johanneksen evankeliumin 3:16 demonstroiden käsillä sitä, miten Jeesus (jota edusti toinen kämmen, jossa ei ollut mitään) otti häneen uskovien ihmisten synnit päällensä, vaikka oli synnitön.

Tarinoilla pyrittiin alleviivaamaan sitä, että jokainen ihminen on toiminut elämässään väärin ja ansaitsee Jumalan edessä siitä rangaistuksen. Tarinoiden avulla pyrittiin selittämään sitä, että Jumala kuitenkin on ratkaissut synnin ongelman Jeesuksessa, joka otti kantaakseen ihmisille kuuluneen rangaistuksen. Tarinoissa oli mukana elementtejä väärin tekojen aiheuttamasta häpeästä. Esimerkiksi maininta ”puhelimeen kuvatuista vääristä teoista” saattoi herättää keskustelukumppaneissa ajatuksia tilanteista, joissa todella oli kuvattu jokin tilanne, mikä jälkikäteen tuntui häpeälliseltä tai muuten vääraltä. Turvallisuudentunne näin ollen laajeni koskemaan myös moderneja ympäristöjä, joita internetin ja sosiaalisen median yleistymisen on mukanaan tuonut.

Usko-osion (jäsenyyksen viides osio) tarinassa kuvitteellinen henkilö joutui vedenvaraan kaukana merellä ilman toivoa selviytyä. Tarinassa hänen veneensä oli uponnut ja hän kannatteli itseään vedessä ajopuun varassa. Tarinassa paikalle saapui pelastusvene ja siellä oleva henkilö tarjosi pelastavaa köyttä. Vedenvarassa olevan henkilön päätettävissä oli, tarttuuko tähän köyteen vai pitääkö kiinni ajopuusta. Molempia ei voinut valita. Analogia oli Jeesuksen ja ihmisen välisestä suhteesta ja iankaikkisuuskohtalosta. Kurssilla tavoitteena oli, että kuulija ymmärtäisi, hyväksyisi ja luottaisi siihen, että vain Jeesus voi antaa iankaikkisen elämän.¹⁶⁶ Tämä korostaa yksilön merkitystä ja vapautta valita oma uskonnollisuus, mutta toisaalta kertoo eksklusiivisuudesta. Hukkuminen tai pelastusköyteen tarttuminen oli analogia ikuisesta kadotuksesta tai pääsemisestä taivaaseen uskomalla Jeesukseen.

Näytti siltä, että tarinoiden avulla selitettynä evankeliumi tuntui kuulijoista ymmärrettävältä, mutta kukaan ei kurssin aikana halunnut sitoutua, tai tehdä päätöksiä uskon suhteen. Tarinat saivat kohdatut henkilöt kuitenkin ajattelemaan uskonnollisia asioita, ehkä

¹⁶⁶ XEE opiskelijan opas 2008, 37.

pitkästäkin aikaa. Tapaamisista jäi hyvä vaikutelma sekä itselleni, että keskustelukumppaneille. Tarinat myös jäivät kuulijoiden mieleen.

Roni muisti tarkasti Jussi viimeksi esittämät esimerkkitarinat ja kun Jussi kyseli niistä, niin Ronin vastaukset osoittivat hänen syväluotaavaa ja analyttistä pohdintaa asioiden ääressä. – – – Roni sanoi, että tarinat olivat erittäin mielenkiintoisia ja ne jäivät mieleen.¹⁶⁷

Christian Smithin mukaan hyvinvoinnilla on keskeinen merkitys uskonnollisuuteen. Smithin mukaan tilanteessa, jossa yksilön sosioekonominen tilanne on turvattu, on uskonto tarpeeton.¹⁶⁸ Smithin mukaan uskonto ei tästä huolimatta tule katoamaan.¹⁶⁹ Smith näkee kuitenkin, että uskonto tulee muuttumaan myös tulevaisuudessa ja huolimatta siitä, että uskontojen väittämät voivat olla pysyviä ja ikuisia, niin ihmisten kuvaukset uskonnosta ovat muutoksille alttiita ja aikaan sidottuja.¹⁷⁰ Tämä korostui XEE:ssä, sillä kuvaukset uskonnosta nousivat juuri kontekstista käsin, eivätkä esimerkiksi Raamatusta. Evankeliumin teemat olivat kurssilla lukittuja, mutta tarinat olivat vaihtuneet ja raamatunjakeitakin oli vaihdeltu tiettyjen teemojen sisällä, jotta ne sointuivat yhteen kerrottujen tarinoiden kanssa. Tarinoiden merkitys kohdatuille saattoi olla suurempi, jos kuulijan sosioekonomisessa tilanne oli heikompi, mutta myös ”hyväosaisille” tarinat olivat puhuttelevia. Niiden vaikutusteho ei ainakaan näissä kohtaamisissa kuitenkaan ollut niin suuri, että kukaan olisi ollut halukas uskonratkaisuun juuri siinä tilanteessa tekemään. Yhtenä perusteluna sille, ettei henkilö tarvitse Jumalaa, esitettiin oma vastuu omasta elämästä ja omista valinnoista. Tämä voi kertoa korkeasta eksistentiaalisesta turvallisuudentunteesta, johon yksilön valintojen lisäksi vaikuttaa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tuomat mahdollisuudet ja -edut.

Sami pohti sitä, että mihin hän Jumalaa tarvitsee, kun hän itse vaikuttaa omiin asioihinsa. Sami sanoi, että jos asiat menee pieleen, niin se on hänen oma vikansa. Hän pohti sitä, että hän on itse vastuussa omasta elämästään. – – – Sami koki, että jotkin kysymykset hänellä selkeentyi tapaamisessa, mutta ei kokenut olevansa valmis itse uskomaan.¹⁷¹

Kurssilla opetettiin, että sellaiset ihmiset, jotka ovat kokeneet hiljattain läheisen kuoleman, tai esimerkiksi avioeron, kiinnostus uskonasioita kohtaan nousee merkittävästi.¹⁷² Kahden kohdatun lähipiirissä oli tapahtunut kohtaamisiemme aikaan kuolemantapausta¹⁷³ ja tapaamisissa saattoi aistia tapausten vaikuttavan keskustelun ilmapiiriin. Tunnelma oli näissä tilanteissa astetta herkempi ja keskusteluiden sävy kunnioittava, sekä varovainen. Sinänsä

¹⁶⁷ Havaintopäiväkirja 2.10.2018.

¹⁶⁸ Smith 2017, 201.

¹⁶⁹ Smith 2017, 235.

¹⁷⁰ Smith 2017, 236.

¹⁷¹ Havaintopäiväkirja 4.12.2018.

¹⁷² Havaintopäiväkirja 25.9.2018.

¹⁷³ Havaintopäiväkirja 25.9.2018., 23.10.2018.

evankeliumin esitystavassa ei kuitenkaan ollut mitään muista tilanteista poikkeavaa. Näytti siltä, että ihmisten hankaliakaan elämäntilanteita ei pyritty hyödyntämään evankelioinnissa, mutta niiden vaikutus ihmisten uskonnolliseen ajatteluun otettiin kuitenkin huomioon.

2010-luvun Suomessa XEE-kurssi on mukautunut yhteiskunnan muutokseen käyttämällä länsimaiselle nykyihmiselle ymmärrettäviä tarinoita evankeliumin kertomisen välineenä. Raamatutarinoita ei kohtaamisissa esitetty, mutta tarinoiden opetus oli aina kytköksissä Raamattuun. Tarinoiden painopiste XEE-kurssilla on länsimaisen hyvinvoinnin ja lisääntyneen turvallisuudentunteen takia siirtynyt todellisesta hädästä vertauskuvalliseen hätään. Niissäkään kohtaamisissa, joissa ”uskonnollisuudelle altistavaa hätää” oli huomattavissa, eivät tarinat muuttuneet. Tarinoiden vaikutus kohdattuihin oli yksilöllistä ja siihen paljolti näytti vaikuttavan esimerkiksi se, miten tarina kerrottiin ja mikä oli kohdattavan henkilön elämäntilanne, korostuneesti taloudelliseen hyvinvointiin ja ihmissuhteisiin liittyen.

4.3 Uskonnollisuudesta spirituaalisuuteen

Tässä luvussa tarkastelen XEE:ssä tapahtunutta painopisteen muutosta uskonnollisuudesta spirituaalisuuteen. Tarkastelen XEE:n piirissä tapahtuvaa spirituaalisuutta soveltamalla Ammermanin spirituaalisuuden nelijaottelua.¹⁷⁴ XEE-kurssilla korostettiin aikaisempaa EE-kurssia enemmän yhteyden luomisen merkitystä kohdattavien ihmisten kanssa, kuten luvussa 4.1 kuvasin. Yhteyden luominen kohdattujen kanssa on myös XEE:ssä strateginen valinta, jota käsittelen luvussa 5.2. Kurssinvetäjä Jussi kertoi käytännönkokemukseen pohjaten, että ihmissuhteet syvenevät niiden tuttujen kanssa, joita käytännönharjoitteluissa kohdataan.¹⁷⁵ Havaitsin, että ainakin niiden neljän henkilön kanssa, joita omasta tuttavapiiristäni tapasin, tällaista suhteen syventymistä tapahtui. Kohtaamisissa jaettiin puolin ja toisin sellaisia asioita, joita ei koskaan aiemmin ollut jaettu¹⁷⁶ ja asioista juteltiin myös myöhemmin tapaamisten ulkopuolella. Ammermanin tutkimuksessa (N=95) 48 henkilöä piti yhteyttä toisiin ihmisiin spirituaalisuuden piiriin kuuluvana¹⁷⁷ ja tässä tutkimuksessa yhteyden kokeminen on keskeinen tekijä teistisen spirituaalisuuden kehittämisessä. Palaute XEE-kurssin piirissä toteutetuista tapaamisista oli hyvää ja tähän keskeisesti kohdatuissa vaikutti henkilökohtaiset kertomukset uskon merkityksestä.

¹⁷⁴ Ammerman 2013, 266–276.

¹⁷⁵ Havaintopäiväkirja 6.11.2018.

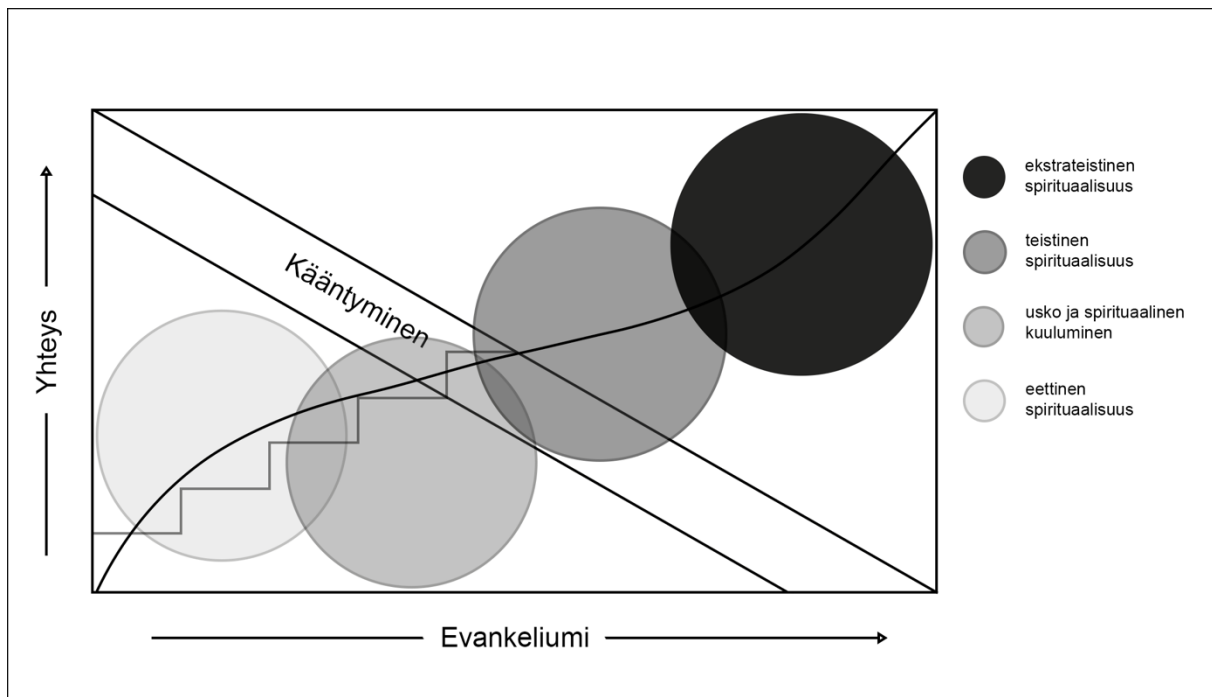
¹⁷⁶ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

¹⁷⁷ Ammerman 2013, 264.

Eetulle iso juttu tapaamisessa oli se, että kerroimme mitä usko meille henkilökohtaisesti merkitsee. Hän antoi meille lopussa palautetta, että henkilökohtainen jakaminen yhdessä tarinoiden kanssa teki asiasta paljon mielenkiintoisempaa.¹⁷⁸

Kaaviossa 1. olen kuvannut teistisen spirituaalisuuden kehittymistä XEE-ystävyysevankelioinnissa. Kaavion tarkoituksena on selittää sekä kohdattavien että kurssilaisten spirituaalisuuden asemoitumista ja teistisen spirituaalisuuden kehittymistä XEE:n toimintaperiaatteista ja ihanteista käsin. Kaavion muuttujat ovat yhteys ja evankeliumi. Kennedyn mukaan evankelointikursseille osallistuvien ihmisten elämässä tapahtuu hengellistä kasvua, koska nämä noudattavat Jeesuksen käskyä ja todistavat ihmisille Jeesuksesta Pyhän Hengen voimassa (Apostolien teot 5:32 ja 1:8) ja sisäistävät opin pelastuksesta.¹⁷⁹ Yhteys pitää sisällään ihmisten välisen yhteyden, mutta myös henkilökohtaisen yhteyden Jumalaan Pyhän Hengen kautta. Vaakamuuttujana on evankeliumi, jota kurssilaiset pyrkivät XEE:ssä sisäistämään ja jota kohdattaville henkilöille kurssin metodeilla opetetaan. Kaavio vasemmassa alareunassa olevat portaavat kuvaavat ”ymmärryksen portaita”, jota XEE-kurssilla kuvattiin yksilön vaiheina kohti uskonratkaisua. XEE:n tähtäin on, että *”ihmiset astuisivat sisälle ikuiseen elämään ja eläisivät sitä todeksi jo nyt läheisessä suhteessa Jeesuksen kanssa.”*¹⁸⁰

Kaavio 1. Teistisen spirituaalisuuden kehittyminen XEE-ystävyysevankelioinnissa.

¹⁷⁸ Havaintopäiväkirja 20.11.2018.

¹⁷⁹ Kennedy & Uusitalo 2001, 14.

¹⁸⁰ XEE opiskelijan opas 2008, 7.

XEE:n julkilausumassa todetaan, että ”*Jokainen uskova on saanut Kristukselta käskyn saarnata evankeliumia kaikille luoduille ja tehdä kaikista kansoista opetuslapsia.*”¹⁸¹ Opetuslapsien tekeminen tuli kurssivetäjän mukaan alkaa jo siinä vaiheessa, kun kristityn lähimmäinen ei vielä henkilökohtaisesti uskonut Jeesukseen. Prosessia havainnollistamaan kurssilla oli kehitetty malli, joka kuvasi ei-kristityn ymmärryksen rakentumista evankeliumista portaittain. Ensimmäinen ymmärryksen porras ei-kristityn läheisen kanssa noustiin, kun tämän kanssa jaettiin elämää arjen, työn tai vaikka harrastusten keskellä. Tästä noustiin seuraavalle portaalle, jossa rakennettiin yhteistä luottamusta, kunnioitusta ja ymmärrystä. Kolmas porras oli ensimmäinen uskonnollinen taso ja siinä kohdattavalla henkilöllä oli syntynyt motivaatio kuulla Jeesuksesta. Neljännellä tasolla kohdattava esitti oman elämänsä huolia ja tarpeita ja tähän tarpeeseen kristitty henkilö kertoi jonkun tietyn evankeliumin osan. Viidennellä portaalla evankeliumia kerrottiin lisää ja kohdattavan tarpeet kohdattiin.¹⁸² Edellä esitetty teoria oli ainakin niin tuore, ettei siitä ollut mainintaa kurssimateriaaleissa. Kurssilla korostettiin sitä, että evankeliointitilanteissa tavoitteena on kohdattavien henkilöiden ymmärryksen rakentaminen.

Jussi vastasi kysymykseeni, että tavoitteena on ymmärryksen rakentaminen, ei kääntyminen. Edellisellä luennolla kävimme läpi ymmärryksen rakentumisen tasoja ja Jussin mukaan johdattaminen uskoon vaatii 4-5 tason yhteyden ja ymmärryksen.¹⁸³

XEE:n tavassa kouluttaa kurssilaisia näkyy viitteitä Ammermanin kutsumaan ekstrateistiseen spirituaalisuuteen, jossa korostuu tavallisen elämän ja tuonpuoleisuuden yhteys arjessa.¹⁸⁴ Kurssilla haluttiin kouluttaa ei-kristittyihin yhteydessä olevia uskostaan todistavia kristittyjä, joilla olisi henkilökohtainen suhde Jumalan kanssa Pyhän Hengen kautta ja tämän lisäksi yhteys ihmisiin, joille evankeliumia kerrotaan. Esikuvana tällaisesta elämästä oli Raamatun ilmoittama Jeesus. Jeesuksen esimerkkiä noudattaen kurssilla kehoitettiin luomaan yhteyttä muihin ihmisiin.¹⁸⁵ Rukouksen kerrottiin olleen ”*Jeesuksen toiminnan menestyksen salaisuus*”¹⁸⁶ ja tämän vuoksi kurssilaisia rohkaistiin aktiiviseen rukouselämään. Rukous oli ollut tärkeä osa työtä EE:n perustamisesta saakka.

”Rukous on evankelioinnin paras ystävä.” Opi seuraavilta sivuilta miksi EE on alusta asti tunnustanut rukouksen olevan elintärkeää evankeliumin työssä. Jumalan sana lupaa ja kehottaa...”¹⁸⁷

¹⁸¹ XEE seminaarikansio, 5.

¹⁸² Havaintopäiväkirja 2.10.2018.

¹⁸³ Havaintopäiväkirja 9.10.2018.

¹⁸⁴ Ammerman 2013, 268–269.

¹⁸⁵ XEE opiskelijan opas 2008, 11.

¹⁸⁶ XEE rukousvihko, 6.

¹⁸⁷ XEE rukousvihko, 5.

XEE:n lähtökohtana oli, että kurssilaisten tuli sitoutua kurssin suorittamiseen, eikä poissaoloja katsottu hyvällä.¹⁸⁸ Juuri aktiivinen osallistuminen korostui Ammermanin mukaan teistisessä spirituaalisuudessa¹⁸⁹, mikä oli XEE:ssä kurssilaisten kouluttamisen perusedellytys. Kurssivetäjän Jussin mukaan harvat suomalaiset kristityt ovat aktiivisia kertomaan uskostaan ja vielä harvemmat ovat moninkertaistajia.¹⁹⁰ Moninkertaistamisella tarkoitettiin uusien kristittyjen, eli ”opetuslasten” tekemistä ja tähän XEE:ssä tähdättiin ”Pyhän Hengen voimassa”. Ekstrateistisen spirituaalisuuden lisäksi spirituaalisuuden ihanne XEE:ssä oli voimakkaasti ulospäin suuntautuvaa ja muihin ihmisiin vaikuttavaa.

Ammermanin mukaan teistisessä spirituaalisuudessa Jumala määrittää yksilön spirituaalisuuden¹⁹¹, mikä korostaa Jumalan asemaa suhteessa ihmiseen. Myös Hietasen tutkimus vahvistaa oletuksen, että kristinuskoon kääntymisen seurauksena yksilön spirituaalisuutta määrittelee Jumala. Hietasen tutkimuksessa tutkittiin uushenkisyyttä harjoittavien henkilöiden kääntymiskokemuksia kristinuskoon. Kääntyneiden hengellisyyden, eli spirituaalisuuden muutoksessa keskeisintä oli jumalasuhteen muutos, josta tuli hengellisyyttä määrittävä tekijä.¹⁹²

Ammermanin tutkimuksessa yksi spirituaalisuudelle annettu merkitys oli usko.¹⁹³ XEE-kurssilla tehtiin ero uskon ja pelastavan uskon välillä. Pelastavaa uskoa oli Jussin mukaan se, että ihminen laittaa koko painonsa Jeesuksen varaan. Tällä Jussi pyrki kuvaamaan mentaalitasolla tapahtuvaa muutosta, jossa yksilö hyväksyy sen, että hän ei pysty pelastamaan itseään, vaan ainoastaan Jeesus pystyy.

Jussi käytti tuoliesimerkkiä Jyrin kanssa. Siinä ensin laitetaan asioita tyhjään tuoliin ja kuvataan sitä, miten voimme rukoilla asioiden, terveyden, omaisten yms. puolesta, mutta Jussin mukaan se ei ole vielä pelastavaa uskoa, vaikka ne ovat uskoa. Jussin mukaan monilla suomalaisilla, myös kirkollisilla, on paljon tällaista uskoa, mutta ei pelastavaa uskoa. Vaikka on rukousta ja uskoa, niin oma koko paino on kuitenkin vielä Jussin mukaan omissa hyvissä teoissa ja muussa vastaavassa.¹⁹⁴

Kohdattavien ”uskon tilaa” pyrittiin myös määrittelemään ja arvioimaan. Tästä käytettiin nimitystä uskon kello, jossa viisarit kuvasivat uskon kasvamista. Kurssivetäjän mukaan kurssilaiset oppisivat ajan myötä tunnistamaan kohdattavien uskon tilaa ja hetkeä, kun

¹⁸⁸ Havaintopäiväkirja 18.9..2018.

¹⁸⁹ Ammerman 2013, 164.

¹⁹⁰ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

¹⁹¹ Ammerman 2013, 266–267.

¹⁹² Hietanen 2016, 55.

¹⁹³ Ammerman 2013, 268–269.

¹⁹⁴ Havaintopäiväkirja 6.11.2018.

ymmärrystä oli kertynyt niin paljon, että henkilö olisi valmis tekemään uskonratkaisun, jos hänelle annettaisiin siihen mahdollisuus.¹⁹⁵

XEE-kurssilla esitettyjen näkemysten perusteella ”pelastavaa uskoa” olisi ainoastaan spirituaalisuuden teistisillä tasoilla, missä Jumala määrittää spirituaalisuuden. Eettinen spirituaalisuus- sekä usko ja spirituaalinen kuuluminen -ryhmiin kuuluvilla voi siis XEE:n oppien mukaan olla uskoa kristinuskon Jumalaan, mutta pelastavaa uskoa se ei ole. Ratkaisevaa on se, onko Jumala spirituaalisuutta määrittelevä tekijä, mihin ”pelastava usko” viittaa. Ammermanin mukaan eettisessä spirituaalisuudessa tunnusomaista on se, että sen jäsenet tietävät mihin haluavat kuulua ja mistä haluavat erottautua. Ryhmään kuuluville tärkeää oli muun muassa toisista huolenpitäminen ja ystävällisyys.¹⁹⁶

Usko ja spirituaalinen kuuluminen on Ammermanin mukaan ”ristiriitainen paketti”, johon kuuluu maallistuneita uskovia, jotka arvostavat perinteitä, kuin myös uskovia, jotka eivät kuuluneet mihinkään yhteisöön.¹⁹⁷ Näihin ryhmiin kuuluvilla on XEE:n standardeilla keskeistä pelastuksen näkökulmasta se, mihin henkilö toivonsa iankaikkisesta elämästä laittoi, omiin tekoihin vai Jeesukseen.¹⁹⁸ Jos spirituaalisuutta tarkastellaan XEE:n määrittelevän ”pelastavan uskon” näkökulmasta, niin tällaiset henkilöt tulisi luokitella teistisen spirituaalisuuden piiriin, mikäli laittavat koko toivonsa Jeesukseen. Osallistuminen seurakunnan toimintaan oli XEE:n näkökulmasta ihanteellista uskoville ja kurssilaisia kehoitettiin kutsumaan kääntyneitä oman seurakunnan toimintaan mukaan¹⁹⁹, vaikka pelastuskysymys se ei ollut.

XEE:n näkynä oli, että kristityt eläisivät merkityksellisissä ihmissuhteissa eri elinpiireihin kuuluvien ei-uskovien kanssa ja kertoisivat evankeliumia näille. Tähän viittaa XEE:n tunnuslause: ”*että kaikki kertoisivat, että kaikki kuulisivat.*”²⁰⁰ Elinpiireillä, joka oli kurssilla uusi oivallus luokitella ihmissuhteita, tarkoitettiin yksilöiden perhe- ja tuttavapiirejä, kuten sukulaisia, ystäviä, työkavereita ja naapureita. Jussin mukaan ihmisen täytyy keskimäärin kuulla evankeliumi yli seitsemän kertaa, ennen kuin on valmis kääntymään uskoon.²⁰¹ XEE tähtäsi yksilöiden ymmärryksen rakentumiseen ennen uskonnollista kääntymistä, missä on nähtävissä yhteys Pekkalan tuloksiin²⁰², joissa kääntymisten toinen pääluokka oli

¹⁹⁵ Havaintopäiväkirja 25.9.2018.

¹⁹⁶ Ammerman 2013, 272–273.

¹⁹⁷ Ammerman 2013, 272.

¹⁹⁸ Havaintopäiväkirja 9.10.2018.

¹⁹⁹ Havaintopäiväkirja 4.12.2018.

²⁰⁰ XEE kotisivut 2018.

²⁰¹ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

²⁰² Pekkala 2013, 60.

prosessimaiset kääntymiset. XEE pyrki systemaattisesti tuottamaan kohdattavissa tällaista kääntymiseen johtavaa prosessia, jossa ymmärrys evankeliumista syvenyy.

XEE:n tavoitteena on, että uskoon kääntyneiden ymmärrys ja spirituaalisuus kehittyy kääntymisen jälkeen kohti ekstrateistista spirituaalisuutta, mutta myös järjestäytyntä uskonnollisuutta. Kristinuskoon kääntyneiden kohdattavien hengellisessä kasvussa kurssilaisilla oli iso rooli, sillä heidän vastuullaan oli käydä yhdessä läpi ”Kasvamme yhdessä” -vihkosesta (jota en kurssilla saanut käsiini) viisi askelta kristittynä kasvamiseen. Kristilliseen kasvuun vaikutti XEE opiskelijan oppaan mukaan säännöllinen raamatun lukeminen ja rukoileminen, jumalanpalveluksessa käyminen, uskovien yhteys ja uskosta todistaminen.²⁰³ Nämä piirteet viittaavat spirituaalisuuden teistisiin tasoihin, mutta myös järjestäytyneeseen uskonnollisuuteen, jolle tunnusomaista on laajempi joukko seuraajia ja erilaiset säännöt.²⁰⁴ Jokaisen kurssilaisen tavoitteena tuli XEE:n mukaan olla moninkertaistuminen. Tämä tapahtui elämällä itse Jeesuksen antaman esimerkin mukaisesti, opettamalla muita elämään samoin ja varustamalla muita todistamaan uskostaan.²⁰⁵

XEE:n metodeissa ja tavoitteissa korostuu henkilökohtaiset suhteet ihmisiin ja Jumalaan. XEE:ssä on piirteitä Brucen mukaisesta spirituaalisuuden kolmiosaisesta määritelmästä.²⁰⁶ 1. XEE:n ideologinen ydin on usko yliluonnolliseen voimaan, kolmiyhteiseen Jumalaan – Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen. 2. Yhteys Jumalaan muuttaa tapaa nähdä ja kokea maailma. 3. Yhteyden Jumalaan tulisi tehdä uskovista parempia ihmisiä. Suurin ero Brucen määritelmään XEE:n tavoitteissa on siinä, että yliluonnollinen liittyy Raamatun ilmoittamaan Jumalaan, eikä mihinkään määrittelemättömään yliluonnolliseen voimaan. Mutta koska XEE korostaa voimakkaasti henkilökohtaista yhteyttä Jumalaan ja ihmisiin, niin voidaan XEE:stä puhua vähintäänkin spirituaalisuutta korostavana uskonnollisuutena.

XEE on siirtänyt painopistettään uskonnollisuudesta spirituaalisuuteen. Tämä näkyy siinä, että XEE:ssä on kiinnitetty entistä enemmän huomiota siihen, mikä kohdattavien spirituaalinen tila on suhteessa teistiseen spirituaalisuuteen ja keinoihin, miten spirituaalisuutta voidaan kehittää. Kohdattavien spirituaalisen tilan tunnistamista ja kehittämistä varten on luotu työkaluja, kuten ymmärryksen portaat ja uskon kello (joka tosin perustui lähinnä intuitioon). Kurssilaisten olemassa olevat ihmissuhteet ovat lähtökohta yhteyden luomiselle, mihin myös on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota. XEE:n puitteissa suoritetuissa kohtaamisissa

²⁰³ XEE opiskelijan opas 2008, 63.

²⁰⁴ Organized religion 2019.

²⁰⁵ XEE opiskelijan opas 2008, 65.

²⁰⁶ Bruce 2011, 103.

spirituaalisuus on yhteinen rajapinta kurssilaisten ja kohdattavien välillä, jossa rakennetaan kohdattavien ymmärrystä evankeliumista vuorovaikutteisesti ja yhteyttä luoden. XEE:n tapa korostaa yksilön kokemusta, mikä on myös ominaista spirituaalisuudelle.²⁰⁷ Kristittyinä eläminen on kurssin oppien mukaan yhteyttä Jumalan kanssa, yhteyttä ihmisiin ja Jeesuksesta kertomista.²⁰⁸ Tämä kuvastaa Ammermanin määrittelyssä ekstrateistista spirituaalisuutta sillä lisäyksellä, että siinä korostetaan yhteyttä ja uskonnollista vaikuttamista muihin ihmisiin.

5. XEE evankeliointikilpailussa

5.1 Evankeliointia luterilais-sekulaareille suomalaisille

Stolzin ja Könemanin malli²⁰⁹ osoittautui hedelmälliseksi tavaksi tarkastella XEE-kurssia uskonto–sekulaari -kilpailun näkökulmasta. Tutkimukseni yhteydessä evankelioinnilla (kreikaksi euangélion, ”hyvä sanoma”) tarkoitetaan ensisijaisesti Jeesuksesta Kristuksesta kertovan sanoman välittämistä. Haluan tässä yhteydessä kuitenkin laajentaa evankelioinnin käsitettä koskemaan myös muita uskontoja, sekä sekulaareja yhteyksiä, vaikka en muihin sanomiin tässä tutkimuksessa keskitykään. Laajasti ymmärrettynä käsitän evankelioinnin uskonto–sekulaari -kilpailussa jonkin tietyn hyväksi koetun sanoman tai ideologian välittämisenä toisille ihmisille. Kuvassa neljä olen esittänyt Stolzia ja Könemannin teoriaa soveltavan mallin tarkastella nimenomaan XEE-kurssia tässä erilaisten sanomien kilpailussa, jota nimitän evankeliointikilpailuksi.

Evankeliointikilpailussa kilpailua käydään Stolzin ja Könemannin mainitsemalla kolmella tasolla. Kristittyjen kohdalla kilpailu on ensisijaisesti seurakunnista ja seurakuntien jäsenistä, jotka halutaan mukaan evankelioimaan. Ei-kristittyjen kohdalla evankeliointikilpailu on kilpailua muita ”hyviä sanomia” vastaan, joiden pohjalta käsitystä ympäröivästä maailmasta ja omasta paikasta siinä muodostetaan. Evankeliumikilpailussa kyse ei ole pelkästään sanomien omaksumisesta, vaan myös levittämisestä. Kamppailua käydään yksilöistä ja ryhmistä ja siitä, mihin nämä uskovat ja sitoutuvat. Evankeliointikilpailun ylätasolla kyse myös yhteiskuntien maailmankuvasta. Evankeliointikilpailu on uskonto–sekulaari -kilpailuun verrattuna rajatumpi, eikä XEE pyri tässä kilpailussa vastaamaan kaikkiin uskonnollisiin tarpeisiin, mitä yksilöillä, organisaatioilla tai yhteiskunnalla on esittää. Perimiltään evankeliointikilpailussa pyritään

²⁰⁷ Ammerman 2013, 259.

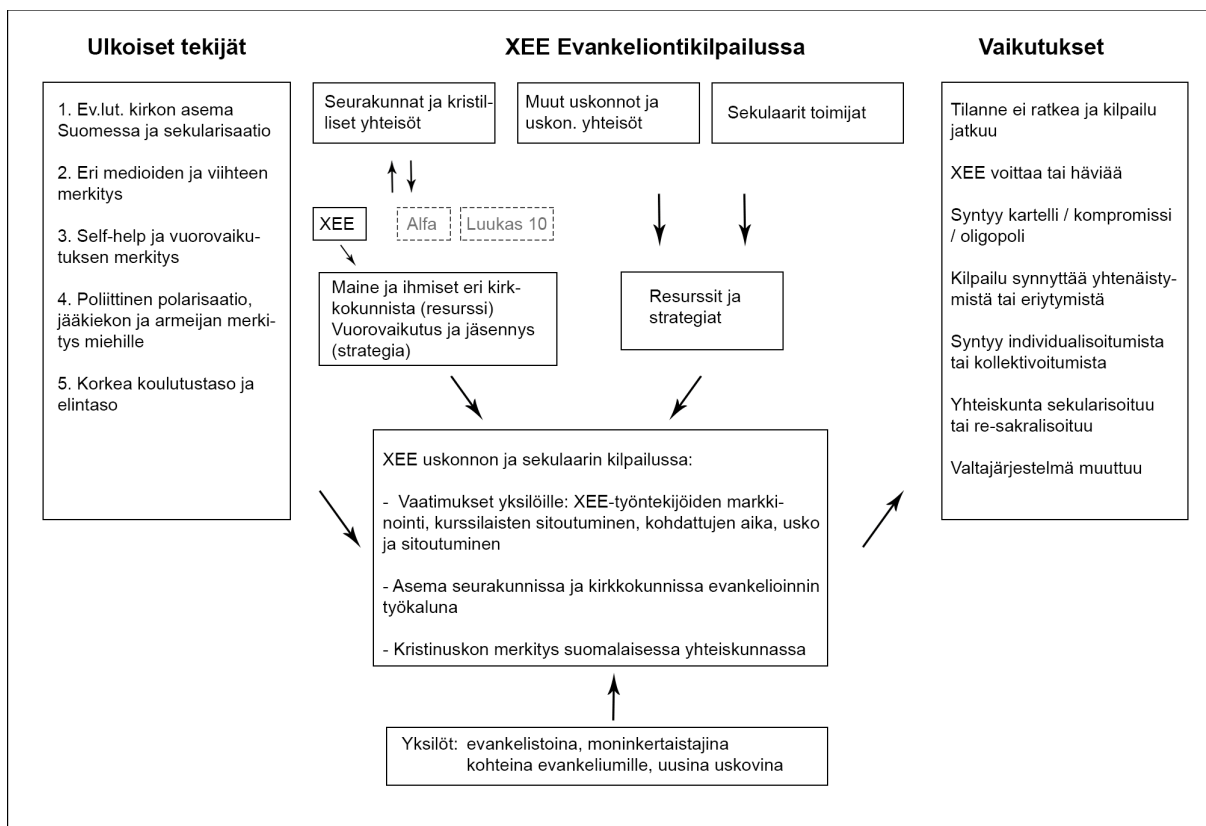
²⁰⁸ XEE opiskelijan opas 2008, 7, 11, 25.

²⁰⁹ Stolz 2016, 25.

antamaan vastauksia elämän suuriin kysymyksiin, kuten ”mikä on elämän tarkoitus?”, ”miten voin elää hyvää elämää”, tai ”mitä tapahtuu kuoleman jälkeen?”

Kuvaan 3. olen pelkistänyt evankelointikilpailun kannalta kaikista oleelliset ulkoiset tekijät, kilpailuun vaikuttavat XEE:n resurssit ja strategiat, itse kilpailun keskeisimmät viitekehykset, sekä kilpailun vaikutukset. Tässä luvussa tarkastelen erityisesti kilpailuun vaikuttavia ulkoisia tekijöitä. Luvussa 5.2 tarkastelen XEE:n resursseja ja strategiaa ja luvussa 5.3 kolmitasoista evankelointikilpailua XEE:n näkökulmasta ja kilpailun mahdollisia vaikutuksia.

Kuva 3. XEE evankelointikilpailussa.

Kurssilla kiinnitettiin paljon huomiota suomalaiseen kontekstiin ja sen tuomiin erityishaasteisiin ja toisaalta sen luomiin mahdollisuuksiin. Ulkoisten tekijöiden, kuten kulttuurin ja uskonnollisuuden huomioiminen vaikuttaa olevan ominaista työlle myös kansainvälisesti. Pyrkimyksenä on löytää yhteinen maaperä ja kieli heidän kanssaan, joita kurssien kautta kohdataan. Tässä pyrkimyksessä hyödynnetään kunkin maan historiallisia juuria ja kulttuuria.

Jussi kertoi, että esimerkiksi Israelissa on otettu huomioon XEE:ssä se, että maassa juutalaisuudella ja Vanhalla testamentilla on vahva jalansija kulttuurissa. Kolme ensimmäistä pääkohtaa on rakennettu Vanhan testamentin tarinoiden, esimerkiksi kuningas Daavidin, ympärille. Kurssilla on siis pyrkimys puhua ihmiselle hänen omalla kielellään.²¹⁰

Erilaisia kurssilla esille nousseita ulkoisia tekijöitä, jotka selkeästi vaikuttavat suomalaisessa kontekstissa uskonto–sekulaarin kilpailuun, olivat luterilaisuuden korostunut vaikutus, sekä suomalaista yhteiskuntaa lävistävien ilmiöiden kuten jääkiekon-, työn-, armeijan- ja politiikan merkitys. Nämä teemat nousivat esiin lukuisissa kohdissa kurssia²¹¹ ja selittyvät osin sillä, että useimmat keskustelukumppaneistamme olivat miehiä. Uskon, että jos tämän tutkimuksen aineiston olisi kerännyt esimerkiksi 25-vuotias nainen ja hän olisi kohdannut ensisijaisesti ikäisiään naisia, niin esille olisi noussut muita yhdistäviä tekijöitä. Ulkoisten tekijöiden tunnistaminen ja hyödyntäminen loi ilmapiiriä, jossa keskustelu sujui ja lopulta ohjautui varsinaisen kurssin teemoihin. Stolz ja Könemann jakavat ulkoiset tekijät viiteen eri ryhmään (valtajärjestelmä, tieteelliset ja teknologiset innovaatiot, sosiaaliset innovaatiot, merkittävät tapahtuma, väestötieteelliset tekijät), joiden pohjalta olen luonut XEE:n kannalta keskeisimmät viisi ulkoista tekijää evankeliontikilpailussa. Ensimmäinen niistä koskee suomalaista uskonnollista valtajärjestelmää: Evankelis-luterilaisen kirkon vahvaa asemaa ja sekularisaatiota.

Luterilaisuuden vaikutus näkyi korostetusti myös kurssisisältöjä käsiteltäessä, etenkin kun käsitelimme jäsenyyksen osiota ”Ratkaisu”. Kurssille osallistuneen evankelis-luterilaisen kirkon pastori sanoi termin särähtävän korvaan. Keskustelua syntyi pelastukseen liittyvästä toimijuudesta ja aloitteellisuudesta. Kysymys pelkistetyksi oli siinä, voiko ihminen itse ratkaista pelastuksensa. Englanniksi Ratkaisu-osiosta käytettiin englanninkielisissä materiaaleissa nimitystä ”response”, joka viittaa enemmän vastaukseen. Kurssilla keskusteltiin siitä, miten luterilaisessa kontekstissa usko ymmärretään Jumalan lahjana, eikä ihmisen ansiona. Tältä pohjalta kurssilla pohdittiin ratkaisu-sanatilalle erilaisia sanamuotoja, kuten vastaus tai vastaanottaminen, uuteen koulutusmateriaaliin.²¹² Myös eräs ortodoksikirkkoon kuulunut kurssin ulkopuolinen henkilö nosti esille kritiikkinsä ratkaisu-termiä kohtaan eräässä kurssin puitteissa tapahtuneessa kohtaamisessa. Ratkaisua koskevat asiat vaikuttivat olevan ainoa, joka aiheutti teologista debattia, mutta oli siinä mielessä keskeinen, että kurssin tavoitteena oli tehdä

²¹⁰ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

²¹¹ Havaintopäiväkirja 11.9.-, 18.9.-, 25.9.-, 16.10.- ja 20.11.2018

²¹² Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

uusia uskovia.²¹³ Henkilökohtaiseen kääntymiseen, eli uskonratkaisuun tähtäävä toiminta on ominaista evankelikaaliselle kristillisyydelle^{214 215}, jota XEE edustaa.

[ortodoksisen kirkon jäsen] kertoi, että ainut juttu mikä hänellä kurssilla ”tökkii” on ratkaisu. Keskustelimme siitä ja Jussi yritti avata termiä enemmän sillä, että vastaamme (response) Jumalan kutsuun.²¹⁶

Evangelis-luterilaisen kirkon pappeus tuntui herättävän luottamusta ihmisissä²¹⁷ ja antoi ”luvan” puhua Jeesuksesta ihmisten kanssa. Mainitsin lähes jokaiselle keskustelukumppanillemme, että minusta tulee evangelis-luterilaisen kirkon pappi ja en kokenut sen olevan kertaakaan ainakaan rasitteeksi kohtaamisillemme. Luterilaisuuteen liittyi ihmisillä positiivinen mielikuva, esimerkiksi kodin perinnön kautta.²¹⁸ Pohdimme kurssilla yhdessä sitä, miten evankeliumi tulisi viestiä suomalaisille ja miten ottaa huomioon se, että Suomessa luterilaisuudella on niin vahva merkitys.²¹⁹ Yksi mielenkiintoinen huomio oli se, että joidenkin kohdattujen mielestä toimintamme muistutti Jehovan todistajien toimintaa²²⁰, johon taas liittyi negatiivinen mielikuva.

Roni kertoi, että ei olisi ikipäivänä suostunut tällaiseen tapaamiseen, jos ventovieras olisi kysynyt mukaan. Itsekin naureskelin ja vertasin asetelmaa Jehovan todistajien kotikäyntiin, mikä oli Ronillakin tullut asiasta mieleen.²²¹

Vaikka evangelis-luterilaiseen kirkkoon suhtauduttiin positiivisesti, niin kirkon opinkohdat olivat vieraita ja kohdatut näyttivät saaneensa ajatteluunsa vaikutteita myös muista uskonnoista.^{222 223} Uskonnollisuuden pohjavireenä näytti useimmilla olevan luterilainen kristillisuus, mutta uskonnolliseen ajatteluun yhdistyi myös idän uskonnot ja esimerkiksi uushenkisyys. Muihin uskontoihin oli tutustuttu esimerkiksi kirjallisuuden ja matkustelun kautta ja maailman uskontoihin suhtauduttiin yleisesti ottaen positiivisesti. Muutamissa keskusteluissa kohdatut mainitsivat olevansa ateisteja, vaikka esittivät omia tulkintojaan siitä, millä perusteella pääsisivät taivaaseen. Casanovan mukaan ”*sekularisaatio uskonnollisten uskomusten ja -käytäntöjen vähenemisenä*” on yleisin tapa määritellä maallistuminen.²²⁴ Edellä mainitut esimerkit viittaavat tämän kaltaiseen sekularisaatioon ainakin siinä määrin, että

²¹³ XEE seurakunnassa.

²¹⁴ XEE seminaarikansio, 5.

²¹⁵ McGrath 2012, 121.

²¹⁶ Havaintopäiväkirja 27.11.2018.

²¹⁷ Havaintopäiväkirja 20.11.2018.

²¹⁸ Havaintopäiväkirja 30.11.2018.

²¹⁹ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

²²⁰ Havaintopäiväkirja 13.11.2018.

²²¹ Havaintopäiväkirja 1.10.2018.

²²² Havaintopäiväkirja 30.11.2018.

²²³ Havaintopäiväkirja 13.11.2018.

²²⁴ Casanova 2006, 7.

evankelis-luterilaisen kirkon ja siihen liittyvien arvojen ja uskomusten rinnalle oli noussut muita ei-uskonnollisia ja uskonnollisia arvoja ja ajatusmalleja. Tästä huolimatta luterilaisuudella näytti olevan edelleen ainakin kulttuurillisesti ja kodin perinnön kautta merkitystä kohdattujen elämässä.

Nainen kertoi olevansa ateisti, mutta ajatteli pääsevänsä taivaaseen hyvillä teoillaan. Nainen ei kuulunut kirkkoon, mutta kertoi osaavansa uskontunnustuksen ja joitain rukouksia.²²⁵

Kohtaamisissa ilmeni, että kohdatut olivat miettineet uskonnollisia kysymyksiä joskus elämänsä varrella, kuten esimerkiksi rippikoulun tai lukion aikoihin. Yksi kohdatuista, joka oli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsen ja ei mielestään ollut rikkonut 10 käskyä, ei ollut koskaan miettinyt, mikä evankeliumi edes on.²²⁶ Useat kohdatuista olivat yli 30-vuotiaita ja keskusteluissa ilmeni, että jotkut kohdatuista eivät olleet miettineet hengellisiä asioita pitkään aikaan. Uskonnollisista aiheista keskusteleminen yleisesti ottaen koettiin kuitenkin mielenkiintoisena. Wilsonin mukaan sekularisaatioon liittyy se, että ihmiset käyttävät yhä vähemmän aikaa yliluonnollisten asioiden miettimiseen.²²⁷ XEE-kurssin kautta järjestetyissä kohtaamisissa aktivoitiin uskonnollista ajattelua.

— — —tallaisesta hengellisestä pohdinnasta en tiennyt. Jyri totesi, että ei ollut nyt miettinyt hengellisiä asioita ollenkaan 5-10 vuoteen. Hän piti näiden asioiden pohtimista ja keskustelua mielenkiintoisena.²²⁸

Useille kurssilla kohdatuista henkilöistä rahan tienaaminen ja mielekäs työ oli tärkeää.²²⁹ Työn tekeminen itsessään toi elämään tärkeää sisältöä, mutta työnteolla ja esimerkiksi sijoittamisella myös haluttiin saavuttaa unelmia, kuten omakotitalon hankinta, tai taloudellinen vapaus. Bruce nostaa yhdeksi uskonnollista sitoutumista heikentäneeksi asiaksi modernisaation ja sitä seuranneen teollistumisen ja taloudellisen vaurastumisen länsimaissa.²³⁰ Kohdatuista lähes jokainen oli lapsesta saakka ollut evankelis-luterilaisen kirkon jäsen, mutta kokivat kristinuskon itselleen melko etäisenä. Ainakin kurssin vetäjä oli siinä ymmärryksessä, että harva suomalainen esimerkiksi ymmärtää mikä on evankeliumi²³¹ ja tästä olettamuksesta käsin kurssilla tapahtuneita kohtaamisia tehtiin.

Toisena ulkoisena tekijänä kurssilla ja kohtaamisissa esiintyi eri medioiden ja viihteen korostunut merkitys. Tämä ilmeni siinä, että lukuisat elämän esimerkit kurssin

²²⁵ Havaintopäiväkirja 11.9.2018.

²²⁶ Havaintopäiväkirja 25.9.2018., 2.10.2018.

²²⁷ Wilson 1982, 149.

²²⁸ Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

²²⁹ Havaintopäiväkirja 25.9., 9.10. ja 23.10.2018.

²³⁰ Bruce 2011, 27, 29.

²³¹ Havaintopäiväkirja 13.11.2018.

koulutustilanteissa liittyivät jollakin tavalla mediassa esitettyihin, yleensä viihdemaailman tilanteisiin.

Jussi oli juuri lukenut jostain iltapäivälehdestä, miten Danny ”opetuslapseuttaa” artisteja. ”Danny ei ole niin kuin Cheek, joka lopettaa artistiuransa ja hänen perintönsä ei jatku.” Dannyn seuraajia ovat olleet muun muassa Topi Sorsakoski, Kirka, jne (Radio Rockin haastattelu).²³²

Kurssin aikana käydyissä keskusteluissa populaarikulttuuri ja erilaiset median muodot, kuten televisio ja sosiaalinen media olivat esillä monin eri tavoin. Yhteydenpito hoidettiin kurssin aikana WhatsApp -viesteillä, tapaamisissa juteltiin tv-ohjelmista ja kurssitapaamisissa näytettiin XEE-kurssia varten räätälöityjä videoita. Nämä asiat heijastavat kulttuurirelevanttiutta: kurssilla ollaan kiinni ajassa, jossa elämme ja puhutaan aiheista, jotka koskettavat median kautta merkittävää määrää ihmisiä. Mediassa esiintyneet ajankohtaiset puheenaiheet olivat esillä myös keskusteluissa kohdattujen kanssa. Puhetta syntyi televisio-ohjelmista, uutisista ja julkisuudenhenkilöistä, mutta ei mitenkään itselleni normaalista, kurssin ulkopuolisesta arjesta poikkeavalla tavalla.

Kurssilla otettiin huomioon niin sanotun self-helpin (elämäntaito) ja vuorovaikutuksen merkitys nykyajan kulttuurissa. Innovaatiot ja tieto, jota näihin aihepiireihin liittyen oli saatavilla, oli jalostettu palvelemaan kurssin tarkoituksia. Kurssin ensimmäiset neljä tapaamiskertaa keskittyivät siihen mitkä ovat yhteyden luomisen periaatteet, mitkä ovat yhteyden rakentamisen taidot, miten yhteyttä ja välittämistä osoitetaan ja miten yhteys rakennetaan. Vaikka ihmisten välinen vuorovaikutus itsessään ei ole uusi keksintö, niin viime vuosikymmeninä tieto siitä, miten vuorovaikutus tapahtuu ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat, on lisääntynyt.²³³ Self-helpiä hyödynnettiin yhteyden rakentamisessa ja jokainen kurssin kautta tehty kohtaaminen käynnistettiin onnellisuuskyselyllä, joka ilmentää self-help -kulttuuria, kuten luvussa 4.1 perustelin. Kurssilla esitettiin muun muassa psykologian emeritusprofessorin Albert Mehrabianin non-verbaalisen kommunikaation merkitystä korostavia tutkimustuloksia²³⁴ ja pitkin kurssia kiinnitettiin huomiota siihen, millaista kieltä tuotimme evankelioinnin yhteydessä. Vuorovaikutustaidot olivat kurssilla myös strateginen painopiste. Tätä käsittelen laajemmin 5.2 luvussa.

XEE-kurssilla vältettiin tulenarkoja puheenaiheita ja keskityttiin tiedostetusti yhteyden luomiseen ja evankeliumin kertomiseen yhteisten kulttuurinimittäjien kautta. Tämä ilmentää Stolzin ja Könemannin ulkoisten tekijöiden kategoriassa merkittäviä tapahtumia. Sellaiset

²³² Havaintopäiväkirja 30.10.2018.

²³³ Vehviläinen et al. 2008.

²³⁴ XEE opiskelijan opas 2008, 13.

merkittävät tapahtumat, jotka palvelivat yhteyden luomista ja evankelioinnin kertomista hyödynnettiin. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi jääkiekko, armeija ja jotkut populaarikulttuurin ympärillä olevat ilmiöt. Sellaisista ajankohtaisista ilmiöistä puhumista vältettiin, jotka voimakkaasti jakoivat mielipiteitä. Puheenaiheeksi ei missään kohtaa kurssia noussut esimerkiksi maahanmuuttajakysymykset tai tasa-arvoinen avioliittolaki.

Jallu kertoi omasta elämästään ja kohtaamisista pappien ja muiden kirkollisten henkilöiden kanssa. Hän kertoi myös paljon armeija-ajostaan, joista hänellä ja Jussilla riitti paljon puhuttavaa, koska olivat käyneet intin samassa paikassa.²³⁵

Yksi ulkoinen tekijä, joka mahdollisesti vaikutti kurssin piirissä olevien kriittisyyteen suhteessa uskonratkaisuun, oli korkea koulutustaso, jonka Stolz mainitsee yhdeksi ulkoiseksi tekijäksi uskonnon ja sekulaarin kilpailussa.²³⁶ Useimmat kohtaamamme henkilöt olivat korkeakoulutettuja ja he pitivät kuulemaansa evankeliumia loogisena ja järkevänä, joka myös osaltaan kertoo kouluttuneisuudesta. Kurssilla peräänkuulutettiin useaan otteeseen vastuuta siitä, että ratkaisuun johtamista tulisi edeltää kuulijan ymmärrys.²³⁷ Evankelioinnissa pyritään vastuullisuuteen, mitä toisaalta myös alleviivaa se, että ensisijaisesti ”evankelioitavat” ovat kurssilaisten tuttuja jo entuudestaan. Vaikka evankelioinnin eettisyydestä ei kurssilla puhuttu, niin oli helppo nähdä toiminnan periaatteissa yhtäläisyyksiä Thiessenin eettisen evankelioinnin periaatteisiin, jossa esimerkiksi korostetaan pyrkimystä rationaalisuuteen, totuudellisuuteen ja kulttuuriseen sensitiivisyyteen.²³⁸ Suomen kaltaisessa korkeasti koulutetussa maassa tämä lienee ainoa kestävä toimintamalli. Kurssilla sai haastaa kurssin toimintamalleja, esittää kritiikkiä ja ehdottaa vaihtoehtoisia tapoja ratkaista kurssiin liittyviä asioita, joihin ei itse ollut tyytyväinen.

Stolzin ja Könemanin määrittelemien ulkoisten tekijöiden eri pääluokat olivat nähtävissä XEE-kurssin piirissä ja ulkoiset tekijät otettiin myös huomioon kurssin toiminnassa. Evankelointikilpailun kannalta ulkoiset tekijät muodostavat kontekstin sanoman levittämiseen ja avaavat tai vastavuoroisesti sulkevat yhteyttä kohdattujen kanssa. Tässä esittämäni tulokset ovat kuitenkin vain suuntaa antavia ja laajemman otannan puitteissa evankelointikilpailuun vaikuttavista ulkoisista tekijöistä Suomessa olisi mahdollisuus antaa paljon kattavampi ja tarkempi kuva.

²³⁵ Havaintopäiväkirja 20.11.2018.

²³⁶ Stolz 2016, 28.

²³⁷ Havaintopäiväkirja 9.10.-, 23.10. -ja 27.11.2018.

²³⁸ Thiessen 2011, 239–241.

5.2 XEE:n resurssit ja evankeliointistrategia

Stolzin ja Könemannin mukaan uskonnollisten palvelutarjoajien, kuten seurakuntien tai XEE:n, resursseja voivat olla esimerkiksi taloudellinen pääoma, maine, tai vaikkapa valtajärjestelmä itsessään. Resurssien kautta valta jakautuu kilpailutilanteessa eri suhteessa riippuen kohderyhmästä ja olemassa olevista resursseista.²³⁹ Maaliskuussa 2018 XEE Suomi kertoi blogissaan taloushaasteistaan ja vetosi työn ystäviä tukemaan työtä, jotta työntekijät voisivat vapauttaa aikaansa evankeliointiin ja muiden kouluttamiseen. Evankeliointi elämäntapana ry:n pääasialliset kulut liittyivät palkkojen maksuun.²⁴⁰ Järjestöllä oli elokuussa 2019 kaksi palkattua työntekijää (syksyllä 2018 kolme²⁴¹), sekä seitsemän vapaaehtoista aluetyöntekijää Suomessa.²⁴² Kurssi on levinnyt eri puolille Suomea, mutta resurssit työn tekemiseen ovat pienet. Vaikka XEE:llä ei ole suoraa resurssihyötyä uskonnollisesta valtajärjestelmästä Suomessa, on se ottanut huomioon Suomen evankelis-luterilaisen kirkon aseman, kuten luvussa 5.1 esitin. Tästä huolimatta XEE toimii yli kirkkokuntarajojen, mikä on myös yksi kansainvälisen työn periaatteista²⁴³, ja myös tämän voi nähdä resurssina. Kansainvälinen Evangelism Explosion -verkosto itsessään on myös resurssi XEE-työlle Suomessa. XEE on jakanut kurssille osallistuneiden henkilöiden kokemuksia kotisivuillaan, minkä tavoitteena on luoda hyvää mielikuvaa kurssista.

”Sain viedä seurakuntalaiset yhteisön keskelle, moninkertaistaa todistajia ja mobilisoida koko seurakuntaa” – Johtava pastori²⁴⁴

Kuten luvussa 5.1 mainitsin, termi ”ratkaisu” herätti kurssilla keskustelua useampaan otteeseen ja herätti kielteisiä mielikuvia kurssiin osallistuneissa ja kurssin ulkopuolisissa henkilöissä. Itsessäni huomasin ennen kurssille osallistumista ennakkoluuloisuutta ja skeptisyyttä kurssia kohtaan, ajatellessani toiminnan tähtäävän käännäyttämiseen.²⁴⁵ Tällaiseen mielikuvaan vaikutti muun muassa järjestön tuottama kurssin esittelyvideo, jossa kadulla kävelevien ihmisten päällä oli digitaalisesti lisätty yhdistyksen logo.²⁴⁶ Omat tuntemukseni kuitenkin kurssin aikana hälvenivät ja koin kohtaamiset kurssin puitteissa positiivisina.²⁴⁷ Yksi resurssi uskonnollisille palveluntarjoajille on maine, johon vaikuttavat lukuisat yhteiskunnassa vaikuttavat mielikuvat ja assosiaatiot. Karvosen mukaan maine on tärkeä tekijä lähes kaikille

²³⁹ Stolz 2016, 27.

²⁴⁰ XEE blogi 2018.

²⁴¹ Havaintopäiväkirja 11.9.2018.

²⁴² XEE yhteystiedot 2019.

²⁴³ Evangelism Explosion 2019.

²⁴⁴ XEE kotisivut 2018.

²⁴⁵ Havaintopäiväkirja 11.9.2018.

²⁴⁶ XEE esittelyvideo 2017

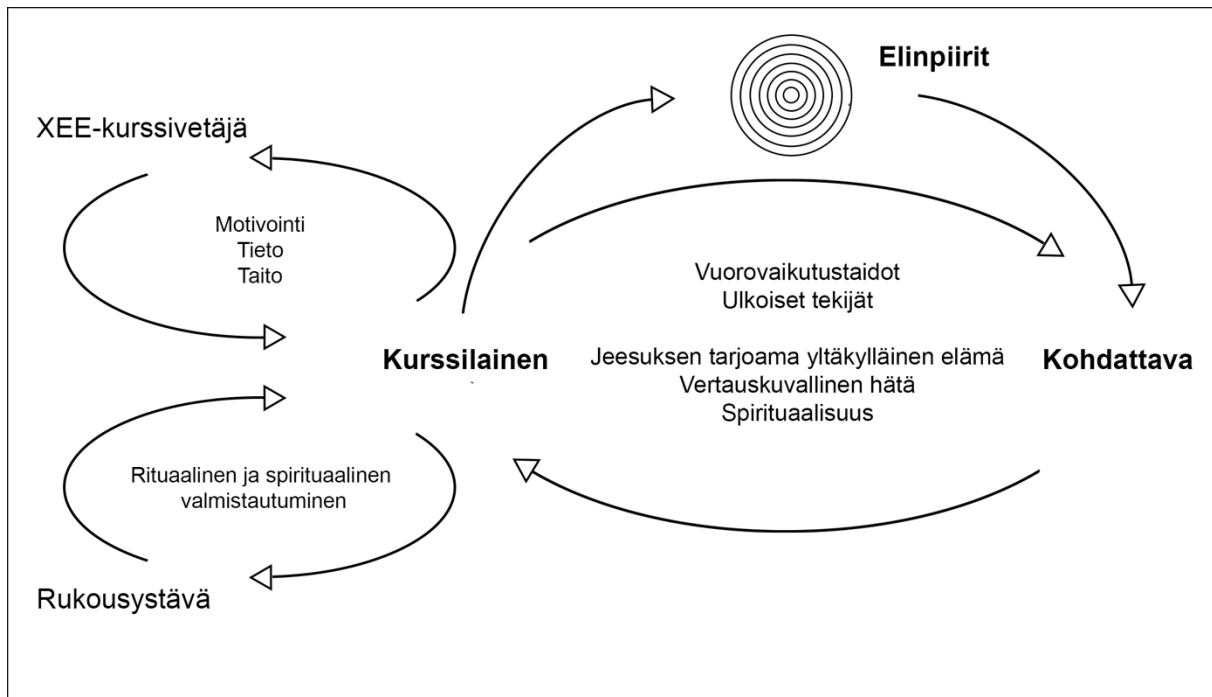
²⁴⁷ Havaintopäiväkirja 27.11.2018.

toimijoille. Mielikuvat vaikuttavat siihen mitä organisaatioista ajatellaan ja esimerkiksi kielteiset mielikuvat saavat ihmiset kiinnittämään huomionsa organisaation negatiivisiin puoliin.²⁴⁸

Stolzin ja Könemannin mukaan palveluntarjoajien strategia voi liittyä esimerkiksi uusien jäsenien keräämiseen tai olemassa olevien jäsenten mobilisointiin.²⁴⁹ XEE-työn slogan on ”*että kaikki kertoisivat – että kaikki kuulisivat*”.²⁵⁰ Kurssi haastoi kristittyjä kertomaan evankeliumia ja olemaan uskonnollisessa vuorovaikutuksessa ennen kaikkea ei-uskoviksi oletettujen ihmisten kanssa. Pääasia kurssilla ei ollut kuitenkaan tehdä uusia uskovia, vaikka sitä toivottiin, vaan varustaa kurssin osallistujia kertomaan evankeliumia. Kurssilla esitettiin näkemys, että vain harvat kristityt johtavat ihmisiä uskoon. XEE-kurssin käytyä uskoon johdattamisen todennäköisyyden sanottiin kasvavan huomattavasti. Kurssilla rohkaistiin elämään vuorovaikutuksessa ei-uskovien kanssa, Jeesuksen tahtoon vedoten.

Jussin mukaan vain 5 prosenttia (kristityistä johtaa jonkun ihmisen uskoon), kun taas kurssin käyneistä 65 prosenttia. Jussin mukaan ”uskoon tulleet ovat sivutuote, pääasia XEE:ssä on kurssilaiset”. Jussin mukaan monet kristityt elävät kuplassa, jossa kontakti ei-uskoviin on vähäinen. Jeesus rukoili ”Älä ota heitä maailmasta”. Seurakunnissa mentaliteetti on Jussin mukaan lähes päinvastainen.²⁵¹

Kuva 4. XEE:n evankeliointistrategia.

²⁴⁸ Karvonen 1999, 4.

²⁴⁹ Stolz 2016, 28.

²⁵⁰ XEE kotisivut 2018.

²⁵¹ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

Kuvassa 4. olen pyrkinyt tiivistämään XEE:n evankelointistrategian keskeisimmät toimijat, näiden väliset vuorovaikutussuhteet, sekä vuorovaikutukseen keskeisimmin liittyvät teemat. XEE:n strategia korostaa ja hyödyntää Stolzin ja Könemannin mainitsemaa, nykyajalla tyypillistä minä-kulttuuria, joka korostaa yksilöiden merkitystä.²⁵²

Kurssilaisten ja kohdattavien välisissä vuorovaikutussuhteissa vaikutti keskeisesti ulkoiset tekijät, jota avasin 5.1 luvussa. Kurssivetäjä koulutti kurssilaiset kohtaamisia varten tarvittaville tiedoilla ja taidoilla, joita ensin harjoiteltiin käytännössä ensin kurssilaisten kanssa ja sitten kohtaamisissa. Kuten luvuissa 4.1, 4.2 ja 4.3 avasin, XEE:ssä korostui Jeesuksen tarjoama yltäkylläinen elämä, vertauskuvallinen hätä, sekä spirituaalisuus.

Stolzin ja Könemannin mukaan yksi haaste uskonnollisilla palveluntarjoajilla on siinä, miten motivoida yksilöt käyttämään aikaansa, varojansa ja energiaansa uskonnollisiin tarkoituksiin.²⁵³ Yksi XEE:n keino oli motivoida kurssilaisia Raamatusta nousevilla ajatuksilla ja opetuksilla. Kurssilaisia motivoitiin osallistumaan XEE:hen yhdessä eri kirkkokuntaan kuuluvien kristittyjen kanssa. Seminaarivihon alkusanoissa rohkaistiin kristittyjen keskinäiseen yhteyteen vedoten muun muassa Jeesuksen rukoukseen, että ”he kaikki olisivat yhtä”. Myös kiire tehdä Jeesusta tunnetuksi auttoi jättämään kristittyjä erottavat tekijät taustalle.²⁵⁴

Kurssilaisilta edellytettiin kahta kurssin ulkopuolista rukousystävää, joiden kanssa piti rukoilla vähintään kerran viikossa 15 minuutin ajan. Rukousystäviä varten oli oma rukousvihko, jossa perusteltiin rukouksen merkitystä ja tärkeyttä 20 raamatunjakeella. Jokaista raamatunkohtaa edelsi tulkinta kyseisestä raamatunkohdasta.

Uskovien yhteisessä rukouksessa on voimaa.

”Kun he olivat päättäneet rukouksensa, vavahti paikka, jossa he olivat koolla, ja he kaikki täytyivät Pyhästä Hengestä ja julistivat rohkeasti Jumalan sanaa.” (Ap.t. 4:31)²⁵⁵

Rukousystävien kanssa muun muassa rukoiltiin ”punaisen listan” henkilöiden puolesta, joka koostui jokaisen kurssilaisen omista tutuista, *”joille toivot Jeesuksen veren tuomaa pelastusta ja syntien anteeksiantamusta.”*²⁵⁶ Lista oli jokaisella omansa, yhteisesti nimiä ei kerätty mihinkään. Ajatuksena oli, että listalla olisi henkilöitä, joiden luona oma tiimi voisi käydä kylässä ja kertomassa evankeliumin. Omalta 10 hengen listaltani kävin lopulta tapaamassa neljää henkilöä ja jokaisen heidän puolestaan rukoilin viikoittain rukousystävärukoukset. Omien ystävien valitseminen punaiselle listalle voi nähdä myös

²⁵² Stolz 2016, 1.

²⁵³ Stolz 2016, 45.

²⁵⁴ XEE seminaarikansio, 4.

²⁵⁵ XEE rukousvihko, 6.

²⁵⁶ XEE kurssilaisen tehtävävihko, 12.

kurssilaisia motivoivana tekijänä. Rukousystävärukoukset olivat säännöllinen rituaalinen ja spirituaalinen kohtaaminen, joiden tehtävänä oli auttaa kurssilaista kurssin suorittamisessa ja kurssin kohtaamisissa. Näin rukousystävärukouksia voi pitää myös eräänlaisena vertaistukena. XEE:n evankelointistrategiassa rukous liittyi osaltaan ekstrateistisen spirituaalisuuden harjoittamiseen, niin kuin luvussa 4.3 totesin ja rukous oli myös yksi kurssin suorittamisen vaatimus, mitä avaan enemmän 5.3 luvussa.

Ensimmäisissä neljässä tapaamiskerrassa kurssin teoriaosuus käsitteli jollain tavalla vuorovaikutusta kohdattavien tuttuja ja ennestään ei-tuttuja kanssa. Teemoja olivat muun muassa ”*Jeesus näyttää kuinka rakennat yhteyden toisiin*”²⁵⁷, ”*Eleet kertovan enemmän kuin tuhat sanaa*”²⁵⁸, ”*Keskity toiseen ihmiseen*”²⁵⁹. Jokaiseen luentoan kuului kurssin koulutusvideoita, kurssivetäjän johtamaa keskustelua ja harjoituksia, joiden tavoitteina oli kehittää vuorovaikutustaitoja. Teoriaosuuden jälkeen menttiin aina käytännönharjoitteluun. Ensimmäisillä tapaamisilla tapaamiset olivat tuntemattomien kanssa, mutta jo kolmannesta kurssikerrasta alkaen pyrkimyksenä oli tavata ensisijaisesti ennestään tuttuja henkilöitä.

Toisesta tapaamisesta saakka keskustelimme kurssilla elinpiireistä, jonka tarkoituksena oli jäsentää jokaisen kurssilaisen elämässä olevia ihmisiä. Kurssilla kritisoitiin seurakuntia siitä, että evankeliointi yleensä suunnataan ennestään tuntemattomiin ihmisiin.

Puhuimme elinpiireistä ja siitä, miten vinoutunut seurakunnissa on ajatus siitä keille evankeliumi pitäisi kertoa. Yleensä keskittyminen on tuntemattomille, mutta miksi? XEE-kurssilla on havaittu, että jokaisella ihmisellä on seitsemän elinpiiriä, joissa hän vaikuttaa.²⁶⁰

Kurssilla oli tavoite, että osallistujat olisivat kurssin aikana jollain tavalla kontaktissa jokaiseen elinpiiriinsä. Kurssin vetäjä Jussi sanoi, että ”*kokemuksen ja rukouksen kautta on syntynyt ymmärrys (elinpiirien) järjestyksestä*”. Jussin mukaan Raamattu osoittaa esimerkiksi, että suku on Jumalan silmissä tärkeä, vaikka nykyajan suomalaisessa kulttuurissa näin ei aina ole.²⁶¹ Elinpiirien ajatus oli, että mitä lähempänä ydintä piiri oli, sitä läheisempi suhde kyseisiin henkilöihin lähtökohtaisesti tuli olla ja sitä suurempi vaikutusmahdollisuus ihmisiin oli. Elinpiireissä eriteltiin esimerkiksi ydinperhe, laajennettu perhe, sukulaiset, ystävät ja naapurit.²⁶²

Kurssin metodit tähtäsivät siihen, että jokainen osallistuja toimisi aktiivisesti evankeliumin kertojana olemassa olevissa ihmissuhteissa vuorovaikutteisesti. Evankeliumin

²⁵⁷ XEE opiskelijan opas 2008, 11.

²⁵⁸ XEE opiskelijan opas 2008, 13.

²⁵⁹ XEE opiskelijan opas 2008, 15.

²⁶⁰ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

²⁶¹ Havaintopäiväkirja 25.9.2018.

²⁶² Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

kertomisessa hyödynnettiin dialogia. Kohtaamisia varten esitettiin muistilista siitä, mikä kohtaamisissa on tärkeää.

Jussi (kurssinvetäjä) esitti muistilistan siitä, mikä on tärkeää kohtaamisessa: 1. Ota ystävä huomioon. 2. Ole kiinnostunut. 3. Muista toiselle tärkeät asiat. 4. Älä tuomitse 5. Ole empaattinen²⁶³

Kohtaamisissa spirituaalisuus oli evankeliumin kertojia ja evankeliumin kuulijoita yhdistävä rajapinta, kuten luvussa 4.3 esitin. Henkilöstä ja taustasta riippuen saattoi kurssilaiset ja kohdattavat saattoivat jakaa yhteisiä arvoja, kokemuksia, tai vaikkapa jaettua perinnettä. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi menetyksen kokemukset²⁶⁴, armeijan käyminen²⁶⁵, jääkiekon fanittaminen²⁶⁶ tai luterilaisuus²⁶⁷. Jos kokemukset yhdistivät kurssilaista ja kohdattavaa, niin niiden yhteyttä luova merkitys korostui. Yhteyden luomiseen kiinnitettiin kurssilla paljon huomiota ja yhteyden luomiseen luomiseen kurssilla kannustettiin.²⁶⁸ Kohtaamisissa nousi esiin useaan otteeseen sellaisia asioita, jotka lähtökohtaisesti olivat ihmisille herkkiä ja yksityisiä. Näissä tilanteissa kerroin myös omista elämäni taitekohdista ja herkistä asioista ja huomasin sen myötä myös keskustelukumppaneiden kertovan omista herkistä asioistaan. Luottamuksellisten asioiden jakaminen loi myös tunnevuorovaikutusta, mikä lisäsi yhteyttä ja keskusteluiden merkittävyyttä.

Miehen kanssa avautui hyvä yhteys ja kun kerroin – –, niin huomasin miehen fyysisessä olemuksessa jonkinlaisen muutoksen ja ikään kuin yllättyneisyyden. Pian tämän jälkeen mies kertoi oman poikansa olevan vankilassa. Hän kertoi murehtivansa molempien poikiensa puolesta ja kantavansa huolta heidän tulevaisuudestaan. Tuosta hetkestä aukesi luottamuksellinen ja merkityksellisen tuntuinen keskustelu.²⁶⁹

Yksi tapa hahmottaa XEE:n vuorovaikutusstrategiaa on peilata sitä Ervin Goffmanin analogiaan elämästä teatterilavana, jossa jokainen näyttelee roolinsa mukaisesti. Goffmanin mukaan ihmisten välinen vuorovaikutus on eräänlaista näytelmää, jossa ei kuitenkaan ole ennalta kirjoitettua käsikirjoitusta, vaan jokainen luo sitä vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Yksi mielenkiintoinen näkökulma Goffmanin tutkimuksessa on ajatus näyttämöstä ja takahuoneesta: hänen mukaansa ihmiset ovat paljon enemmän, kuin mitä he toisille näyttävät.²⁷⁰ Goffmanin mielestä ”minä” on elämän teatterilavalla manipuloiva oman edun tavoittelija.²⁷¹

²⁶³ Havaintopäiväkirja 25.9.2018.

²⁶⁴ Havaintopäiväkirja 23.10.2018.

²⁶⁵ Havaintopäiväkirja 20.11.2018.

²⁶⁶ Havaintopäiväkirja 2.10.2018.

²⁶⁷ Havaintopäiväkirja 11.9.2018.

²⁶⁸ Havaintopäiväkirja 20.11.2018.

²⁶⁹ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

²⁷⁰ Furseth 2006, 56

²⁷¹ Goffman 1956, 38; 52.

XEE-kurssi varusti kurssilaiset ”käsikirjoituksella”, jota jäsenitys edusti. Jäsenityksessä oli paikka omalle tarinalle, jonka jokainen käsikirjoitti itse kahden minuutin mittaiseksi elämänmuutostarinaksi. XEE:ssä haastettiin näyttämään asioita oman elämän takahuoneesta, ei ainoastaan kertomaan evankeliumia käsikirjoituksen mukaan. Oman elämän paljastukset loivat luottamusta, rohkaisivat evankeliumin kuulijoita myös avautumaan ja näin syvensivät vuorovaikutusta keskustelukumppanien välillä. Henkilökohtaisten kokemusten jakaminen myös riisui ennakkoluuloja toisesta osapuolesta Goffmanin mainitsemana ”manipuloivana oman edun tavoittelijana”.

XEE:n tärkein resurssi evankelointikilpailussa ovat kurssilaiset. Kurssin strategia on toteuttaa evankelointia yksilöiltä yksilöille XEE:n metodeilla. XEE:ssä pyritään motivoimaan kurssilaisia Raamatusta nouseville ajatuksilla, sekä henkilökohtaisilla ihmissuhteilla. Kurssilaisia rohkaistaan henkilökohtaiseen vuorovaikuttamiseen, joka korostaa yksilöitä kokijoina ja muodostaa syvempää yhteyttä kurssilaisten ja kohdattujen välillä. Syvempi tunneyhteys on myös mahdollisuus vaikuttaa kohdattuihin ja saattaa lisätä näiden halua kuulla ja vastaanottaa evankeliumi. Stolzin ja Könemannin mukaan yksi seurakuntien avainstrategia on saada kasaan kriittinen massa ihmisiä pysyäkseen mukana uskonto–sekulaari -kilpailussa.²⁷² XEE pyrkii olemaan seurakunnille työkalu tähän haasteeseen, mutta joutuu kilpailemaan myös itse olemassaolostaan rajallisilla taloudellisilla- ja henkilöstöresursseilla.

5.3 Kolmitasoinen kilpailu ja vaikutukset

Kennedy sanoo EE-työn pohjautuvan paikallisten seurakuntien työhön²⁷³ ja kuten luvussa 5.2 totesin, XEE pyrkii olemaan resurssina ja strategiana seurakunnille. XEE:n positio evankelointikilpailussa ei ole kuitenkaan aivan selvä, sillä sen asemassa on osittaista päällekkäisyyttä seurakuntien ja muiden kristillisten palveluntarjoajien kanssa. Näin ollen XEE käy osittain kilpailua seurakuntien ja vastaavan kaltaisten seurakuntien ulkopuolisten palveluntarjoajien kanssa. Havaitsin kurssilla, että XEE:ssä on pyrkimys laajentua ja saada lisää jalansijaa Suomessa. Evankelointi elämäntapana ry on toiminut Suomessa vuodesta 1997 saakka²⁷⁴, mutta kuten luvussa 5.2 esitin, toimii pienillä resursseilla.

Kurssi, jolle osallistuin, XEE+, oli erityisesti tarkoitettu seurakuntien ja kristillisten järjestöjen johtavissa asemissa oleville henkilöille. Seurakuntien johtajien mukaan saamisella koettiin olevan vaikutusta siihen, että seurakunnat ja kristilliset järjestöt laajemmin ottaisivat

²⁷² Stolz 2016, 45.

²⁷³ Kennedy & Uusitalo 2001, 13.

²⁷⁴ Yhdistysrekisteri 2019.

XEE osaksi omaa toimintaansa.²⁷⁵ Kurssin, jolle osallistuin, osanottajamäärä oli kuitenkin alhainen, eikä laajemmassa johtamisvastuussa olleita henkilöitä ollut mukana.

Stolzin ja Könemannin mukaan uskonto–sekulaari -kilpailussa kamppailua käydään kolmella eri tasolla. Yhteiskunnallisella-, organisaatioiden- ja yksilöiden tasolla. Kyse kilpailussa on vallasta ja siitä kenen palveluita kulutetaan, ketä kuunnellaan, kuka luo järjestystä ja tekee päätöksiä yhteiskunnan eri tasoilla.²⁷⁶ Dobbelaere väittää, että sekularisaatio näillä yhteiskunnan eri tasoilla on itsenäistä, mutta toisiinsa linkittyntä.²⁷⁷ Dobbelaeren näkemys tukee tulkintaa siitä, että uskonto–sekulaari kilpailussa tasot ovat toisiinsa linkittyneinä ja vaikutusta tapahtuu yksilötason, organisaatioiden ja yhteiskunnan välillä.

XEE-kurssi oli pohjimmiltaan ruohonjuuritason työtä ja keskittyi evankelointikilpailussa yksilöihin ja uskonnollisiin yhteisöihin. Samalla kuitenkin XEE:n työn perustana²⁷⁸ oli Jeesuksen antama lähetyskäsky ”*tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni*” (Matteuksen evankeliumi 28:19-20) ja XEE:n sloganina ”*jotta kaikki kertoisivat – jotta kaikki kuulisivat.*”²⁷⁹ Nämä seikat antavat perusteita väittää, että Suomessa XEE:n evankelointikilpailun ylin taso on kamppailu Suomesta kansana ja siitä, mikä kristinuskon merkitys on suomalaisessa yhteiskunnassa. Tälle kilpailun tasolle ei XEE-kurssilla annettu juurikaan huomiota, vaan keskittyminen pidettiin pienemmissä asioissa.

XEE:n kaltaista kristinuskon perusteisiin liittyvää kurssitoimintaa edustaa Suomessa ainakin Alfa-kurssit²⁸⁰ ja L10T-koulutus²⁸¹ (Luukas 10 -tapa elää) ja ne ovat XEE:n suoria kilpakumppaneita evankelointikilpailussa. Molemmat kurssit, aivan kuten XEE, ovat Suomen ulkopuolella kehitettyjä työmuotoja. Alfa-kurssilla puhuttiin useampaankin kertaan kurssilaisten ja kurssinvetäjän kanssa, mutta L10T-kurssista ei kertaakaan. Jussin mukaan XEE sopisi hyvin yhteen Alfa-kurssin kanssa siten, että ensikohtaaminen seurakunnasta vieraantuneen henkilön kanssa tehtäisiin ensin XEE:n puitteissa ja sitten tuotaisiin henkilö mukaan Alfaan.²⁸² Keskusteluissa esiintyi idea, että seurakunnassa voisi esimerkiksi syksyisin olla XEE-kurssi ja keväällä Alfa-kurssi, jossa syvennyttäisiin tarkemmin kristinuskon ydinkysymyksiin.

Evankelointikilpailussa XEE asettaa erilaisia vaatimuksia yksilöille ja yhteisöille. Kurssille osallistuvia vaadittiin rukoilemaan yhdessä rukousystävien kanssa, osallistumaan

²⁷⁵ XEE johtajille 2019.

²⁷⁶ Stolz 2016, 25–26.

²⁷⁷ Dobbelaere 2004, 189–190.

²⁷⁸ Havaintopäiväkirja 11.9.2018.

²⁷⁹ XEE kotisivut 2018.

²⁸⁰ Alfa-kurssi kotisivut 2019.

²⁸¹ L10T kotisivut 2019.

²⁸² Havaintopäiväkirja 6.11.2018.

luennoille, kohtaamaan tuttuja ja tuntemattomia ihmisiä ja myös kertomaan näillä evankeliumi. Vaatimus rukousystävärukousten suorittamiseen oli kurssilla näkyvin ja sitä terästettiin kertomalla tapauksista, joissa kurssi jäi kesken, kun rukouksiin ei oltu sitouduttu.²⁸³ Tämänkaltaisten esimerkkien käyttämisen saattoi tulkita myös uhkaavina. Toimintamalleihin sitoutumisen lisäksi kurssin osallistujilta veloitettiin muutaman kymmenen euron maksu kurssimateriaaleja vastaan, mutta muita koulutusmaksuja kurssista ei osallistujille kertynyt. Kohdattavilta XEE-kurssilla vaadittiin tahtoa keskustella uskonnollisista asioista, aikaa tapaamisille ja mahdollisuuksien mukaan lopulta myös pyydettiin uskomaan evankeliumi, mistä he pystyivät myös kieltäytymään. XEE vaatii myös seurakunnilta sitoutumista ja resurssien – käytännössä esimerkiksi tilojen, työntekijöiden ajan – ohjaamista XEE-kurssien toimintaan. Evankelioinnin näkökulmasta mahdollisuudet päästä merkityksellisiin keskusteluihin XEE:n kautta olivat suuret, mutta sitä edellytti yksilöiden ja osittain myös seurakunnan sitoutuminen esitettyihin vaatimuksiin. On perusteltua sanoa, että XEE asettaa yksilöille suuria vaatimuksia.

Taulukossa 1. olen kuvannut evankelointikilpailun mahdolliset vaikutukset XEE:n toiminnan näkökulmasta. Taulukossa olen soveltanut Stolzin ja Könemannin uskonto–sekulaari-kilpailun teoriaa kilpailun vaikutuksista.²⁸⁴ Esittämäni malli lähtee siitä olettamuksesta, että XEE toimii eri kirkkokuntien ja seurakuntien työkaluna evankelointikilpailussa ja XEE:n kilpailu on ensisijaisesti muita vastaavia kursseja vastaan. Taulukko kuvaa syy–seuraus -suhteita eri tasojen sisällä ja niiden välillä. Tasoilla tarkoitan yksilöitä, organisaatioita ja yhteiskuntaa, joista yhteiskuntaa kuvaa vaikutukset-sarake. Yhteiskunnallisesti pienin vaikutus on yksittäisillä voitoilla ja tappioilla ja merkittävin taas valtajärjestelmän muutoksella. Laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset edellyttäisivät XEE:n massiivista kasvua ja esimerkiksi laajaa kumppanuutta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kanssa ja taulukkoa tuleekin tarkastella lähinnä teoreettisesti.

²⁸³ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

²⁸⁴ Stolz 2016, 31–34.

Taulukko 1. XEE:n mahdolliset vaikutukset evankelointikilpailussa.

Muutoksen kuvaaminen	Yksilöt	Organisaatiot	Vaikutus
→ = Eri tasojen välillä tapahtuva muutos alkaen yksilöistä. ↓ = Eri tasojen sisällä tapahtuva muutos.	XEE työntekijät esittelevät toimintaa seurakunnille ja kirkkokunnille / eivät esittele	Seurakunnat / kirkkokunnat antavat tukensa XEE:lle / eivät anna tukeaan / antavat tukensa muille	Voitto / tappio / monopoli
	XEE työntekijät sopivat kurseista seurakuntien ja kirkkokuntien kanssa / eivät sovi	Kirkkokunnat tai useat seurakunnat sitoutuvat XEE:hen / eivät sitoudu / sitoutuvat myös muihin	Kartelli / kompromissi / oligopoli
	Seurakuntalaiset osallistuvat XEE-kursseille / eivät osallistu	Seurakunnat antavat resursseja evankelointityöhön / eivät anna	Yhtenäistyminen / eriytyminen
	Seurakuntalaiset kohtaavat ihmisiä / eivät kohtaa	Seurakunnissa alkaa käymään uusia ihmisiä / ei ala	Kollektivoituminen / individualisoituminen
	Kohdatut uskovat ja sitoutuvat / eivät usko ja sitoudu	Seurakuntiin sitoutuu ajankäytöllisesti uusia ihmisiä / ei sitoudu	Re-sakralisoituminen / sekularisaatio
	Kohdatuista tulee evankeliumin kertojia / ei tule	Seurakuntiin sitoutuu taloudellisesti uusia ihmisiä / ei sitoudu	Valtajärjestelmän muutos

XEE:n työntekijät tekivät syksyllä 2018 aktiivista markkinointityötä seurakuntien, kirkkokuntien, kristillisten järjestöjen ja näiden kattojärjestöjen parissa. Yksi XEE:n tarjoama konsepti yhteisöille oli ”innostusilta”, jossa XEE:n työntekijät tai vapaaehtoiset lupautuivat tulemaan esittelemään toimintaa. Jo esittelytilaisuus itsessään on voitto, mutta illan tavoite oli sitouttaa seurakunta mukaan toimintaan.

Ilta on avoin kaikille ja sen tarkoitus on innostaa ja herättää seurakuntalaisissa halu evankeloida. Illan lopullinen tavoite on XEE kurssin aloittaminen seurakunnassa.²⁸⁵

Kurssien järjestäminen vaati seurakunnilta sitoutumista ja järjestelyjä kurssin toteuttamiseksi. XEE:n tavoitteena on, että seurakunnat eivät järjestäisi ainoastaan yhtä kurssia, vaan, että toiminnasta tulisi jatkuvaa. Kirkkokuntien tai useampien seurakuntien sitoutuessa XEE-toimintaan saattaisi se rajoittaa näiden mahdollisuuksia tai halua osallistua muihin vastaaviin evankelointikursseihin. Tämä rajoittaisi muiden palveluntarjoajien toimintaa. Jos jossain kirkkokunnassa sovittaisiin, että siihen kuuluvat seurakunnat saisivat osallistua pelkästään XEE-kurssitoimintaan, niin syntyisi kartelli. Jos kirkkokunta esimerkiksi päättäisi, että sen alaisuudessa olevat seurakunnat saisivat osallistua pelkästään XEE-kursseille ja jonkun

²⁸⁵ XEE innostusilta 2019.

tietyn toisen palveluntarjoajan kursseille, niin syntyisi oligopoli. Oligopoli tarkoittaa rajattuja markkinoita, jossa vaikuttaa vain pieni määrä toimijoita.

Yhtenäistymistä tapahtuu, kun XEE-kurssilaiset lähtevät kohtaamaan ihmisiä eri elinpiireissään. Eriytyminen on Stolzin ja Könemannin mukaan sitä, kun sosiaalinen elämä on purettu eri osioihin, joita määrittelevät eri roolit tai instituutiot.²⁸⁶ XEE-kurssilla esitettiin, että tyypillisesti ihmisellä on seitsemän elinpiiriä, joissa tämä vaikuttaa. Näitä ovat esimerkiksi sukulaiset, ystävät, työkaverit ja naapurit. Jokaisessa elinpiirissä ihmisellä on myös erilaiset roolit, joten elinpiirejä voi pitää myös esimerkkinä eriytymisestä. Kurssilla esitettiin kritiikkiä siitä, että evankeliointi yleensä suunnataan ennestään tuntemattomille ihmisille. Kurssin ajatuksena oli tavoittaa jo olemassa olevia tuttuja eri elinpiireistä.²⁸⁷ XEE-kurssin perustoiminta synnyttää yhtenäistymistä, sillä kohtaamisissa eri elinpiirien ihmisten kanssa ylitetään elinpiireille ominaisiin rooleihin kuuluvat raja-aidat keskustelemalla elinpiireille epätyypillisistä aiheista, kuten uskonnosta.

Yhteisöllistymistä, eli kollektivoitumista, syntyy vuorovaikutuksesta kurssilaisten ja kohdattavien välillä, sekä siitä, kun seurakunnissa alkaa vierailemaan yksilöitä, jotka eivät ole tavanneet käydä seurakunnissa. Stolzin ja Könemannin mukaan useat uskonnolliset yhteisöt tähtäävät yhteisöllisyyteen, mutta toisaalta länsimaissa uskonnollisten toimijoiden lisääntyminen 1960-luvulta lähtien on myös lisännyt vapautta valita uskonnollinen yhteisönsä, joka on merkki individualismista.²⁸⁸ Kollektivoitumista voidaan tästä huolimatta nähdä syntyvän uskonnollisten yhteisöjen jäsenten ja ei-jäsenten vuorovaikutuksesta. Tämä sillä ehdolla, että ei-jäsenet myös osallistuvat uskonnollisen yhteisön toimintaan. XEE-kurssi näytti laskevan kynnystä kutsua uusia ihmisiä seurakuntaan ja toisaalta laski myös kynnystä uusille ihmisille tulla tutustumaan seurakunnan toimintaan.²⁸⁹

Yksi tapa määritellä re-sakralisoitumista on nähdä prosessi sekularisoitumisen vastakohtana. Norris & Inglehartin²⁹⁰ ja Wilsonin²⁹¹ sekularisaatiomääritelmien vastakohtana re-sakralisaatio tarkoittaisi prosessia, jossa uskonnollisten instituutioiden ja -arvojen merkitys kasvaa ja uskonnollisten asioiden parissa toimimiseen ja uskonnollisten asioiden miettimiseen käytetään entistä enemmän aikaa ja energiaa. XEE:n opiskelijan oppaan mukaan uskonratkaisu tarkoitti syntien tunnustamista ja anteeksiannon vastaanottamista, uskoa Jeesukseen ja

²⁸⁶ Stolz 2016, 32.

²⁸⁷ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

²⁸⁸ Stolz 2016, 32–33.

²⁸⁹ Havaintopäiväkirja 6.11.2018.

²⁹⁰ Norris & Inglehart 2011, 1–2.

²⁹¹ Wilson 1982, 149.

sitoutumista Hänen seuraamiseensa.²⁹² Kurssilla esitettiin, että kristittynä kasvamisen edellytys on muun muassa seurakuntayhteys ja säännöllinen jumalanpalveluselämä.²⁹³ Näin ollen re-sakralisoitumisen edellytys on yksilöiden uskominen ja sitoutuminen ja seurakuntien sitoutuneiden jäsenten lisääntyminen.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenten määrä on viime vuosina tasaisesti laskenut. Vuonna 2019 kirkkoon kuului 69,7 prosenttia suomalaisista.²⁹⁴ Tulevaisuudessa jäsenkato tietää kirkon verotulojen tippumista ja sen myötä toiminnan kaventumista.²⁹⁵ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon asema on kuitenkin merkittävä ja sen vuosittaiset kirkollisverotulot ovat 885 miljoonaa euroa²⁹⁶, keskimäärin 226 euroa yhtä jäsentä kohti.²⁹⁷ Suomalaisessa valtajärjestelmässä evankelis-luterilaisen kirkon asema on siis edelleen vahva, mutta kirkon oman jäsenennusteen mukaan vuonna 2039 kirkkoon kuuluisi enää alle 50 prosenttia suomalaisista.²⁹⁸ Jäsenyyteen vaikuttavia tekijöitä on paljon, mutta evankelointikilpailun näkökulmasta kehitykseen voidaan ajatella vaikuttavan evankeliuminkertojen moninkertaistuminen ja seurakuntiin sitoutuminen taloudellisesti.

XEE:n käymän evankelointikilpailun vaikutusten tarkasteleminen Stolzlin ja Könemannin mallin valossa on tämän aineiston valossa lähinnä hypoteettista, mutta antaa eritellyn kokonaiskuvan kilpailuun vaikuttavista tekijöistä ja syy-seuraussuhteista XEE:n näkökulmasta. Vertailua muiden evankelointikilpailussa olevien uskonnollisten- ja sekulaarien kilpakumppaneiden kanssa tämän aineiston valossa ei ole syytä tarkastella, mutta tutkimukseni antaa lähtökohdat ja kehykset sellaiseen jossain toisessa tutkimuksessa.

²⁹² XEE opiskelijan opas 2008, 41.

²⁹³ Havaintopäiväkirja 6.11.2018.

²⁹⁴ Kirkon jäsenyys 2019.

²⁹⁵ Niskanen 2017.

²⁹⁶ Kirkon talous 2019.

²⁹⁷ Kirkollisvero 2019.

²⁹⁸ Kirkon jäsenennuste 2019.

6. Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten uskonnollisuuden muutos näkyy Evankeliointi Elämäntapana ry:n järjestämällä XEE-ystävyysevankelointikurssilla ja miten uskonnon ja sekulaarin kilpailu näkyy XEE-evankelioinnissa. XEE:ssä on reagoitu yhteiskunnalliseen kristinuskosta vieraantumiseen muuttamalla evankelointikurssin painopistettä ”ikuisesta elämästä yltäkylläiseen elämään”. Muutos kuvaa painopisteen muuttumista funktionaalisesta uskonnollisuudesta performatiiviseen uskonnollisuuteen. Funktio–performanssi jaottelu on tämän tutkimuksen valossa ongelmallista, sillä XEE:n uusissa metodeissa funktio ja performanssi kietoutuvat yhteen. XEE:n siirtyminen kohti performatiivisuutta ei sinänsä kerro toiminnan liberalisoitumisesta, mihin Beyer performatiivisen uskonnollisuuden liittää²⁹⁹ tai Dobbelaeren kuvaamasta institutionaalisesta sekularisaatiosta³⁰⁰. XEE:n toimiessa uskonnon omimman alueen, sakralin funktion ulkopuolella, paljastaa toiminta yhteiskunnallisten arvojen muutosta ja yhteiskunnallisen tason sekularisaatiota. Vastatessaan yhteiskunnalliseen muutokseen on XEE muokannut toimintansa muotoa performatiivisemmaksi ja spirituaalisuutta korostavammaksi. Toiminnan funktionaaliset tavoitteet eivät ole vaihtuneet, mutta kontekstin muuttuessa XEE-kurssilla on tarve asemoida itseään ympäristöön sopivaksi. Sekularisaatio näyttäisi Suomessa todelta, mutta samalla uskonnon performatiivisuus ja spirituaalisuus, sekä keskustelu uskonnollisista kysymyksistä kiinnostaa suomalaisia ja tätä XEE pyrkii toiminnassaan hyödyntämään.

Sekularisaatio ja luterilaisuuden merkitys näkyy XEE-ystävyysevankelointikurssilla suomalaista uskonnollisuuden maisemaa määrittävänä kehyksenä. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden keskuudessa, joista suurin osa oli miehiä, korostui myös jääkiekon ja armeijan merkitys. Yhteiset puheenaiheet loivat yhteyttä kurssilaisten ja kohdattavien välillä ja lisäsivät luottamusta siirryttäessä kohti henkilökohtaisia ja uskontoa koskevia keskustelunaiheita. XEE-kurssi asettaa suuria vaatimuksia kurssille osallistuville, mutta myös tuottaa arjesta poikkeavia kohtaamisia uskonnollisten kysymysten äärellä.

Tämän tutkimuksen perusteella spirituaalisuus on uskonnollisesti aktiiveja ja ei-aktiiveja yhdistävä rajapinta, jonka kautta uskonnollisia keskusteluja voidaan käydä maanläheisesti ja rakentavasti. Evankelioimistilanteissa pyritään vaikuttamaan kohdattavien teistisen spirituaalisen kehittymiseen prosessinomaisesti ja samalla kurssilaisten oman spirituaalisuuden uskotaan kasvavan. XEE:n korkeimmassa spirituaalisuuden luokassa näkyy piirteitä Ammermanin ekstrateistisesta spirituaalisuudesta, jossa korostuu tavallisen elämän ja

²⁹⁹ Beyer 2000, 157.

³⁰⁰ Dobbelaere 2004, 191.

tuonpuoleisuuden yhteys arjessa.³⁰¹ Lisäksi XEE:ssä korostetaan yhteyttä ihmisiin ja Jeesuskesta kertomista.³⁰² Tulosteni perusteella Ammermanin jaottelusta puuttuu luokka, missä korostuu yhteys ihmisiin ja tuonpuoleiseen, sekä uskonnollisen sanoman levittäminen. Ammermanin tutkimuksessa tällainen spirituaalisuuden taso jäi uupumaan, mikä kertoo siitä, että useimmille spirituaalisuus ei ensisijaisesti ole muihin vaikuttamista. Tästä kertoo myös XEE:ssä esitetyt väitteet siitä, että vain harvat suomalaiset kristityt kertovat uskostaan muille.³⁰³

XEE:n kaltainen yksilöihin panostava evankelointimalli hyötyy sekularisaatiosta, jossa syntyy tilaa erilaisille uskonnollisille- ja ei-uskonnollisille toimijoille³⁰⁴, yksilön merkitys korostuu³⁰⁵ ja spirituaalinen uskonnollisuus yleistyy³⁰⁶. Tämän tyyppiset ilmiöt antavat evankelikaalisen kristillisyyden näkökulmasta perusteita XEE:n kaltaisille kursseille. Evankelointikilpailussa XEE pyrkii olemaan resurssina ja strategiana seurakunnille, mutta joutuu kamppailemaan myös itse muita uskonnollisia ja ei-uskonnollisia palveluntarjoajia vastaan.

Tutkimukseni lähtökohtana oli kiinnostus siitä, miten evankeliumi viestittää 2010-luvun Suomessa ja miten uskonnollisuuden muutosta selittävät teoriat ovat evankelioinnissa nähtävissä. Tässä mielessä XEE-kurssi osoittautui hyväksi tutkimuskohteeksi, sillä uskonnollista vuorovaikutusta evankelioinnin puitteissa oli paljon ja teoriat tulivat esiin käytännössä. Pystyin tarkastelemaan uskonnollisuuden muutosta niin kurssin metodien puolesta, kuin myöskin tutkimukseen osallistuneiden kohdattujenkin näkökulmasta.

Tutkimukseni rajoitteena pidän sitä, että tutkimukseeni osallistui ainoastaan kaksi naista. Tutkimukseni koskettaessa muutenkin varsin pientä joukkoa ihmisiä, ovat väitteet suomalaisten uskonnollisuudesta vain suuntaa antavia. Osan tutkimukseeni osallistuneiden henkilöiden kanssa kohtaamisista ja tutkimukseen osallistumisesta sovittiin hyvissä ajoin etukäteen ja näiden henkilöiden kohdalla motivaatio uskonnollisista asioista keskusteluun saattoi olla tavallista suomalaista suurempi. Oma roolini tutkimaani ilmiöön sisäpiiriläisenä osallistuja-havainnoijana on tekijä, joka on vaikuttanut sekä aineiston hankintaan että analyysiini. Se on toisaalta myös tutkimukseni vahvuus, sillä olen päässyt tutkimaani ilmiötä ja tutkittaviani ihmisiä hyvin läheltä ja luottamuksellisesti.

³⁰¹ Ammerman 2013, 268–269.

³⁰² XEE opiskelijan opas 2008, 7, 11, 25.

³⁰³ Havaintopäiväkirja 18.9.2018.

³⁰⁴ Norris & Inglehart 2011, 1–2.

³⁰⁵ Bruce 2011, 45.

³⁰⁶ Bruce 2011, 100–101.

XEE:n kaltaisessa, evankeliumiin keskittyvässä ja sekulaareihin konteksteihin ulottuvassa kurssitoiminnassa uskonnon ja yhteiskunnan välinen jännite tulee hyvin esiin. Koska tämänkaltaista tutkimusta evankelioinnista ei ollut aiemmin Suomessa tehty, toivon oman tutkimukseni synnyttävän aiheesta kiinnostuneille ideoita jatkotutkimukselle. Yksi idea voisi olla jatkaa evankelionnin tarkastelua spirituaalisuuden näkökulmasta ja syventää ymmärrystä nykyajan evankelioinnista spirituaalisena vaikuttamisena tai käännyttämisenä. Performanssin ja funktion välistä suhdetta ja esimerkiksi sitä, mitkä performanssit tämän päivän evankelioinnissa korostuvat, voisi olla toinen idea tutkimukselle. XEE:n kaltaiset evankelointikurssit tarjoavat uskonnon sosiologisen tutkimuksen kannalta hyvän mahdollisuuden tarkastella evankelionnin muutosta, mutta myös uskonnollisten toimijoiden toimintaympäristön muutosta ja sen vaikutusta uskonnollisen sanoman levittämiseen. Tämän vuoksi tällaista tutkimusta olisi mielestäni hyvä tehdä lisää.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet ja apuneuvot

Evangelism Explosion (2019) Evangelism Explosion history.

<https://evangelismexplosion.org/about-us/history/> (luettu 8.10.2019)

Havaintopäiväkirja (2019) Havainnot XEE-kurssilla 11.9.2018–3.1.2019. Tutkijan hallussa.

Kennedy, D. J. & Uusitalo, J. (2001). *Evankeliointi elämäntapana: Seurakuntien varustaminen ystävyYTEEN, evankeliointiin, opetuslapseuteen ja terveeseen kasvuun*. Hämeenlinna: Päivä.

Onnellisuuskysymysten vastaukset (2018) Tutkijan hallussa.

XEE blogi (2018) *Talousasiaa ja lomautusuhkia*. <http://xeesuomi.blogspot.com> (luettu 24.10.2019).

XEE esittelyvideo (2017) *XEE Suomi esittelyvideo*.

<https://www.youtube.com/watch?v=EiUvDgyLwwU> (katsottu 25.10.2019)

XEE innostusilta (2019) *XEE innostusilta*. <http://xee.fi/xee-innostusilta/> (luettu 1.11.2019)

XEE johtajille (2019) *Johtajille*. <http://xee.fi/vastuunkantajille/> (luettu 26.10.2019)

XEE kotisivut (2018) *Että kaikki kertoisivat – että kaikki kuulisivat*. <http://www.xee.fi> Evankeliointi Elämäntapana ry. (luettu 9.12.2018)

XEE kurssilaisen tehtävävihko (s.a.) *XEE ja minä. Kurssilaisen tehtävävihko*. Evankeliointi Elämäntapana ry.

XEE opiskelijan opas (2008). *Kerro uskostasi – aloita tästä. Opiskelijan opas*. Evankeliointi Elämäntapana ry.

XEE rukousvihko (s.a.) *Rukousvihko*. Evankeliointi Elämäntapana ry.

XEE seminaarikansio (s.a.) *Kerro uskostasi – aloita tästä. Seminaarikansio*. Evankeliointi Elämäntapana Ry.

XEE seurakunnassa (2019) *Xee seurakunnassa*. <http://xee.fi/xee-seurakunnassa/> (luettu 19.8.2019)

XEE synty (2019) *Xee:n synty*. <http://xee.fi/xeen-synty/> (luettu 8.10.2019)

XEE yhteystiedot (2019) *Yhteystiedot*. <http://xee.fi/info/> (luettu 19.8.2019)

Yhdistysrekisteri (2019) *Evankeliointi elämäntapana ry*.

<http://yhdistysrekisteri.prh.fi/pertied.htx?reknro=171067&kieli=1&oskori=NEW&otparat=kieli%3D1%26oskori%3DNEW%26hakuraja%3D0%26nimi%3DEvankeliointi%2BEI>

[%25E4m%25E4ntapana%2Bry%26kotipaikka%3D%26ensrek%3D%26viimrek%3D%26osoite%3D%26vapaa%3D%26sb_haku%3DHae&sb_lisaa_ote](#) (luettu 27.8.2019)

Kirjallisuus

Alfa-kurssi kotisivut (2019) *Tutki. Elämää. Uskoa. Tarkoitusta.* <https://kokeilealfaa.fi> (luettu 1.11.2019)

Ammerman, N. T. (2013), Spiritual But Not Religious? Beyond Binary Choices in the Study of Religion. *JOURNAL FOR THE SCIENTIFIC STUDY OF RELIGION*, 52: 258-278. doi:10.1111/jssr.12024

Berger, P. L., Berger, B., & Kellner, H. (1974). *The homeless mind: Modernization and consciousness*. New York: Vintage Books.

Berger, P. L. (1974) "Some Second Thoughts on Substantive versus Functional Definitions of Religion." *Journal for the Scientific Study of Religion* 13.2 : 125.

Beyer, P. (2000). *Religion and globalization*. London, U.K. ; Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Bruce, S. (2011). *Secularization: In defence of an unfashionable theory*. Oxford ; New York: Oxford University Press.

Casanova, J. (2006) Rethinking Secularization: A Global Comparative Perspective. Teoksessa *After Secularization* (The Hedgehog Review: Critical Reflections on Contemporary Culture, Volume Eight/Numbers One & Two/Spring & Summer 2006, 7–22.

Di Iorio, F. (2015). *Cognitive autonomy and methodological individualism: The interpretative foundations of social life*. Cham: Springer.

Dobbelaere, K. (2004). *Secularization: An analysis at three levels*. Bruxelles: P.I.E.-Peter Lang S.A

Dolby, S. K. (2005). *Self-help books: Why Americans keep reading them*. Urbana: University of Illinois Press.

Dybdahl, P. B. (2004). *The Stairway to Heaven: a Critique of the Evangelical Gospel Presentation in North America*. Dissertations. 44. Berrien Springs MI: Andrews University. Seventh-day Adventist Theological Seminary.

Eliade, M. (1959). *The Sacred and the Profane*. New York: Harcourt.

Enbuske, T. (2018). *Enbusaken kolumni: Kirkko! Lopeta tuo nolo mielistely ja uhkaile meitä taas helvetin lieskoilla!* <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/d0e8d915-4b48-438f-b78c-5eeda6fb400a?fbclid=IwAR3K0YQbTaMRpKku4bQbKzSpvQYPGULsK3vgMEABWwgGUAW3Nqnf6bGYtzg> (luettu 27.11.2018).

Fingerroos, O. & Jouhki, J. (2014) Etnologinen kenttätö ja tutkimus: Metodien monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos, 79–108.

- Furseth, Inger. (2006). *An Introduction to the Sociology of Religion: Classical and Contemporary Perspectives*. Aldershot, England ; Burlington, VT: Ashgate.
- Gervais, W. M., Xygalatas, D., McKay R. T., et al. (2017). *Global evidence of extreme intuitive moral prejudice against atheists*. *Nature Human Behaviour*.
- Goffman, E. (1956). *The presentation of self in everyday life*. Edinburgh: University of Edinburgh.
- Hietanen, S, 2016. *Kääntyminen uushenkisyydestä kristiuskoon 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Huttunen, L. (2010). Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J., *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39–63.
- HY tutkimusetiikka (2019.) *Tutkimusetiikka*.
<https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/tutkimusymparisto/tutkimusetiikka> (luettu 18.8.2019).
- Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (2014). *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos.
- Karvonen, E. (1999). *Elämää mielikuvayhteiskunnassa – Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki Gaudeamus.
- Kaste (2019.). *Kirkko kastaa kaikenikäisiä*. <https://evl.fi/perhejuhlat/ristiaiset/luterilainen-kirkko-kastaa-kaikenikaisia> (luettu 7.8.2019).
- Keskisuomalainen (2010). *Yli 30 000 eronnut kirkosta homoillan jälkeen*
<https://www.ksml.fi/kotimaa/Yli-30-000-eronnut-kirkosta-homoillan-jälkeen/121690>
 (luettu 23.1.2018)
- Ketola, K. (2012). *Haastettu Kirkko: Suomen Evankelis-luterilainen Kirkko Vuosina 2008-2011*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Ketola, K., Hytönen, M., Salminen, V-M., Sohlberg J. & Sorsa L. (2016). *Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista*. Kuopio: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kirkkolaki 1054/1993 (1993). *Finlex*. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054> (luettu 13.8.2019)
- Kirkon jäsenennuste (2019) *Jäsenennuste 2019-2040*.
<https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=115> (luettu 26.10.2019).
- Kirkon jäsenyys (2019) *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*. <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa/jasenet> (luettu 7.3.2019).
- Kirkon talous (2019) *Kirkon talous*. <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/talous> (luettu 29.10.2019)

- Kirkon tiedotuskeskus (2016). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*. (29.01.2016) <https://evl.fi/uutishuone/tiedotteet/-/items/item/490/Auttamistyo+on+yha+tarkeampi+syy+kuulua+kirkkoon> (luettu 29.10.2019)
- Kirkollisvero (2019). *Mitä kirkollisverolla saa?*. <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/talous/kirkollisvero> (luettu 15.8.2019)
- Kokkonen, J. (2016). *Sukupuoli ja yhteisöllisyys rippikoulun rituaaleissa*. [Kustannuspaikka tuntematon]: [kustantaja tuntematon].
- L10T kotisivut (2019) *Luukas 10 -tapa elää*. https://www.kansanraamattuseura.fi/seurakunnille_ja_yhteisöille/koulutuspalvelut/koulutusta_seurakuntalaisille/l10t_valmennus (Luettu 1.10.2019)
- Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. *All Ireland Journal of Higher Education*, 9(3). Retrieved from <http://ojs.aishe.org/index.php/aishe-j/article/view/335>
- Marttila, A. (2014) Tutkijan positiot etnografisessa tutkimuksessa – Kentän ja kokemuksen dialoginen rakentuminen. Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos. 362–392.
- McGrath, A., Kantola, S. & McGrath, A. E. (2012). *Kristillisen uskon perusteet: Johdatus teologiaan* (5. laitos.). Helsinki: Kirjapaja.
- Menetelmäopinnot (2018). *Etnografia*. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_3.html (luettu 18.1.2019.)
- Moilanen, M. (2008). *"Usko on vielä opettelua": Tutkimus Alfa-kurssin koetusta vaikuttavuudesta osallistujan uskonnollisuuteen*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mäkelä, K. (1990). *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Niskanen, M. (2017) *Kuinka kauan kirkko kestää jäsenkatoa? "Vuoden 2025 jälkeen alkaa todella tuntua"* <https://yle.fi/uutiset/3-9706960> (luettu 26.10.2019)
- Norris, P. & Inglehart, R. (2011). *Sacred and secular: Religion and politics worldwide* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Oishi, S. & Diener, E. (2013). *Residents of Poor Nations Have a Greater Sense of Meaning in Life Than Residents of Wealthy Nations*. *Psychological science*. 25. 10.1177/0956797613507286.
- Organized religion (2019) In The Merriam-Webster.com Dictionary. Retrieved December 29, 2019, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/organized%20religion>
- Pekkala, M. (2013). *"Siinä hetkessä tajusin, että Jumala on olemassa" : Kääntymiskokemukset ja uskonnolliset attribuutit Mahdollisuus Muutokseen -kampanjan muutostarinoissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Pollack, D. (Ed.), Olson, D. (Ed.). (2008). *The Role of Religion in Modern Societies*. New York: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203942239>
- Raamattu (1992). Suomen evankelilais-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Pipliaseura.
- Rastas, A. (2010). Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J., *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 64–89.
- Repo, S. (2014). *Kirkosta eroaminen kiihtyi sunnuntaina – viikonloppuna erosi 13 184 jäsentä*. (1.12.2014) Yle Uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-7660768> (luettu 23.1.2018)
- Salmenniemi, S. (2016). 'We can't live without beliefs': *Self and society in therapeutic engagements*. The Sociological Review. 65. 003802611667719. 10.1177/0038026116677194.
- Schensul, S. L., LeCompte, M. D. & Schensul, J. J. (1999). *Essential ethnographic methods: Observations, interviews, and questionnaires*. London: AltaMira Press.
- Smith, C. (2017). *Religion: what it is, how it works, and why it matters*. Princeton: Princeton University Press.
- Sohlberg, K. (2016) *Kirkon tutkija Jussi Sohlberg: Suomi maallistuu, moninaistuu uskonnollisesti, mutta myös luterilaisuus säilyy*. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/03/02/kirkon-tutkija-jussi-sohlberg-suomi-maallistuu-moninaistuu-uskonnollisesti> (luettu 1.11.2019)
- Stark, Rodney (1999). *Secularization, R.I.P.* Sociology of Religion. Oxford University Press.
- Stark, R. & Finke R. (2000). *Acts of faith: Explaining the human side of religion*. Berkeley: University of California Press.
- Stolz, J. (2016). *(Un-)believing in modern society: Religion, spirituality, and religious-secular competition*. Burlington: Ashgate.
- Taylor, C. (2007). *A secular age*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Thiessen, E. J. (2011). *Ethics of Evangelism: A philosophical defence of ethical proselytizing and persuasion*. Milton Keynes: Paternoster.
- Vehviläinen, S. & Tainio, S. & Penttinen, L. (2008). *Vuorovaikutustutkimus ja oppiminen*. Kasvatus. 38. 417-422.
- Weber, M. & Kalberg, S. (2002). *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. London: Blackwell.
- Wilson, B. R. (1982). *Religion in sociological perspective*. Oxford: Oxford University Press.